

Efterskrift og kommentarer til

ATLAS DANICUS

INDHOLD

- 5 Peder Hansen Resen
- 6 Atlas Danicus' tilblivelse
- 12 Bevarede dele af Peder Hansen Resens materialesamling
- 13 Bevarede dele af Johan Brunsmunds bearbejdelse af Atlas Danicus
- 14 Bevarede dele af Christen Nielsen Aarslevs bearbejdelse af Atlas Danicus
- 15 En bemærkelsesværdig kopi
- 16 Atlas Danicus på tryk
- 16 Atlas Danicus' kortmateriale
- 18 Johan Huusman
- 19 Kobberpladerne
- 22 Resens Billedatlas 1677
- 23 Resens Billedatlas 1695
- 24 Byplanernes anvendelse i Atlas Danicus
- 25 Kortenes troværdighed
- 28 Signaturforklaring
- 41 Noter
- 44 Litteraturliste

PEDER HANSEN RESEN

Intet historisk-topografisk manuskript vedrørende danske lokaliteter er så kendt og brugt så flittigt som det er tilfældet med Peder Hansen Resens *Atlas Danicus*. Det originale manuskript findes ikke mere i sin helhed, men forekommer i mere eller mindre redigerede og forkortede afskrivninger, - nogle omfattende flere bind, andre få sider. Kopierne er mange; interesserede som har hentet oplysninger i *Atlas Danicus* er utallige.

Peder Hansen Resen,¹ 1625-88, ophavsmanden til det omfangsrige værk, *Atlas Danicus*, fødtes i København. Hans fader, Hans Hansen Resen, var ved sin død Sjællands biskop og havde forinden denne udnævnelse været professor i København; tidligere - i årene fra 1621 til 1624 - havde han været rektor ved Herlufsholm. Hans farfader var den kendte biskop Hans Poulsen Resen.

Peder Hansen Resen fik sin første akademiske uddannelse i København; de her erhvervede kundskaber supplerede han i en årrække ved ophold i udlandet. Det første længere ophold i det fremmede fandt sted i Nederlandene, hvor han ankom i 1647 og hvor han i fire år opholdt sig i Leyden; her studerede han filosofi og jura. Derfra gik rejsen over Frankrig til Spanien, hvor han imponeredes over Escorialbiblioteket, og i særdeleshed over håndskriftsamlingen. Fra Spanien nåede han til Italien, hvor han hovedsagelig drev studier ved universitetet i Padua; her erhvervede han forøvrigt den juridiske doktorgrad i 1653. Under et ophold i Rom fik han budskab om sin faders død og påbegyndte derefter hurtigt sin hjemrejse. Han ankom til København i november 1653.

Resens rige evner og mangfoldige kundskaber fik mangesidig anvendelse: han blev professor i etik 1657, i jura 1662, borgmester 1664, assessor ved højesteret 1669, præsident i residentstaden 1672, justitsraad 1677, adlet 1680 og etatsråd 1684. Disse krævende embeder skulle vel nok kunne lægge beslag på størstedelen af kræfterne hos sin udøver, ikke desto mindre havde Resen et ufatteligt overskud af kræfter, som han viede sine litterære interesser.

Hans interesse for bøger var umådelig og det som skribent, bogudgiver² og bogsamler. Grunden til sin bogsamlermani giver han i efterskriftet til den trykte bogkatalog: *Petri Johannis Resenii Bibliotheca Regia Academiae Hafniensi donata, Hafniae 1683*, hvori han oplyser at have konstateret visse mangler i bogbestanden i Københavns Universitetsbibliotek, og denne mangel følte han trang til at afhjælpe. Som bogsamler holdt han et vågent øje med bogauktioner i indland og udland. Han

afholdt forøvrigt selv den første her i landet, hvilket skete efter broderens død.³ I 1685 skænkede han sin bogsamling til Universitetsbiblioteket og i samme år udgav han ovennævnte trykte bogkatalog som han blandt andet sendte et eksemplar af til alle biskopperne i Danmark, Norge og Island. Dersom modtagerne fandt frem til bøger der ikke var anført i denne katalog, opfordredes de til at give ham besked, og han var i givet fald køber. Resens bogsamling blev imidlertid ikke så forfærdelig gammel idet den blev ildens bytte ved Universitetsbibliotekets brand i 1728.

Resen gjorde sig, som det sikkert vil forstås af ovenstående, fortjent på mange områder, men når Resen huskes i den udstrækning som det er tilfældet, så er det først og fremmest på grund af *Atlas Danicus*. Dette værk skulle, når det var færdigt, give en fyldig beskrivelse af dansk topografi og historie. For at få materiale til manuskriptets udarbejdelse udsendte han blandt andet opfordringer til gejstlige om at være ham behjælpelig med at skaffe oplysninger om lokale forhold. Efterhånden svulmede Resens indsamlede materiale op til over 30 bind, hvortil kom et betydeligt illustrationsmateriale. En stor del af dette illustrationsmateriale udgøres af bykort og de danner grundlag for en udgivelse som efter titelbladene at dømme kan tidsfæstes til 1677. Der findes to forskelligt tekstet titelblade med årstallet 1677 det ene med denne tekst, *Petri Resenii Atlas Danicus Dicitur Augustissimo Monarchæ Christiano V.M.DC LXXVII*, det andet med denne, *Urbium & Oppidorum Danice Typi, Curante Petro Resenio Anno MDCLXXVII*. Denne udgivelse, der danner grundlaget for nærværende faksimileudgave, kendes kun i få eksemplarer og ingen af disse er komplette. Ét af kortene deri, forelå allerede som kobberstik i 1674, nemlig *Kiobenhaffn, Hafnia*. I 1675 udgav Resen *Descriptio Samsøæ*.

De her nævnte arbejder: Københavnskortet, 1674, Samsøs beskrivelse, 1675 og de trykte kobberstik 1677, var alt hvad Resen fik at se af *Atlas Danicus* på tryk. De må antagelig ses som en slags forhåndsreklame på det stort anlagte værk som han havde planlagt at udgive. En plan som det desværre ikke lykkedes at realisere. Ganske vist forelå der trykklare manuskripter i slutningen af 1600-tallet, men de økonomiske forhold levnedes ingen muligheder for trykning.

Interessen for værket var ellers stor over det ganske land. Også kongen udviste bevågenhed og sympati for Peder Resens *Atlas Danicus*, således fik Peder Resen d. 8. januar 1675 toldfrihed for papir til trykning af Johannes Meyers kort som skulle indgå i *Atlas Danicus* (se side 17) og for at fremme udarbejdelsen og udgivelsen af værket fik Peder Resen efter-

givet et beløb på 2257 rdl. Peder Resen havde kautioneret for sin broder Niels Resen, som havde været foged i Norge. Her var broderen blevet kongen det nævnte beløb skyldig, og da denne ikke kunne skaffe den omtalte sum, stod Peder Resen nu for at skulle betale beløbet til kongen. Eftergivelsen fandt sted den 18. marts 1674:

»Wor synderlig gunst tilforn. Wilder, at wj ud] henseende til dend stoere u-mag oc bekostning, som oss elschelige Peder Reesen etc. hafuer hafft med dend tractat, theatrum Danice kaldet, at faa sammen scbrefuen oc fremdeelis til trychen expiderit, af seer kongelig naade allenaadigst hafuer beuilget, at hand maa være frj oc forschaanet for at betale de tou tusinde de tou hundrede oc siuf oc halftrediesinds tiufve rixdlr. 5 R 12 β , som Niels Reesen, forrige fouget ofuer Sundhors fogder] i vort rige Norge, paa sine regenschaber for annis 1668, 1669, 1670 oc 1671 schyldig blifuer oc iche kand betalle oc der for nu hoss bemelte Peter Resen, som forlofuer for hannem, præterderis. Dermed etc. Hafniæ d. 18 martij anno 1674.« (Oluf Nielsen, 1884, p. 634).

Selv om *Atlas Danicus* nød kongens store bevågenhed lykkedes det ikke at få værket udgivet i sin helhed. Det er først i begyndelsen af dette århundrede at nogle brudstykker af teksten til Resens *Atlas Danicus* er udgivet på tryk, men da var størstedelen af Resens originale materiale forlængst gået til grunde. Det skete under Københavns store brand i 1728, hvorunder universitetsbiblioteket også blev flammernes bytte.

ATLAS DANICUS' TILBLIVELSE

Peder Hansen Resen begyndte at indsamle materiale til *Atlas Danicus* i 1660erne. Nogle få år tidligere var der udgivet et topografisk-historisk værk over en del af riget nemlig Caspar Danckwerths *Newe Landesbeschreibung der zwey Hertzogthümer Schleswich und Holstein*, 1652. Et værk som forøvrigt vakte kongens mishag fordi Danckwerth var kommet ind på ømtålelige statsretlige forhold. Kortene til Danckwerths *Landesbeschreibung* var udarbejdet af den kongelige matematiker Johannes Mejer (1606-1674),⁴ som i årene mellem 1638-48 havde opmålt hertugdømmerne. Mejer tegnede også nogle bemærkelsesværdige gode kort over den øvrige del af Danmark. Men disse kort lykkedes det ikke for Mejer at få trykt og udgivet. De kom derimod til at danne grundlag for kartografiske fremstillinger i *Atlas Danicus*. I ét af de få bind, AM. 359 fol. (Arnemagnæanske Samling), som er bevaret med Resens originale materiale, spores Mejers påvirkning tydeligt på kortmaterialet (se side 17).

I sit forsøg på at få de bedst mulige oplysninger om lokale forhold udsendte Resen opfordringer til de stedlige gejstlige. Således udsendte han den 2. oktober 1666 meddelelse til Sjællands provster og præster med opfordring til dem om at indberette til ham alt hvad de kunne fremskaffe af viden om: indskrifter på gravstene m.m., kæmpehøje, offersteder, helsebringende kilder, købstædernes byvåben, oprindelsen til købstædernes og landsbyernes navne. Endvidere udbeder han sig præsternes data, de skal nemlig huskes for deres store arbejdsindsats skriver han. Disse kloge ord har sikkert virket anime-

rende på mangen en præstemand. Resens originale brev kendes ikke, følgende ordlyd er citeret efter Peder Syv:⁵

Dionysii lande?node. Memorial, til provsterne og præsterne i Siælandz stift.

Ombedis tienstvilligen det hæderlige og meget fornemme præsteskab, at enhuer proust eller præst vilde wbesuerget lade optegne, huis en huer paa sit sted kunde vere bevist om disse effterskrefne poster, og det mig meddeele, det snariste ske kand vnder en huer deris kender, paa det at derisnafne derfor kunde blive ihukommet for saadan deris store vmage paa tilbørlige sted.

1) Præsternis nafne ssom ere kalte ssiden aar 1647, saa og naar de ere kalte.

2) Inscriptiones som lessis paa A. Epitaphier, B. Ligstene, C. Ligkister] ædelige og andris murede begraveisser, D. Funder, kirkeporte, byers porte og kloker i taarnene. E. Herregaarde over portene eller andenstedtz, F. Stene] marken eller andenstedtz, huorpaa ere gamle rune bogstave, som iblant **Wormij Monumenta** ikke findis, huis nogle inscriptiones, som ikke for bogstavernis gamle skrift kand forstaaes, steder huor saadanne findis det motte optegnis.

3) Dysser, offresteder, kilder huor siuge och lemeleste bliver hiulpne, og andet som hører til *Antiquitates Danicas* med deris navne, og paa huilke marker eller skove ved byer og steder de ligger.

4) Huor af kiøbstederne, saa og landzbyerner hafr deris navne, saa vi]t de entten sielv kand vi]de, eller og af gamle folk kunde udspørge.

5) Kiøbstedernis vaaben, og naar de ere givne, saa og af huem.

Datum Kiøbenhaffn d. 2. Octobris 1666.

Petrus Resenius.

Lignende breve har Resen sendt til gejstlige i den øvrige del af landet. Han afsendte således et brev den 2. februar 1667 til det »meget fornemme præsteskab udi Aalborg Stift«.⁶

Et brev fra Ribe-bispen Peder Jensen Kraglund dateret den 18. marts 1677 med opfordring til sine provster om at besvare Resens spørgsmål, giver et indtryk af en positiv indstilling til Resens foretagende en indstilling som efter alt at dømme har været almindelig:

Och eftersom hæderlig och hø]lærd Mand, Doctor Petrus Resenius, nu decanus facultatis philosophiæ in regia academia, som uden Tvil nogit mercheligt har under Henderne de antiquitatibus Danicis, har skrefvit mig til, Jeg her udi hos Provster och Præster vilde være ham befoderlig och det i beste Maader commendere, sender ieg reverendis dominis præpositis denne Memorial under hans egen Haandt, at reverendi domini præpositi vilde tage de 4 Poster i god Act och mundeligen conferere med dominis pastoribus der om, och der om giøre deris Undretning det flittigste mueligt være kand, som i Fremtiden kand komme dem self til Ære och Fædrelandet til Berømmelse. Dersom det mig tilstillis, skal ieg med Flid lade det ofwerskiche.⁷

Af indberetningerne til Resen er kun få bevarede, men nogle foreligger i afskrifter. Således har Peder Syv foretaget kopier

af indberetninger fra Stevns Herred.⁸ Bedømt ud fra disse eksempler er svarene tilsyneladende indkommet hurtigt men kvaliteten er noget uensartet. Det sværeste at svare på for præsterne var åbenbart bynavnenes oprindelse og betydning. Gunnar Knudsen (1935, p. VIII) påpeger, at Resens spørgeliste må have vandret fra præstegård til præstegård i solens retning, således som det sædvanligvis foregik, når provsterne skulle indhente embedsmæssige erklæringer fra herredets præster. I løbet af 25 dage forelå besvarelsene fra alle sogne i Stevns herred.

Det var dog ikke alle der var så hurtige. Resen måtte rykke nogle. Det viser et opbevaret originalt brev fra Resen dateret den 28. august 1682; heri opfordrer han til hurtig indsendelse af oplysninger. Der findes også et referat af en skrivelse fra Peder Resen, hvortil der er knyttet en påmindelse fra biskoppen om at fremskynde indsendelsen af indberetningerne. For at aktivere præsterne til hurtig dåd skriver biskoppen blandt andet i sin påmindelse at det ville være rart at kunne se at der »*ligesaavel her i Stiftet som andre Steder at findis lærde og curieux Præster*«. ⁹

Som eksempel på præsteindberetningerne citeres indberetningen fra præsten i Holtug sogn:

Anno 1664 den 13. Martij, som indfald Doca. oculj, er jeg vnderschr. kaldet aff menigheden til at vere sognepræst her paa st eden.

1) En liigst een oppe ved alteret haffr denne paaschrifft: Her ligger begraffuen Ehrlig och velb. mand Peter Svave aff Giorssløff och hans hustrue frue Else Schaffvers daattr, med begge deriss Sønner, Gregers och Mouridtz, Gud vere dennem Naadig. Amen. Peter Svave døde vnder guds aar M.D.LII. Gregers och Mouridtz vnder guds aar MDXLVI. Frue Elise Schavees daattr under guds aar. .. Gud giffue dennem alle etc.

2) En anden liigsteen mit paa gulffvet, huor paa læsis saaledis: Her vnder huiler hæderlig och vellærdt nu S. mand her Lauridtz Christensen Vinter, som døde her i holtug den 14. februarij 1664 ætat. 63 Aar, Effterad hand haffde ver et Sognepræst her paa steden 37 aar, Med sin Kiere och nu SI. hustru, Ehrlig, dyderig och gudfrøgtig matrone Anne Christens datr, som døde ibidem 16 . . . den . . . Aar, huis liiff och opstandelse Christus ehr. Och hører denne steen dennem och deriss arffuinger till.

Omkring listerne paa samme steen findis dette:

O fromme læser her gaar for offver,
Møysom du vaager, ieg rolig soffver,
Betench, du som nu ehr, det ieg før vaar i liiffve,
Det ieg i døden ehr, schal du och engang bliffve.

3) Ned er i taarnet. Wnder denne steen huiler Erlig, VelAgt mand Petter hansen hollender, barenfød vdi holsteen i døtmerschen, som boede J Giørsløff, och salig i herren hensoff den . . . 16 . . . vdi hans Alders . . . Aar, Sampt hans Kierre hustrue Anne Jffuers daattr, barnfød vdi holsteen i Eydersted udj Oldensvord, som døde i Giorssløff 1638 den 27. Decemb. vdi hendis Alder 33 Aar och ligger her vnder begraffuen, Gud giffue dennem med alle tro Christene etc. Haffr Gud samme deriss ecteschab beprydet med 3 børn, 1 søn och 2 døttr, och

hører denne steen dem och deriss Sande arffuinger til. *Runtten omkring listen paa samme steen findis Joh. 11. feg ehr opstandelsen och liiffuet etc. Ao. 1660.*

4) Paa en trælist i taarnet staar runt omkring saaledis: Her vnder ligger begraffuen Si. her bent Hansen Sognepræst til holtug Sogn, som døde den 21. Martij Anno 1587, med sin søn och tuende døttere.

Paa den store kloche findis dette:
Holtug Kierchis Kloche bleff omstøbt och forbedret, der Freder, den 3., Konning offr Danmarch och Norge, det 17. Aar regierende udj sin Alders 56. Aar, och Sophia Amalia var dronning j Danm., Och Doctor Hans Suane Bischof i Sieland, Johannes Plum Kierche Commisarius och her Christian Hiøyer Sognepræst vaar. Me fecit Hans Meyer Ao. 1665.

Paa den lille kloche: O Rex gloriae christe, venj cum pace. LXXIII.

Paa den nordere side aff kierchen oppe under tagskegget staa dise ord som kand læsis: I FRU ELSE MAAVRIS DAA-TERS TID. Det andet ehr vdslet, muvelig aff regen och vand, saa det nu iche kand fuldkommeligen læsis. Byers Naffne. Holtug qvasi holtz hug, fordj her i voriss forfedris tid schal haffue veret offuerflødighed aff schou, huilchen de saaledis haffr affhugget, at vj deriss effterkommere maae nu for jldbrand lide stor mangell.

Raabye, siuniss troligt at schall haffue sit naffn aff den lille smuche schov, som ligger ved byen, huilchen skov kaldis Raahoffvet, qvasi. Raaehaffve, muffveligt at der i fordom tid haffr veret en raaehaffve. Samme skov ehr jnduct for sig selff, och kast der omkring med høye dier. Giorssløff gaar ehr heel gammel och sterch byggening, saa och vnder jorden mange jordkeldere, som alle ehre giorde med huellinger. Maa sehe, at den gaard och bye haffr sit naffn aff en som haffr veret kaldet Giordt, saa som Sierløff, Siersted aff Sier och andre flere. Giorssløff bye ehr gansche affbrut; der haffr i forrige tider veret 10 smaae gaarde, men si. Jost Høy lagde først haand paa den, och affbrød den største part, siden for 3 aar siden haffr Joachim Jrgens gansche ladet resten nedbryde, saa all jorden til den heele bye brugis nu til herregaarden allene. Her for landet ehr Hinten heel høy, uden trende steder, som der kand falde nedergang, och paa den ene sted norden for kierchen haffr veret en schantze kaldet Holtug Schantze, men nu mestendeel forfalden.

Kierchen ligger gansche høyt och muren vit begreben, gansche vanscheligt at offrstige, kand menis, at det saa schall vere giort i fordom tid, mens Venderne brugte deriss mact herpaa, da kunde aff landssoterne rytterere sig paa denne kierche gaard nogle 1000 mand, och der vere nogenledis i beschiermelse indtil videre succurtz. Saa vit ehre andre her omkring och mig vnderschreffuene bevist. Holtug prestegaar den 25. may 1667.

Christian Hiøger.¹⁰

I 1681 udsender Peder Resen en ny opfordring, hvori biskopperne opfordres til at være ham behjælpelig med fremskaffelse af materiale som skulle systematiseres efter følgende skema:

»Wiborg Stift N. herret, under N. amt udi for" Herrit findes N. Præstekald og N. Kierke Sogne, Der nævnis først Ho-

ved Sogned, Siden ved Navn alt det, som i Hoved Sogned findis, nemlig slot, Herregaarde, byer, gaarde, huuse, Møller, Skove, Søer, Aær med dieris Storhed og sted, hvor de ligger, og hvad mærkværdigt derved Kand være enten i Historien eller af gamle Sandfærdige Traditioner, Broer som lige paa Landeveien, Herritsting, Birketing og hvad byer de lige nærmest og hvad dag ting holdis, og om endnu kunde viidis nogle antiquiteter, som icke tilforne kand være meddelte. 2) Nævnis annexerne, en hver med den samme forklaring som ved Hoved Sogned«. ¹¹

I 1686 modtager biskopperne en ny ønskeseddel fra Peder Resen med retningslinier for hvilket materiale han kunne ønske sig at få tilsendt:

»Var at ynske, at en hver Episcopus i sit Stift Ved Sin Præpositus eller Curieuse Præster eller andre beqveme Personer Vilde lade optegne, hvis der Var i dieris district, som enten var forefalden in historia eller endnu findes in naturalibus, nemlig animalibus, piscibus, mineralibus etc. Saa som ved Aarhus at tegne den sted Skipper Clemed med sit anhang blev slaget, Ved Nyemandsgab at erindre, hvorledis Haved ved Micaelis pleier med nordvest der at indfalde og landet og Landsbyerne at overskylle, og hvad raad indbyggerne da paaefinde, for at salvere dieris høe og Korn. I Farup ved Riibe at betegne hvorledis floden gik op der 1634 og i omligende Egn, Særdelis ved Eider sted drucknede mange 100 Menisker. In naturalibus at beskrive hvad art fugle og fiske og i hvad mængde der findis her og der i Strømene, som i Guden den ypperlige Randers Lax, Ved Staile de skjøne flynder, andensteds de fede Smelt og heldt, I Aadsherrit de ypperlige Tunger; Iblant urter og træer, hvad der findis, og hvor til de brugis af indbyggerne, somme til medicin, Somme til farve, Saasom de bruger Vese, Trif olio orniculato til farve Brand gult med, Refninger til at farve Livfarved med, Tranbær, Som voxer mange at Kaage Sølv ud], af det har sin Glands; Item hvortil Sildebær ∴ vitis idea cum baccis nigris, Som findis Vilde i mængde Ved Riibe kand brugis; Hvad Klittetag er? Item Hielme, som voxer ved Vester Hav ad *tuenda* ab *urenarium impetu litora*, Hvordan de ere Skabte? Hvideriis, Skie at tegne, Multebær at voxe og-saa i mængde i Danmark, saasom i Vendsysel, at erindre ey i Europa at voxe Saa udvaldt Mannegræs, hvoraf Mannegrøn kommis som i Falster og Fyen; At fortælle hvor der falder saa god Terra sigilata som i Schlesien ad medicamenta, Nemlig ved Randers, C olding, Klokerup etc.; hvad tang de Jyder brænder Salt af, og hvordan og hvortil brugeligt og hvortil icke; hvor der falder de beste heste og i hvad Herreder, hvad Qveg der trivis best, naar det transporteris til Holland, hvor den beste rug voxer saa god som Dansig rug, hvor den udvalde Hvede voxer. Saaledes findis ved Stevnsklint i mængde AltiteS eller Ørnesteen i it flinthus indelugt; Ved Ringkiøbing in Littore findis ovum anguinum o: Runesteen; Ved Ringsted Kalk, hvor med bønderne i Engeland og Frankrig giøde dieris ager. Ved Fanø findis Raf eller Succinum i mængde. Ved Wordingborg findis en Art Frøe, som ey qveker, men bøller som en Kalv, Ved Runstedkro findis en mængde Kali spinosum, hvor af de Africaner giøre den Salt, som brugis til Muran og andensteds at giøre den Skjøne og klare glas af. Ved Mariboe i Laland findis bøse steene beqvem til Pistoler og fyr-rør etc. ¹²

Det ses i henvendelsen fra 1681 at Resen udviser betydelig større interesse for topografiske oplysninger end tilfældet er i 1666. En interesse der forstærkes i 1686, thi nu ønsker han bl.a. også oplysninger om lokaliteternes flora og fauna.

Besvarelserne på opfordringerne fra 1681 og 1688 om at indsende oplysninger til Resen synes at have samme uensartede karakter som svarene på opfordringen fra 1666. Som eksempel på et af de mere lakoniske citeres indberetningen fra præsten i Tavlov sogn:

Udi Tawle sogn findis intet rart at antægnes, her voxer korn og græs, Gud skee loff, som paa een anden temmelig god egn. Tawle sogn den 17 junij anno 1687.

Lavrids Pedersen. ¹³

Denne indberetnings karakter og omfang er dog ikke almindelig dersom man bedømmer den ud fra de kendte præsteindberetninger som ganske vist er få. ¹⁴

Foruden indberetningerne fra de gejstlige myndigheder havde Resen også mulighed for at skaffe sig oplysninger gennem verdslige kanaler f.eks. kancelliet, hvorfra han bl.a. kunne hente viden fra de kopier som købstæderne ifølge kongelig missive af 1648 skulle indsende vedrørende deres privilegier. Han har åbenbart også benyttet sig af denne mulighed.

Resen kunne selvsagt ikke selv kontrollere rigtigheden af alle de oplysninger som strømmede ind til ham. Mange er de som har hjulpet ham. For Bornholms vedkommende ser det ud til at amtmanden Thomas Fincke har verificeret det indsamlede og afskrevne materiale. Med hensyn til hovedkilden for beskrivelsen af Bornholm har Johannes Knudsen (1925, p. x) påvist at det er Åkerdeggen, Rasmus Pedersen Raufns *Chronica Boringiaca eller Bornholms historiske Beskrivelse fra første Insulens Bebyggelse indtil Aar 1671*. ¹⁵

Raufn sendte sit manuskript til Kristian den Femte med håb om at få det trykt. Det blev det imidlertid ikke, det havnede derimod sandsynligvis hos Resen, der tappede det for topografiske og historiske oplysninger. Resen nævner ikke Raufns navn, men det gør han forøvrigt også kun sjældent når oplysningerne stammer fra meddelere, hvilket kan forekomme mærkværdigt, nar man sammenligner dette med hans omhyggelige angivelse af trykte kilder.

Forfattere som Resen ofte citerer, og det med omhyggelige henvisninger er: Saxo, Arild Huitfeldt, Johan Isaksen, Pontanus, Stephan Hansen Stephanius, Claus Lyschander, Arent Berntsen, Jon Jensen Kolding, Anders Sørensen Vedel og Ole Worm, hertil kommer en række udenlandske historikere og geografer. Der ses flere forskellige håndskrifter i de der betegnes Resens originale manuskripter, hvilket også er forståeligt når man betænker det kolossale afskrivningsarbejde som er foretaget. Resens egen indsats har hovedsagelig været at gennemgå og rette materialet til. Endvidere har han foretaget en redaktionel tilrettelæggelse af stoffet som han selv visse steder forsyner med overskrifter og indledninger. En indsats der kunne tyde på at Resen oprindeligt havde tænkt på at udgive hele det indsamlede og afskrevne materiale i den form og i det omfang som det fremtræder i de få af Resens egne overlevende manuskripter. ¹⁶

Men hvorom alting er så allierede Resen sig i 1684 med teologen Johan Brunsmann, 1637-1707, og det med det åben-

bare formå at få reduceret materialet til et tryklart realiserbart manuskript. På det tidspunkt var Brunsmann præst ved Vartorv. I årene fra 1668-1677 havde han været rektor på Herlufsholm, hvorfra han i 1673 havde hjulpet Resen med en afskrift af Erik Lams gavebrev af 1140. Som påvist af Knudsen (1935, p. VI) bibringer Brunsmann *Atlas Danicus* forskellige tilføjelser især i afsnittene om Næstved og Herlufsholm.

Brunsmann var en lærd mand med en betydelig litterær produktion hvoraf vel især »*Køge Huskors*« 1674 er kendt. Foruden prædikatet lærd kan man med god grund også betegne ham som en rabiat modstander af den katolske kirke, mod hvilken han gjorde mange udfald. Det er derfor forståeligt at det pinte ham at Nicolaus Steno var gået over til katolicismen og han gjorde forgæves forsøg på at bringe ham tilbage til Luthers lære.

Under Resens ledelse fik Brunsmann i løbet af tre år redigeret og udarbejdet et tryklart reduceret manuskript. Den totale reduktion er dog næppe stor i forhold til det oprindelige manuskripts tekst. To bevarede manuskripter som almindeligvis anføres som Resens originale er i hvert fald ikke overvældende omfangsrige, det er bindene AM. 359 fol. (67 blade) og AM. 362 fol. (77 blade). For visse afsnits vedkommende er der ligefrem tale om at Brunsmann forøger teksten. Det gælder således for visse dele af Sydsjælland, hvor materialet i forhold til Resens eget manuskript, AM. 361 fol., er udvidet. Men det må dog understreges, at Brunsmann andre steder har foretaget en kraftig reduktion af Resens oprindelige manuskript. Men man må ikke slutte, at Brunsmanns bindtykkelse er analogt med Resens og derfor heller ikke, at stoffet er reduceret fra godt og vel 30 bind til 7 bind. Den reduktion Brunsmann foretog gik hovedsagelig ud over de afskrevne dokumenter, som han blot refererer indholdet af; indskrifterne skæres ofte ned til nogle få bemærkninger om mindesmærkets art og er tit kun tilføjet et navn. Takket være bevarelse af nogle af Brunsmanns koncepter fås et indblik i omfanget af nogle af Resens tabte manuskripter. I E don. var. 21 fol. giver Brunsmann sidehenvisninger til »*Atl.*« hvilket kan tydes til *Atlas Danicus*. Det pågældende bind kan anslås til 383 sider. Knudsen, (1935, p. VI).

Johan Brunsmann afleverede som nævnt sit tryklare manuskript i 1688. Samme år dør Resen, hvilket ikke umiddelbart skulle have fået større betydning for *Atlas Danicus* med hensyn til trykningen. Resen og hustru havde nemlig allerede i 1676 testamentarisk besluttet at dersom hustruen overlevede sin mand, da var hun økonomisk forpligtet til at udgive værket på tryk:

Christian V. Gjøre alle vitterligt, at eftersom os allerunderdanigst ansøges og begieres Vores allernaadigste Confirmation paa efterskrevne Forskrivelse lydendes Ord efter andet som følger: Jeg Peder Hansen Reesen Præsident udi Kiøbenhafn, Assessor udi Collegio Status og dend Højeste Ret, saaog Professor udi Kiøbenhafns Universitet og Jeg Anne Meyer benævnte Peder Reesens Hustrue Kiendes hermed for os og begge vores Arvinger samt alle Vedkommende, at eftersom Vi Gud være loved har levet tilsammen it kierligt Ægteskab og ei nogen Lifs-arvinger har, saa har vi frivilligen og velberaad udi tiide (eftersom Døden er vis, men Dødsenstime u-vis,) os

med hver andre paa hans Kongl. Maj. voris allernaad. Herres og Konges allernaad. Behag, foreenet, indganget og forafskedet, saasom Vi og nu hermed fuldkommeli gen indgaar og afskediger, at, dersom jeg Anne Meyer først ved Døden afgaar, da har bemelte min Mand at gifue til min Arfuing Karlof Skrøder nu wohnhaftig udi Hamburg, eller til hvem efter hans Dødning skal arfue it Tusind Rixdaler, for dend Arf som efter min Død kand falde, hvor udi skal kortes hvis ham er forstrakt udi hans Nød paa adskillige Tiider, efter hans Haandskriftes Beviis og videre Indhold, der foruden skal gifues Et tusinde Rixdaler tii hvem Jeg Anne Meyer for min død skrifftligen er begierendis. Men hvis Jeg Peter Resen før bemeldte min Hustrus Død herfra kaldes, skal hun Boen uregistreret og ubesverget i alle maader, og i hvad nafn det og have kand, niude og beholde, og lade udi Trychen fuldrede min Atlantem Danicum Sive Theatrum Daniae hvor til Kiøbstederne ere alt i kaaber udstucken, og dend største deel af de figurer som der tilhører, ere udi Træ udskaaren, og Materien dertil naar jag dend endnu eengang har igiennemgaaet er ferdig; skal ogsaa strax efter min Død opføres paa Kiøbenhafns Universitet Bibliotheca Juridica, saa og Danico - Norvegico - Islandico - Svecica tillige med deris Skaber, tvende Globis, Mappis Geographicis, virorum Doctorum effigiebus og andre Tafler hvor paa skal findis een forteignelse hos Bibliothecæ Catalogum; hvilchet Bibliothek med des tilhørende er hermed gifuen til velbemelte Universitets Bibliothek. Hvad mine Libros Miscellaneos er anlangendes skal de og verre gifuen til samme Bibliothek, saaledes, at de som findes paa Universitetens Bibliothek skal selges og for dem Juridische Bøger kiøbes, hvilche med de ofuerblefne af Miscellaneis skal settes i det sidste Juridische Skab. Men naar Gud os begge har henkaldet hvad middel som da af løst og fast kand befindes, har begge Vores Arvinger, da imellem dem at skiffte og deele, naar først aid witterlig giield, saa og Legata og Donationes af Boeen er betalt. Og effterdi dette Testamente kand iche gieide noget uden hans Kongl. Maj. voris allernaadigste Herres og Konges allernaadigste Fuldbyrkelse, er derfor Vores allerunderdanigste Bøn til Vores allernaadigste Konge at hand dette vil bekræffte, saa og her hos stadfeste hvis Legata og Donationes som vi her efter agter med Guds hielp at gjøre og give af et tachnemligt Inerte til Gud, for utallige beviste Velsignelser, og Beskiemelser og Naader baade til Guds nafns ære, saa og til nogle fattige Menniskers Ophold, og til nogles Fremtarf, om hvilche kand være god Forhaabning, at de med Tiden kan tienne Gud, Kongen og Fædrelandet, paa det at saadanne Legata og Donationes maa og kand uden vildere hans Kongl. Maiestæts allernaadigste Konfirmation efter vores død blive urykkeligen af vores Arvinger, holdent og efterkommet. Til Vitterlighed og For sichring, at alt dette ovenskrevne er begge Vores Villie, har Vi dette med vores egne Hænders Underskrivelse bekræfftiget. Kiøbenh. d. 1 Nov. 1675. (L.S.) P. Reesen.

Anne Meyers
Peder Reesens.¹¹

Testamentet konfirmeres af Kristian den Femte den 26. december 1676:

Da ville vi foreskrevne Forskrivelse udi alle des Ord Clausuler og Pungter effter som den heroven indført findes, allernaad

digst have confirmeret og stadfæst, saa som vi hermed confirmerer og stadfæster, dog Slette og tiende Penge, og aid os tilkommende Arvefalds-rettighed i alle maader uforkrenchet. Forbydendes u.

Hafn. dend 26. Decemb 76.¹⁸

Ifølge dette testamente var sagen efter Resens død således ganske klar, idet enken nu var testamentarisk forpligtiget til at yde det økonomiske bidrag som måtte være nødvendigt til Atlas Danicus' trykning. Hun sendte imidlertid et bønsskrift til Kong Kristian den Femte om at måtte blive fritaget for denne forpligtigelse og det på grund af de økonomiske dårlige tider:

Stormechtigste Konge Allemaadigste Herre!

*For Eders Kongelige Maj. maa jeg udi dybeste Underdanighed foredrage hvorledis min Sahl. Mand Pedder Resen mange Aar hafuer haft en Bogh under hænder til at fuldfærdige til trøcken kaldet Theatrum Danice, hvorpaa hand af voris ringe middel haffuer anvendt ofuer 5000de Rixd. foruden dend i saa mange Aar dermed haffte stoere møye og arbeed; Og dog haffuer hand den ey for sin døed kunded til Ende bringe, Og som hand i bemelte Aaringer nemblig for den sidste Krig, og i de goede tiider gjorde well Eders Kongelige Maj. allerunderdanigst forhaabning at wille laede den i trøcken udgaae, og det i sit Testamente An. 1676 indførde, som af Eders Kongelige Maj. allernaadist er confirmerit; Eders Kongl. Maj. og i det hennseende well i Naade effterloed min Sahlig Mands Broeder Niels Resen, som var nogen tiid Eders Kongelig Maj. Foged, hvis hand paa sine Regenschaber schyldig bleff, og saaledis befriede min Sahl. Mand for sin for hannem udgifne Cauttion; Saa efterdi disse besuerlige tiider ere udfolden, min Sahl. Mand og iche hafuer ofuer ofuerweyet samme werck udkrefuede meer middell end voris Formue kunde tilstrecke, formedels samme werck bleff wittløfftigere end hand selff tenkte; indflyer ieg til Eders Kongl. Maj. i dybeste Underdanighed og beder Eders **Kor** gi. Maj. wille i Naade ansee mig som en Encke og allernaadigst befriie mig, og begge Worts Arffuinger, for saadan den Sahl. Mands løfte, og gjorde Testament i den Post, saa som det dog falder baade mig og dennem umuyligen werk at fuldfærdige, især som Gud bortkaldede min sahlig Mand for den tiid wij ønschede, og derued berøffuede mig, og dem, den hielp, wij dertill kunde haffue wendtet; eller hand maaschee paa andre maader kunde haffue opfunden, saasom woris egen ringe middeller nesten derued ere consumerede; Saadan Eders Kongelige Majestæts stoere Naade will den Allerhøyeste rigeligen belønne, hvorom ieg udi mine bønnen stedse schall anholde med forbliffuende Eders Kongl. Maj.*

Allerunderdanigste og tropligts skyldigste Tiennerinde: Kiøbenh. d. 31. Oct. 1688. Anne Meyers Si. Peter Reisens.¹⁹

Dette bønsskrift overbeviste kongen om at enken var ude af stand til at yde de økonomiske midler til værkets trykning og han omstødte derfor testamentet:

Vi have af sær Kongelig Naade oc i allemaadigste henseende til Supplikantens af g. Mands allerunderdangst lang tro tjeneste, allernaadigst bevilget, at hun oc begge deris Arvinger maa være fri oc forskaonet for at lade trøcke det Skrift Theatrum

Danicum kaldet, som hand haver haft under hænder at forfærdige, oc hand hafde lovet paa hans egen bekostning at lade trøcke. Skrevet paa vort Slot, Kiøbenhavn den 10 Novemb. Anno 1688.

Christian.

Allerunderdanigst læst paa Consistorio 1 Dec. 1688.

Luxdorph.

Testor

P. Vindingius

Coll. Conf. Secretar

Anne Si. Peder Resens.²⁰

Efter disse dokumenter at dømme var det naturligt at slutte, at Resens enke havde opgivet at opfylde sin mands ønske med hensyn til trykningen af Atlas Danicus. Ikke destomindre indgik enken en aftale herom den 5. november 1688; altså kun en ugestid efter hendes bønsskrift til kongen om at måtte blive fri. Hun indgik aftalen med den teologiske kandidat Chr. Nielsen Aarslev; som skulle have 100 rigsdaler for sit arbejde. Manuskriptet skulle udarbejdes efter nedenstående regler som blandt andet indebar at han ikke måtte påtage sig anden form for arbejde førend han var færdig med Atlas Danicus og at arbejdet skulle godkendes af justitsråd Worm og assessor Bork.

Jeg Anne Mejer si. Hr. Etats-Raad Peder Resens hermed wedstaar, at Jeg med Christen Aarslev Studioso har contraheret om et af min si. Kieristis Skrifter, kaldet Danmanckis Beskrivelse, som hand lover til trøkken at fuldfærdige, og det paa efterfølgende vilkaar.

1) Annamer hand samme Skrift af de dertil forordnede Commissarier, Hr. Justitz-Raad Vorm og Hr. Assessor Bork, med specification paa, hvor mange Volumina og andet løst manuscript, did henhørende, hannem leveris, som hand siden maa svare til.

2) Skal hand samme Verk strax angribe, og efter velbemeldte Commissariers gode tykke og betænkning, som hand altid frit derom maa consulere, saaledes der med handle, at det kand nyde deris Approbation og Censur til trøkken, saa vit dictionen angaar.

3) Hvis hand imidlertid nogen anden Condition vorder tilbudden, maa hand dog ikke forlade dette sig paatagne, førend det gandske bliver fuldfærdiget.

4) For denne hans Umage lofver Jeg, for mig og mine Arffvinger, at betale ham hundrede Rixdaler.

5) Papiret, som til samme skrift behøves, vil Jeg self forskaaffe, eller der til penge udlegge.

Hvilket foreskrefne til des større beskæfftelse Jeg min egen haand hernen under har tegnet.

Kiøbenhavn d. 5 Novemb. Ao. 1688.

Anne Meyers

Sal. Peder Reisen?¹

I løbet af treogethalvt år udarbejdede Aarslev det manuskript som han ifølge kontrakten med Resens enke havde forpligtiget sig til. Men inden manuskriptet forelå var enken død og Aarslevs trykklare bearbejdelse kom heller ikke til at foreligge på tryk, men havnede i Universitetsbibliotekets håndskriftsam-

ling. Sandsynligvis bevaret i sin helhed og originale udformning (se side 14).

I forhold til Brunsmands redaktion af Atlas Danicus adskiller Aarslevs sig foruden ved reduktionen i en mere svulstig fremstilling, men tillige også i en mere avanceret stil med hensyn til ord og grammatik (G. Knudsen, 1933, p. 154). Behandlingen af købstæderne er tit fyldigere hos Aarslev end hos Brunsmann og materialet ajourført med hensyn til nyanstatte præster rektorer m.m. Aarslev har også medtaget stof fra Resens original materiale, som Brunsmann ikke har benyttet sig af.

Den 27. maj 1690 modtager Aarslev halvdelen af det beløb som er blevet lovet ifølge kontrakten. Året efter får han refunderet 5 rdl. som han har lagt ud til papir:

Anno 1690 d. 27 May haver Jeg underskrevne oppebaaret af velbaarne Hr. Estats Raad Elers half hundrede Rdlr., som er den half ve deel af de Penge mig af SI. Præsidentindens Sterboe efter Contracten blef assigneret for det skriffit kaldet Danmarcks Beskrivelse at fuldferdige. Hvilket feg med ydmygst tachsigselse her med erkiender.

*Kiøbenhafn Anno et die ut supra. Christen Aarsleb.
Endnu annammet af welbem. Hr. Estatz Raad femb Rdlr. til Papiret deputerede.*

Haunice d. 1. Octobr. Ao. 91. Christen Aarsleb²¹

Den 3. juni 1692 afleverer Aarslev det trykklare manuskript til W. Worm. Det omfatter tre bind: Sjælland; Fyn og Jylland; Bornholm, Færøerne og Grønland. W. Worm skriver en kvittering for modtagelsen:

Ut Hederlig og Høylærde Mand, Mag. Christianus Nicolai Arslebius hafver lefveret til mig trende indsyede skrefne bøger, som hand af afgangne Petri Resenii Atlante Danico hafver extraherit og sat udi Stil, udi hvilche findis I. Selandice Descriptio cum insignibus Regum Danice antiqvvis et recentibus, II. Fionice et insularum eo spectantium, Diceceseos Aalborgensis, Viburgensis, Aarhusiensis et Ripensis, III. Bornholmice, Feroarum, Grb'nlandiæ, testeris hermed, og skal jeg forskrefne trende bøger igien fra mig lefvere, naar begieris, emod denne min Seddels Extradition.

Kiøbenhafn 1692 d. 3 Junij.

W. Worm.²¹

Fjorten dage efter at Aarslev har afleveret de tre bind til Worm udviser han en vis utålmodighed over at Worm ikke har tid til at læse hans manuskript igennem. Aarslevs utålmodighed er forståelig, thi Worms optagethed bevirker at han ikke kan få sit tilgodehavende udbetalt. Han ansøger derfor konsistoriet om, at få udbetalt de halvtreds rigsdaler som udgør den resterende del af hans honorar. Til gengæld lover han at dersom der senere skulle være nogle indsigelser mod hans bearbejdelse, da er han beredt til at foretage det fornødne for at bringe manuskriptet i overensstemmelse med de fremsatte ønsker. Hans anmodning om at få udbetalt sine 50 rigsdalere lyder således:

Som SI. Præsidentinden Fr. Anne Meyer hafde med mig underskrefne contraheret om et af SI. Præsidentens Resenii

Skriffiter, kaldet Atlas Danicus, saaledes at fuldf erdige, at det kunde nyde Censorum approbation, saa vit dictionen angaar, og for den umag til mig udlof ve t 100 Rdlr.; af hvile be t bemelte skrift een deel er af welb. Hr. Estats Raad Villum Worm og Si. D. Olao Borrichio for rom tid siden approberet; de andre til welb. Hr. Estatz Raad Worm ofverleveret, men iche saa snart kand igiennemsees for mange og højvigtige andre forretninger, og Jeg Staden her strax maa qvittere til det Embede, Gud har kaldet mig til; Saa her med lover og forplichter Jeg mig til samme verck aldeelis effter Contracten at ville svare og fyllestgiøre, om noget siden der udi skulle af Censore desidereris, saa fremt Nobiliss. Dn. Assessores Consistoriales vilde være mig saa gunstige, at jeg den sidste half ve deel af udlofvede penge, som endnu staar til rest og beløber sig 50 Rdlr., nu maatte nyde, anseende, at Jeg til min Tarv og fornødene expenser samme liden summa haardeligen behøffer, og de paa bemelte skriffit dyre er fortient; derforuden at have fri regress til mig for hvad billig prætensioner der i fremtiden kunde gøres, om noget af mig imod contracten iche skulle vcere effterkommet. Til bekræftelse under min haand.

Kiøbenhafn d. 17 Juny 1692. Christian Aarsleb.²¹

Begiris tienstligen, at velbaarne Fru Estats Raads Elers ville til Mag. Christianum Arslebius betale disse ham resterende 50 Rdlr., og lade ham herpaa derfor qvittere, hvilchet da schal komme Fruen til gode udi hvis penge hun, denne Bog angaaende, agter fra sig til Universiteter at lefvere. Datum Kiøbenh. d. 17 Junij 1692.

C. Bartholin²¹

Disse ofvenbemelte halftresindstyfve Rdlr. har velb. Frue Estatz-Raads Elers til mig ladet erlegge, hvorfor hermed tilbørlig qvitteres. Kiøbenhafn Anno et die ut supra.

Christen Aarsleb.²¹

Efter C. Bartholins opfordring til fru Elers lykkedes det således Aarslev at få sit tilgodehavende udbetalt. Etatsråd Jørgen Elers var »Lauwerge« for Resens enke, hvilket kan konstateres i et brev som J. Elers afsendte den 7. december 1689 til Kristian den Femte (Suhm, 1795, p. 91-92). Forøvrigt havde Elers i 1690 fået udleveret kobberpladerne til Atlas Danicus samt 39 manuskripter af Bartholin og det efter en liste som Aarslev havde udarbejdet på grundlag af undersøgelser i boet efter Resens enke (se side 12, 19).

Christen Aarslev fik sine penge men hans manuskript led samme skæbne som Brunsmands - ingen af dem kom til at foreligge på tryk!

Da Christen Aarslev i 1692 havde udarbejdet og afleveret sin bearbejdelse af Atlas Danicus til Worm forelå der tre forskellige udgaver af Atlas Danicus. Der var Resens store manuskriptsamling, dernæst Brunsmands bearbejdelse af samme og endelig Aarslevs manuskript. Hertil må føjes kladdemateriale samt mere eller mindre omfattende kopier.

Nogle af manuskripterne overgik den 18. juni 1692 til Universitetet og dermed til Universitetsbiblioteket, hvilket fremgår af universitetets arkiv.²² På nævnte dato overdrog etatsråd Elers enke, Anne Margrethe Vandal, til rektor magnificus,

dels honorarer til Johan Huusmand og Christen Aarslev, dels følgende: 113 kobberplader og 62 træstokke (se side 19 ff); Topographia Hafniæ; et af de tre bind som Aarslev havde udarbejdet og afleveret til Worm samt en kvittering fra Worm på, at han borgede for to af Aarslevs manuskripter, nemlig de to bind som Worm til Aarslevs store fortrydelse endnu ikke havde fået gennemlæst. 39 manuskripter, som er identiske med 39 manuskripter der fandtes i boet efter Resens enke og som findes anført på en liste udarbejdet af Christen Aarslev den 31. marts 1690. Listen ser således ud:

NV. 1. <i>Tabulæ Geograph.</i>	Nr.21. <i>dito</i>
- 2. <i>Hauniæ descriptio.</i>	- 22. <i>Viburgensis Episc.</i>
- 3. <i>dito</i>	- 23. <i>dito</i>
- 4. <i>dito</i>	- 24. <i>Ripensis.</i>
- 5. <i>dito</i>	- 25. <i>Jutia Septentrionalis.</i>
- 6. <i>dito</i>	- 26. <i>Insulæ ad Jutiam</i>
— 7. <i>Christiano-Hauniæ</i>	<i>pertinentes.</i>
<i>descr.</i>	- 27. <i>Samsoa.</i>
— 8. <i>Kiøbenhavnns Raad-</i>	- 28. <i>Mona, Bornholmia,</i>
<i>stues Inventarium.</i>	<i>Gutilandia.</i>
— 9. <i>Inscriptiones, gamle</i>	- 29. <i>Mona.</i>
<i>og ny.</i>	- 30. <i>Bornholmia.</i>
— 10. <i>Husarmis bog.</i>	- 31. <i>dito</i>
- 11. <i>Hospitals Fundatzer.</i>	- 32. <i>Additamenta ad</i>
- 12. <i>Latinsche Skolis bog.</i>	<i>descriptionem</i>
- 13. <i>Regnskabsbog af Ny</i>	<i>Gutilandia.</i>
<i>Hospitals bygning.</i>	- 33. <i>Ferroa.</i>
- 14. <i>Selandia.</i>	- 34. <i>Ferroa, Islandia et</i>
- 15. <i>dito</i>	<i>Gro'landia.</i>
— 16. <i>Fionia.</i>	- 35. <i>dito</i>
- 17. <i>dito</i>	- 36. <i>de Vexillo Danebrog</i>
- 18. <i>dito</i>	- 37. <i>P. Galt de Jure</i>
- 19. <i>futia.</i>	<i>Danorum.</i>
- 20. <i>Alburgensis Episcopa-</i>	- 38. <i>Forklaring of ver Da</i>
<i>tus.</i>	<i>vids Psalmer.</i>
	- 39. <i>Lexicon MSS.</i>

Disse overschrefne saa at findis
Kiøbenhafn

d. 31. März 1690.

Christen Aarsleb.

Effter denne Christen Aarslebs specification, Pladerne og bø-
gerne at være Estats Raad Elers lefveret

test

T. Bartholin.²¹

På grundlag af oplysningerne om fru Vandals aflevering af manuskripter til universitetet kan man med sandsynlighed regne med, at der i hvert fald fandtes følgende manuskripter med tilknytning til Atlas Danicus på Universitetsbiblioteket i slutningen af juni måned 1692: 2 bind af Aarslevs bearbejdelse og desuden ca. 30 bind af de anførte på ovennævnte liste. Denne liste mener jeg forøvrigt indeholder fortegnelsen over Resens materialesamling, hvilket synes at stemme overens med titlerne på de fire bind som overlevede branden i 1728 (se side 13).

Man kunne forvente at Brunsmunds udgave, som Resen i 1688 skænkede kongen, var indlemmet i Kongens Håndbibliotek. Således ser det imidlertid ikke ud til at forholde sig. Ganske vist befandt der sig et eksemplar i Kongens Håndbibliotek i 1770-erne, nemlig det som er beskrevet af P. K. Ancher (1776). Men som Ancher påpeger, tyder alt på at dette eksemplar var det som Christian Lerche skænkede kongen i 1752. Vincent Lerche, fader til Christian Lerche, havde vist overmåde stor interesse for Atlas Danicus og havde ladet det afskrive. Det var han ikke den eneste der havde, men han var utvivlsomt den ihærdigste. Hans eksemplar udmærkede sig således blandt andet ved at indeholde kobberstik, idet han havde fået tilladelse til at foretage aftryk af kobberpladerne (E. Jørgensen, 1925, p. 195). Kopien var berømt. Berømmelsen blev ikke mindre efter Universitetsbibliotekets brand i 1728 da størstedelen af det originale materiale til Atlas Danicus gik til. Efter den tid hægede Vincent Lerche endnu mere om sit eksemplar og det blev så at sige en umulighed at få lov at studere det nærmere. At det forholdt sig således beretter blandt andet L. Lauridsen de Thurah (1967, p. 42). Grunden til at Ancher mente at fem binds udgaven i Kongens Håndbibliotek skulle være den udgave som Christian Lerche skænkede kongen i 1752 var den, at bindene var forsynet med initialerne V.L. Alle bindene gik tabt ved slotsbranden i 1794.

BEVAREDE DELE AF PEDER HANSEN RESENS MATERIALESAMLING

Resens originale Atlas Danicus-manuskripter opbevaredes i Universitetsbiblioteket og Vincent Lerches berømte kopi deraf i Kongens Håndbibliotek. Og de var blevet indlemmet i disse biblioteker inden ilden raserede dem i henholdsvis 1728 og 1794. Så vidt vides var det eneste der overlevede branden i Universitetsbiblioteket nogle få kobberplader (Birket Smith, 1882, p. 60). Når kendskabet til Atlas Danicus alligevel er holdt vedlige skyldes det to forhold, for det første at mange interesserede havde foretaget afskrifter af Atlas Danicus, for det andet at nogle af de originale manuskripter var udlånt fra Universitetsbiblioteket, da dette blev flammernes bytte.

Kopierne blev ofte foretaget af hjemlånte originalmanuskripter. Eksempelvis kan nævnes at det den 21. januar 1702 blev bevilget, at *Collega Chr. Reitzer maatte faa Resenii Manuscripta ned af Bibliotheket, naar han derfor giver sin Revers*, Acta Consistorii (Ellen Jørgensen, 1925, p. 195). Sådanne tilladelser er årsag til, at vi i dag kan danne os et ganske godt billede af det originale materiale. Men at udlånene også satte sig mindre heldige spor på materialet er indlysende, et forhold som Peder Syv omtaler i brev af 9. december 1696 til Arni Magnusson: »*Med At lante Dan. P. Resenii synes det slet bestilt. Jeg har seet en Tomum deraf her paa landet, mutileret og ilde medhandlet, maaske en hob af de andre have ej bedre skebne*«. (Ellen Jørgensen, 1931, p. 137). Men trods alt må vi altså være glade for de liberale udlånsregler!

Af Resens samlinger og udkast foreligger i original: AM. 359 fol., AM. 361 fol., AM. 362 fol. og GI. kgl. Saml. 734 fol. Af Brunsmunds concepter findes: E don. var. 20 fol., E don. var. 21 fol., E don. var. 23 fol., Ny kgl. Saml. 1087 fol. Fra

Aarslevs hånd haves: E don. var. 19 fol., AM. 360 fol., GI. kgl. Saml. 735 fol. (Ellen Jørgensen, 1931, p. 137).

De under Resen direkte nævnte bind: AM. 359 fol., AM. 361 fol., AM. 362 fol. og GI. kgl. Saml. 734 fol. giver brudstykker af Sjællands beskrivelse samt beskrivelse af Bornholm og Møen. Foruden disse findes et blad af Resens beskrivelse af Mariager. Dette blad havde han lagt ind i sit manuskript til den danske retshistorie: *Historia Juris Danici, additamenta 100 fol.* (Ellen Jørgensen, 1925, p. 194).

Manuskriptet AM. 359 fol. der for tekstens vedkommende er et brudstykke af en Sjællandsbeskrivelse, er affattet på latin med forskellig skrift deriblandt P. Resens. Det består af 67 blade af varierende størrelse, nogle ubeskrevne.

Illustrationsmateriale: Portræt af Kristian den Femte, kobberstik; 15 kort hvoraf de 5 er kobberstik og de resterende 10 kolorerede håndtegninger, endvidere er et prospekt af Lejre indklæbet i teksten.

Et blad med dedikation til kongen er signeret /. Br. [Brunsmann] og Peder Resen og dateret 15. april 1688. Forrest i bindet, et udateret udkast til titelblad, hvorpå hovedtitlen oprindelig har været anført: *PETRI JOHAN RESENII / THEATRUM I DANIAE* senere ændret af Resen til: *ATLAS DANICUS I sive / THEATRUM \ DANIAE*. Endvidere oplyses, at værket omfatter fire dele: I Sjælland, Møn og Bornholm; II Fyn, Lolland, Falster og Langeland; III Jylland, Læssø, Samsø m.m.; IV Færøerne, Island og Grønland.

Umiddelbart efter dette blad er indsat et renskrevet og dateret titelblad:

ATLAS DANICUS \ sive \ Descriptio Regni Danice \ continens \ Tabulas accuratiss. Danice Geographicas, / exhibens \ omnium Regni Danice Arcium et civitatum | praeceptuorumque locorum delineationes Ichno j graphicas et icones, origines, incrementa, de Incrementa, aedificia publica, memorabilia, immu \ nitates, Jura, Privilegia, monumenta antiqva \ et moderna suis figuris ornata, aliaque notabilio / ra una cum Inscriptionibus selectioribus ut et Elogiis j tandem explicans J singular em Provinciarum et Insularum Praefecturas Parochias, Parochiarumque Pastores a tempore Refor \ mationis Praedia Nobilium, Sylvas, Lacus, Fontes j etiam Medicatos, Pontes, variaque naturalia, j Autore / Petro Resenio / lob. Fil. Ioh. Nep., / Havnice \ 1688.

AM. 361 fol. Manuskriptet er en latinsk beskrivelse af Ringsted, Slagelse med Antvorskov, Sorø, Næstved med Herlufsholm, bilag på latin og dansk.

Det består af 246 blade, springvis pagineret, blad 162 og 229 ubeskrevne.

Illustrationsmateriale: afbildninger af adelige våbener bladene 76^r, 156^r, 230^v og 231^r; mellem bladene 177 og 178 indsat to kort over Næstved: ét kobberstik og ét håndtegnet anonymt, men efter al sandsynlighed ét af J. Mejers originalkort (se side 22).

AM. 362 fol. Latinsk beskrivelse af Møn med tillæg af danske og latinske aktstykker. Egenhændig tillæg af Resen.

Indeholder 77 blade tydeligt delt i to dele: 1. Bladene 1-18. Monæ ejusque unicæ civitatis Stegæ descriptio (titel på for-

siden af pergamentbindene). 2. bladene 19-77. Descriptio Insulae Monæ. / Authore M. Johanne Jani Viburgensi.

Illustrationsmateriale: forrest indklæbet kobberstykke kort over Møen.

GI. kgl. Saml. 734 fol. Manuskriptet er en latinsk beskrivelse af Bornholm.

Descriptio Bornholmiaë, sine dubio Resenii, 48 blade, hvoraf nogle er ubeskrevne. Latinsk koncept med forskellig skrift, deriblandt P. H. Resens og J. Brunsmanns. Indklæbede penne-tegninger af runestene. Dokumentkopier samt andre optegnelser og afskrifter findes indlagte. Stemmer med den tredje beskrivelse af Bornholm i Uldall 186 fol. - Udskrift med Resens hånd: »de BORNHOLMIA ejusque quinque Civitatibus« samt indholdsfortegnelse. På ryggen tallet 31.

BEVAREDE DELE AF JOHAN BRUNSMANDS BEARBEJDELSE AF ATLAS DANICUS

Efter Ellen Jørgensen (1925, p. 194) stammer følgende 4 koncepter fra Johan Brunsmanns redaktion: E don. var. 20 fol. (almindelig indledning til Sjællandsbeskrivelse samt »Notabilia per agros«); E don. var. 21 fol. (Vordingborg, Præstø, St. Heddinge etc.); E don. var. 23 fol. (Bornholm)²³; Ny kgl. Saml. 1087 fol. (Færøerne, Island og Grønland). Alle håndskrifter i Det kongelige Bibliotek.

E don. var. 23 fol. og Ny kgl. Saml. 1087 fol. findes i renskrift, nemlig: E don. var. 24 fol. og Ny kgl. Saml. 1088 fol. Anonym skriver, men med titelblad af Resen hvilket efter Ellen Jørgensen skulle betyde, at bindene var godkendt af Resen. Bindene er betegnet fjerde (rettet til tredje) og syvende eller sidste bind af Danmarks beskrivelse. Resten af materialet er gået tabt.

Johannes Knudsen (1928, p. VII), mener efter sine undersøgelser at såvel Ms. Kall 31 fol. som GI. kgl. Saml. 724 fol., begge håndskrifter i Det kgl. Bibliotek, er fudstændige eksemplarer af den Brunsmandske redaktion.

E don. var. 20 fol. Manuskriptet er en latinsk beskrivelse omfattende: den almindelige indledning til Sjællands beskrivelse og »Notabilia per agros«.

Det består af 91 paginerede sider.

Intet illustrationsmateriale.

E don. var. 21 fol. Manuskriptet er en latinsk beskrivelse med titelblad: »Descriptio, Ortungæ, Præstoæ, Hedingæ, Corsoraë, Calundæ, Schelsoraë, Holbecæ & Nicopiæ, Cogæ«.

Det består af 29 blade, pagineret 1-31 + et sidste afsnit »Cogæ«, som er pagineret selvstændigt: 1-19.

Illustrationsmateriale: 5 indsatte bykort. 1. Store Heddinge, variant af planche 54, se side 35; 2. Kallundborg 3: planche 49; 3. Holbæk, variant af planche 56, se side 35; 4. Nykøbing Sjælland, variant af planche 57, se side 36; 5. Køge, variant af planche 53, se side 35.

E don. var. 22 fol. Dette manuskript befandt sig indtil 1834 i Universitetsbiblioteket, har siden da været savnet. Det vides

at have indeholdt: »P. Resenii Descriptio Roschildiæ« - rimeligvis Brunsmands koncept (Johannes Knudsen, 1929, p. V).

E don. var. 23 fol. Manuskriptet er en latinsk beskrivelse af Bornholm med titelblad: *Insulæ Bornholmiaë descriptio*.

Det består af 78 paginerede sider.

Illustrationsmateriale: 4 indsatte kort. 1. Kort over Bornholm o: planche 60; 2. Rønne, variant af planche 61, se side 36; 3. Åkirkeby, variant af planche 61, se side 36; 4. Hasle, variant af planche 61, se side 36. Alle bykort med håndskreven signaturforklaring af Resen.

»Ny kgl. Saml. 1087 fol. P. Resenii Fær o ar um, Islandiæ, Grønlandiæ Descriptio. Pap. 17. Aarb. 294 Bl., deraf 4 ubeskr.; hvert Afsn. pagin. for sig.

Betegnes i Katal. som »Autographum, men er i Virkeligheden (naar enk. Notitser undtages) helt igennem skrevet - som Koncept - med J. Brunsmanns, ikke med Resens Haand. B.'s Navn findes ogs. saavel foran Færøernes som foran Islands og Grønlands Beskr. (»in ordinem et compendium rede git Joh. Brunsmannus«). Sig. Kofod Ancher, jur. Skr., II, 2, S. 719 og 727 f. - En islandsk Rune kalender i Tracesn. findes indklæbet, og et kobberst. Kort over Grønland er vedføjet [se side 18] - Herkomst. Nr. 813 i P. F. Suhms Manuskriptsami. - Foran i Bogen staar skrevet: »Vor diez MSCtum habe ich so viel doppelt bogen so viel dänische Mark (danske) auszgezahlt Weils d[as] avtographum u. nicht mehr in natura ist als diesz einige, kostet mir also 70 & danske surna mitfracht 37 & lübsch Sum M. Gottlob Lehmanni, Symmystae Eccl. Rendesburg. 1712.« L.'s Navn findes ogsaa ved Beg. til Grønlands Beskrivelse; der kalder han sig: »Belitia Saxo, hodie Antistes Ecclesiæ Crempensis, Scholarcha et primarius assessor Consistorii Regii Munsterdorfiensis.« Ang. L. sig. Moller, Cimbr. litt., II 2, S. 465.« (Gigas, 1903, p. 157).

Moller, Cimbr. litt = Johannis Mollerii Cimbria literata sive scriptorum ducatus utriusque Slesvicensis et Holsatici... historia literaria tripartia. I—III. 1740.

Rettelserne i håndskriftets midterste del, Islandsafsnittet, er foretaget af islændingen Helgi Ólafsson i perioden 1686-87 (Rischel & Skårup, 1972, VI-VII).

E don. var. 24 fol. (Med Bircherods exlibris). Latinsk beskrivelse med titelblad: »Daniaë descriptio tomus quatus (rettet) continens Insularum Monæ, Bornholmiaë, Gutlandiæ et Samsøæ descriptiones«.

Manuskriptet har 521 paginerede sider, hvert afsnit pagineret for sig: Møn, 307; Bornholm, 90; Gotland, 96; Samsø, 28.

Illustrationsmateriale. Kort: Møn med Stege o: planche 52; Svaneke o: planche 61; Rønne o: planche 61; Åkirkeby o: planche 61; Neksø o: planche 61; Hasle o: planche 61; Gotland o: planche 62 (De to segl er overklæbet med papir); håndtegnet kort over Visby, Visby o: planche 63. Håndtegnet prospekt: Stormen på Visby i maj 1676; hæropstilling, med et N.B. »hører til Rügen og ikke til Gutlands Geogr.« De bornholmske bykorts signaturer er oversat til latin i teksten. 8 træsnit vedrørende rundkirkerne på Bornholm; 11 bornholmske runesten, træsnit.

»Ny kgl. Saml. 1088 fol. Descriptio Færoarum, Islandice et Grønlandice. 1688. Pap. 17. Aarh. 371 Bl., enk. ubeskr.; hvert Afsn. pagineret for sig.

Synes Renskr., hvortil foreg. Nr. maaske er Koncept (ganske ens ere de ikke). Ved Beg. saavel af Islands som af Grønlands Beskr. er med Resens egen Haand tilskrevet Bemærkning om nogle dertil hørende Kort; ligeledes er Titelbl. skrevet af ham egenh. saaledes: »INie Daniaë descriptio Tomus septimus siue ultimus, continens descriptionem Feroarum Insularum, Islandiæ et Grønlandiæ. 1688.« Beskrivelsen af Færøerne stemmer idethele (nogle mindre Afvigelser fraregnede) med den i Uldall 186, li gel. Islands og Grønlands, dog mangler den chorografiske Indledn. til sidstn. Beskr. baade i Nr. 1087 og Nr. 1088. Til Gengæld findes i 1087, men ikke i 1088, til Slutn. et Tillæg med Tit. »Vitia Chartæ Geographica de Gronlandia«. - Herkomst. Nr. 872 i Suhms Manuskriptsaml. (Gigas, 1903, p. 157). »foreg. Nr.« henviser til Ny kgl. Saml. 1087 fol.

E don. var. 24 fol. og Ny kgl. Saml. 1088 fol. er renskrifter af henholdsvis E don. var. 23 og Ny kgl. Saml. 1087 fol.

BEVAREDE DELE AF CHRISTEN NIELSEN AARSLEVS BEARBEJDELSE AF ATLAS DANICUS

Aarslevs bearbejdelse er som påvist af Ellen Jørgensen, (1925, p. 193) bevaret i sin helhed og sandsynligvis også i sin originale udformning, og det i følgende bind: E don. var. 19 fol. (Sjælland), GI. kgl. Saml. 735 fol. (Bornholm, Færøerne og Grønland) disse to bind opbevares i Det kgl. Bibliotek, hvorimod det sidste bind AM. 360 fol. (Fyn, Lolland, Falster og de jyske stifter), findes i den Arnamagnæanske samling.

E don. var. 19 fol. Uden titelblad. Latinsk beskrivelse af Sjælland. På side 1 findes følgende notat: ». . foræret til det Kongl. Universitets Bibliothèque af J. Langebek. d. 2. aug. 1751 . .«

218 blade. 2. afsnit, pagineret hver for sig: 1-83 + 6 upag. beskrevne blade; 2-336 + 6 upag. beskrevne blade.

Illustrationsmateriale: 47 stk., hovedsagelig våben og skjolde og personer knyttet til Roskilde Domkirke. (Ingen af byplanerne fra Resens Billedatlas er anvendt i dette bind).

»GI. kgl. Saml. 735 fol. Bornholmia, apographum recens, a priore diversum, c. mappa geograph. et figuris incis. b) Færøarum descriptio. c) Gronlandia c. Specimine Lexici Grb'nlandici. Pap. 17. Aarh. 99 Blade, deraf nogle enk. ubeskr.

Lat. Bl. 2 er et kobberstykke Kort over Bornholm; Bl. 3a (Pag. 1) beg. Beskrivelsen af denne O, den slutter P. 37 og stemmer med den 2den i Uldall 186. Kobber stukne Planer og Træsnitafbildn. ere indklæbede i Texten. Færøernes Beskrivelse findes Pag. 41-68; det øvrige er uden Pagin. - Af skr. eil. maaske rettere Renskr., helt igennem med samme Haand. Pag. 22 findes Resens egenh. Underskrift under Grundtegningen af Nexø. -« (Gigas, 1903, p. 155).

»AM. 360, fol. Pap 32×21,4cm 194 bl. (+ 48 kort + 75 i teksten indklæbede afbildninger). Slutn. af 17. årh.

Indhold:

1) »FIONIÆI et I INSULARUM \ Minorum eo Spectantium I DESCRIPTIO \ Historico - Chorographica j Auctore I PET RO RESENIO«. Foruden titelbladet pag. 1-114; derefter »Index« (s. 115-17; s. 118-20 ubeskrevne). Omfatter Fyn, Falster, Låland, Langeland, Ærø, Als: i beskrivelsen er indhæftet kort over byerne og enkelte mærkelige steder i de pågældende landsdele (I alt 19), endvidere i teksten indklæbet afbildninger af slotte, våbenmærker, lig- og runestene, antikviteter og lign (i alt 11).

2) *Descriptio Jutlandiæ* (uden titel). Foruden titelblad til Ålborg stift pag. 1-263 (af hvilke dog s. 118-20 og 189-90 ere ubeskrevne); i beskrivelsen er indhæftet kort over byerne samt nogle andre lokaliteter, Samsø, en afbildning af guldhornet fra Gram (i alt 29), og i teksten indklæbet lignende afbildninger som ved ovenstående afdeling (i alt 58).«

(Katalog over den Arnamagnæanske Håndskriftsamling, 1889, p. 290-91).

EN BEMÆRKELESVÆRDIG KOPI

Man kan tale om to »autoriserede« bearbejdelser af Resens materialesamling nemlig Brunsmunds og Aarslevs Atlas Danicus-udgaver. Af disse og af Resens originale manuskriptsamling findes en mængde afskrifter mere eller mindre omfangsrige. Den bedst kendte og mest citerede afskrift, vel almindeligvis opfattet som Resens Atlas Danicus, er manuskriptet Uldall 186 fol. Det omfatter syv bind og opbevares i Det kongelige Bibliotek. Det er en sammenblanding af Resens, Brunsmunds og Aarslevs materiale, muligvis også tekster fra helt andre værker:

Indholdet af de 7 bind:

»Uldall, Fol. 186. P. J. Resenii Atlas Danicus s. *Descriptio Regni Daniæ, continens tabidas accuratissimas Daniæ geographicas etc.* Pap. 18. Aarh. 7 Bd.

1. Bd. er foran paa Bindet betegnet som »*DESCRIPTIO INSVLÆ SEELANDIÆ & CIVITATIS HAVNIÆ.*« 324 Bl., deraf enk. ubeskr.; de fleste pagin. (1 til 546). Af Bladene ere 27 Tavler, Planer og Kort, dels kobberst., dels tegn. med Tusch; desud. findes endel Afbildninger, Størstedelen Tuschtegninger, indklæbede i Teksten (dette gælder ogs. om de øvr. Bd.). Foran findes Chr. V's og P. J. Resens kobberst. Portræter.

Titelbl.: »*I.N.f. ATLAS DANICUS \ sive \ DESCRIPTIO REGNI DANIÆ, / continens / Tabulas accuratissimas Daniæ I Geographicas, \ exhibens j omnium Regni Daniæ Arcium et Civitatum j præcipuorumq' Locorum Delineationes Ichonographicas et Icones, Ori gines, [etc.] . . . Autore / PET RO RESENIO I Joh. Fil. Joh. Nep. j Hafniæ \ 1688.*« Ved Titelbl. er lagt en Prospectus ov. det hele Atlas (2 Bl.), skr. med en ældre Haand.

2. Bd. »*DESCRIPTIO CIVITATUM SEELANDIÆ.*« 285 Bl., hvoraf enkelte ubeskr.; Paginering: 1-487. 27 Tavler og Planer.

3. Bd. »*DESCRIPTIO MONÆ BORNHOLMIÆ & INSULARUM FOEROARUM.*« 275 Bl. enk. ubeskr. Paginering: 1-535. 3 Tavler og Planer.

4. Bd. »*DESCRIPTIO FIONIÆ ET CIVITATUM EIUSDEM INSULÆ.*« 340 Bl., enk. ubeskr. Pagin.: 1-643. 13 Tavler, Planer og Kort.

5. Bd. »*DESCRIPTIO FALSTRIÆ LALANDIÆ LANGE-LANDIÆ ARROÆ ALSOÆ etc. NECNON SAMSOÆ INSULÆ.*« 244 Bl., enk. ubeskr. Pagin.: 1-456. 14 Tavler og Planer.

6. Bd. »*CIMBRIÆ SEPTENTRIONALIS DESCRIPTIO.*« 421 Bl., enk. ubeskr. Pagin.: 1-780. 31 Tavler, Planer og Kort.

7. Bd. »*DESCRIPTIO GOTTLANDIÆ [ISLANDIÆ] & GRØNLANDIÆ.*« 292 Bl., enk. ubeskr. Pagin.: 1-506. 4 Tavler og Planer. - Lat. Afskr., to forskellige Hænder. P. H. Resens Orig. ødelagdes ved Universitetsbibliothekets Brand 1728«. (Gigas, 1903, p. 152).

Justitsråd P. Uldall, som var den næstsidste ejer af Uldallmanuskriptet, inden det blev indlemmet i Det kongelige Bibliotek, har i det første bind skrevet en beretning om manuskriptets tilhørsforhold fra det var i Greve Molktes eje og til han selv erhvervede det:

»Dette Exemplar af Resenii Atlas har tilhørt af g. Geheime-raad Grev Adam Gotlob Molkte og er det eene af de 2 reenskrevne Exemplarer²der havest af samme, hvorom Salig Conferentzraad Peder Kofod Ancher har handlet i sin Lovhistorie Tome 2. pag. 384-392. Det kom efter Grevens Død i Professor Herman Treschows Væрге, der købte hans Bibliothek, og paa Professor Treschows Auction i Dec. 1797 købte jeg samme for 170 Rd. P: Uldall.«

Justitsråd P. Uldall fik ikke megen glæde af sin erhvervelse, han døde i 1798. I 1803 skænkede hans søn, Justitsråd W. A. Uldall, sammen med en række håndskrifter den udgave af Resens atlas, som kendes under navnet Molktes eksemplar, til Det kongelige Bibliotek. Her har det betegnelsen Uldall 186 fol. (Werlauff, 1844, p. 275).

Dette eksemplar formodes at være den afskrift som Laurids de Thurah fik udarbejdet (Ellen Jørgensen, 1925, p. 196; Hakon Lund, 1967, p. 331). Om sin kopis udarbejdelse beretter han i fortalen til Den danske Vitruvius 3. del.²⁵

Thurah havde i mange år ihærdigt fået taget afskrifter af stumper og stykker af værket tilhørende forskellige ejere som havde fået kopieret et større eller mindre afsnit af det originale materiale inden branden i 1728. Thurah mente selv, at han efterhånden havde samtlige kobberstik og teksten komplet. Han ønskede dog inderligt at sammenligne sit materiale med det utilgængelige manuskript i Vincent Lerches eje. Muligheden herfor indtraf da Lerches eksemplar skænkedes kongen i 1752. Derefter opbevarede det i Kongens Håndbibliotek og her fik Thurah lov at kontrollere sin kopi med eksemplaret, der var fremstillet inden 1728. Det viste sig da, at Thurah manglede nogle passager. Efter disse var afhjulpet, skrev Thurah: »... disse tvende Exemplaria [Lerches og Thurahs] ere de eeneste af dette berømmelige Verk, som i Verden eksisterer. Verket bestaar af 7 vol. i Roial Folio, skreven i det latinske Sprog.«

Thurachs eksemplar af Resens Atlas Danicus erhvervede Frederik den Femte sammen med den Danske Vitruvius den 8. december 1759.²⁶

Derefter havde Frederik den Femte altså to eksemplarer, nemlig Lerches og Thurachs. Hvis Thurachs eksemplar er identisk med Uldall 186 fol., da må Thurachs eksemplar være kommet i Molktes eje inden Ancher udgiver sin beskrivelse af Molktes eksemplar i 1776. At kongens ene eksemplar af Resens Atlas Danicus skulle være havnet hos hans hofmarskal, Molkte, lyder ikke usandsynligt.

Til det teoretiske handlingsforløb kan knyttes flere iagttagelser som støtter teorien om at Thurachs kopi er identisk med Uldall 186 fol. Illustrationsmaterialet i Uldall 186 fol. er hovedsagelig hånd tegnede kopier efter Resens originale kobberstik og træsnit. I afsnittet om Roskilde domkirke findes et antal indklæbede kobberstik som ikke stammer fra Resen men derimod fra Thurachs den Danske Vitruvius. Som Hakon Lund (1967, p. 331) påpeger ville det ikke volde Thurah stort besvær at fremskaffe disse kobberstik fra den Danske Vitruvius f. eks. i form af prøvetryk. De fleste andre som ville illustrere en Resen kopi på denne måde havde kun den udvej at makulere en udgave af den Danske Vitruvius. En betydelig økonomisk udgift.

Hertil kan føjes at Thurah i fortalen til 3. bind af den Danske Vitruvius angiver en indholdsfortegnelse til sin 7 binds kopi af Resens Atlas Danicus. Denne indholdsfortegnelse svarer til indholdet af de syv som udgør Uldall 186 fol.

ATLAS DANICUS PÅ TRYK

Som nævnt var det ikke meget af Atlas Danicus som Resen fik set på tryk; foruden kobberstikkene drejede det sig kun om den forklarende tekst til Københavnskortet 1674 og *Descriptio et illustratio Samsøæ* 1675.

I 1738 offentliggjordes: *Auszüge aus P. J. Resenii Dänischem Atlas, was Seeland überhaupt und die Stadt Ronskilde insonderheit betrifft og Auszug aus P. J. Resenii Dänischem Atlas, was Ringsted, Slagelse, Antvorskov und Sora betrifft* i Schlegel; *Dänische Bibliothek*, henholdsvis bind 2, p. 32-112 og bind 3, p. 1-72.

I 1780 udgav Peter Frederik Suhm »*Beskrivelse over Stevns herred forfattet 1667 af Herredets Præster, i anledning af Præsident Resens Begiering dateret 2. oct. 1666*«. Beskrivelsen er et afsnit af »*Udtag af Peder Syvs store haandskrevne Samlinger*« i »*Samlinger til den Danske Historie*«, 1. binds 2. hefte, p. 118-125. 1780.

I 1888 har Oluf Nielsen efter afskrifter i Rådstuearkivet trykt *Christianshavns Beskrivelse (Københavns Diplomatarium. III. p. 783-99)*. I Rådstuearkivet findes også en latinsk oversættelse af samme del. Af samme forfatter findes i *Danske Samlinger*, VI, p. 97-123, *Efterretninger om Kiøbenhavns Raadhuse*.

Det var først i 1900-tallet at der kom rigtig gang i offentliggørelsen af tekster fra Atlas Danicus og det er få lokalhistoriske tidsskrifter eller afhandlinger hvori Resens Atlas Danicus ikke på en eller anden måde optræder. I dette århundrede begynder også monografierne at optræde. I 1923 udkom: *Resens danske Atlas. Roskildes Grundplan*. Udgivet med en ind-

ledning af Victor Hermansen. Heri er nu ikke megen tekst fra Atlas Danicus men en tekstforklaring til byplanen over Roskilde. Skridt til en egentlig systematisk udgivelse af Atlas Danicus blev taget af Johannes Knudsen. Han startede udgivelsen i 1925 med en oversættelse til dansk af afsnittet om Bornholm i Uldall-udgaven. Heri findes Bornholms beskrivelse som 2. afsnit af tredje bind. Denne placering bevirkede, at Knudsen betegnede sin udgivelse således: *Peder Hansen Resens Atlas Danicus. HI, B:*.

Samme system anvendte han i sine efterfølgende udgivelser: Helsingør, 1928, 47 s. = *Peder Hansen Resens Atlas Danicus, II, S:*; Roskilde, 1929, 100 s. = *Peder Hansen Resens Atlas Danicus, II A:*. Efter Johannes Knudsens død fortsatte Gunnar Knudsen og Chr. Behrend udgivelserne: Viborg Bispedømme, 1934, 128 s. = *Peder Hansen Resens Atlas Danicus VI, B:*; Sydsjælland, 1935, 115 s. = *Peder Hansen Resens Atlas Danicus II, F-J:*. En oversættelse til dansk af Resens beskrivelse af Holstebro er foretaget af Sven Jacobsen: *P. Hansen Resen. Holstebro 1677. Uddrag af Atlas Danicus*. Holstebro 1963. 18 s. Om denne skriver Rischel & Skårup (1972, p. II): »ikke på videnskabelige biblioteker« — udgaven findes imidlertid i hvert tilfælde på ét videnskabeligt bibliotek, nemlig Det kongelige Bibliotek!

Mens alle de nævnte udgivelser ikke medtager den latinske tekst bringer Helge Søgaard i sin udgivelse *Atlas Danicus, Århus Stift*, 1967, 159 s. både den latinske tekst og en oversættelse til dansk deraf. Søgaards udgivelse adskiller sig også ved kun at medtage tekst fra en af redaktionerne i Uldall-udgaven, der til tider har tre forskellige tekster over det samme emne. I 1972 udgav Jørgen Rischel og Povl Skårup: *Peder Hansen Resen Atlas Danicus, Færøerne*, 151 s., latinsk og dansk tekst. Den latinske tekst er hentet fra Brunsmunds koncept Ny kgl. Saml. 1087 fol., den danske fra Kali 273 fol.

ATLAS DANICUS' KORTMATERIALE

Det er ikke alene Atlas Danicus' omfangsrige og vidtfavnende tekst, der gør Resens værk til noget enestående i dansk kulturhistorie, thi illustrationsmaterialet er ikke mindre bemærkelsesværdigt. Og modsat teksten lykkedes det Resen at få trykt en væsentlig del af illustrationsmaterialet.

Resens plan med hensyn til hvilket illustrationsmateriale han ønskede at anvende i Atlas Danicus synes at omfatte: kort, runeindskrifterne fra Ole Worms Monumenta Danica, 1643, grundplaner og opsatser af de bornholmske rundkirker, våbenskjolde, bysegl, kongelige begravelser, epitafia, ligstene og portrætter. Af portrætter fik han stukket to i kobber nemlig ét af sig selv og ét af Kristian den Femte. Derimod lykkedes det tilsyneladende ikke for ham at få stukket pladerne af Kristian den Anden og Frederik den Første, således som det havde været meningen ifølge Resens notits under beskrivelsen af alteret i Herlufholms Kirke. Dette var fremstillet af abbed Rasmus i 1520 og var blandt andet forsynet med de to kongers kontrafejer.²⁷ Det er muligt, at Atlas Danicus også skulle have indeholdt portrætter af GuSbrandur Þorláksson (1542-1627) og Arngrimur Jönsson (1568-1648). I *Arnarnagnæanske Håndskriftsamling* (1889, p. 292) omtales indholdet af det forsvundne håndskrift AM. 363 fol. således [*AM. 363,*

fol. »*Færoarum Insularum Descriptio, item Islandia et Gronlandia cum Indice et effigiebus Arngrimi et Gudbrandi. Capita habet XXI. pagg. 100« mangler.*] Sandsynligvis er der tale om to kobberstik af lignende art, som findes af de to i *Lexicon Islandicum*, udgivet af Peder Resen i 1683. Størrelsen af kobberstikkene heri, er imidlertid set i forhold til de ovennævnte kobberstik af Kristian den Femte og Peder Resen, ganske små.

Foruden de kort - hovedsagelig byplaner - som Resen fik stukket i kobber, havde det også været Resens mening at Atlas Danicus skulle indeholde en atlasdel, omfattende kort over de enkelte landsdele samt et Danmarkskort. Det fremgår af manuskriptet AM. 359 fol., hvori der er indsat et titelblad og en indholdsfortegnelse til den påtænkte atlasdel.

Titelblad:

»*Atlantis Danica Tomq primus continens 26 Tabulas Geographicus Daniae accuratissim.*«

Indholdsfortegnelsen findes på det efterfølgende blad:

1. *Generalis Daniae*. 2. *Generalis Sielandiae*. 3. *Specialis Sielandiae orientalis*. 4. *Specialis Sielandiae meridionalis*. 5. *Specialis Sielandiae occidentalis*. 6. *Specialis Sielandiae septentrionalis*. 7. *Fioniae, Taasingiæ ext.* 8. *Laalandiæ et Falstriæ*. 9. *Wen-sylle (in Episc. Aalborg)*. 10. *Tye, Mors et Saling in prudicto Episcopatu*. 11. *Øster Ømmer Syssel Opsyssel, Laur-syssel et Molsland in Episcopatu Århusiensi*. 12. *Himmer-syssel, wester Ømmer-syssel et Saling in Episcop. Wiburg*. 13. *Waarde et felling et Almind-yssel in Episcop. Ripensi*. 14. *Haand-syssel in eodem Episcopati*. 15. *Moenæ*. 16. *Bomholmia*. 17. *Samsøe*. 18. *Guthlandiæ*. 19. *Scania*. 20. *Hallandiæ*. 21. *Blekingiæ*. 22. *Faeroensium*. 23. *Islandiæ*. 24. *Grønlandiæ*. 25. *Ibstrup, hodie fægers-borg*. 26. *Amagria et Saltholm*.«

Af de i indholdsfortegnelsen nævnte 26 kort findes imidlertid kun de femten i bindet. De resterende elleve er repræsenteret ved et blad, hvorpå det påtænkte korts titel er anført.

Fem af kortene er stukket i kobber, det er: Bornholm, nr. 16; Samsøe, nr. 17; Gotland, nr. 18; Jægersborg, nr. 25 og Amager, nr. 26. Disse fem kort findes også angivet i indholdsfortegnelsen til »Resens Billedatlas«; deres placering heri: Bornholm indgår som nr. 60, Samsø som nr. 99, Gotland som nr. 62, Jægersborg som nr. 26 og Amager som nr. 27.

Ti af kortene er kolorerede håndtegninger, det er kortene over Fyn, nr. 7; Lolland-Falster, nr. 8; kortene over de jyske landsdele, nr. 9-14; Færøerne, nr. 22 og Island, nr. 23. Kortene over Fyn og Lolland-Falster er dateret 1686 og Færøerne 1684, de øvrige kort er uden datering og de er alle anonyme. At forlæggene til de jyske landsdele stammer fra Johannes Mejers kortproduktion ses umiddelbart og kan heller ikke vække forundring, når det vides, at Resen købte nogle af Johannes Mejers kort. Der er flere oplysninger om Resens erhvervelse af disse kort, således skriver Peder Koefod Ancher (1776, p. 384-92), at Mejer solgte sine »*Ritsede tavler*« til Peder Resen for 100 Rdl. De skulle senere være havnet i etatsråds »*Eiflers*« hænder og på auktionen over dennes bøger skulle de være blevet købt af kongen. Efter disse kort skulle »*Gehejmeråd Vincet Lerche*« forøvrigt have ladet udføre et stort Danmarkskort. Der er også andre vidnesbyrd om, at Re-

sen har erhvervet nogle af Mejers kort. Resen får således toldfrihed for papir til trykning af Mejers kort den 8. januar 1675:

*Wor synderlig gunst tilforn. Efftersom oss elschelige Peter Resen etc. for oss allerunderdanigst hafuer ladet andrage, huorledis hand sig Mejeri tabulas geographicas ofuer Danmarch hafuer tilforhandlet, huilche hand til theatri Daniae forøgelse oc stoere fuldkommenhed til trøchen agter at lade befordre, thi hafue vj effter hans herom giorde allervndanigste ansøgning oc begiering allernaadigst beuilget, at hand jt tusend riis papiir, som der til schal, toldfri maa lade hid indføre. Huor effter etc. Dermed etc. Hafniæ d. 8 januarii anno 1675.*²⁸

Færøkortet nr. 22 bærer titlen: »*Richtig Afritz j af / Færoes Insuler / eller J Øer. | Anno Domin⁹ 1684*. Kortets nordpil peger mod kortets højre rand, d.v.s. at kortet er orienteret mod vest. Denne orientering findes også på Bagge Wandels kort: *Rigtig Afritz j af j Færøe \ Nyeligen observeret oc Delineret I ved I Bagge Wandel*. (Håndtegning i Det kongelige danske Søkortarkiv).³⁰ Kartouche og målestok er placeret samme sted som på Bagge Wandels kort og er tydeligvis inspireret af dennes kort. Resens Færøkort bærer flere stednavne end Bagge Wandels og de ser ud til at være hentet fra Lucas Jacobsøn Debes' Færøkort: *FÆROARVM/ Prima et ac c ur at a. \ DELINEATIO*, udgivet i hans *Færoa et færoa reserata*. 1673.³¹

Det eneste punkt, hvorfra Resens kort afviger radikalt fra såvel Bagge Wandels som L. J. Debes', er med hensyn til længdegradering, en sådan findes nemlig på Resens kort, men hverken på Wandels eller Debes'. Nørlund (1944, p. 20) skriver, at Resens kort over Færøerne er udarbejdet efter Wandels eller Debes' kort. Kortet synes dog snarere at være udarbejdet på grundlag af såvel Wandels som Debes' kort.

Med Resens Færøkort har vi atter et bevis på, at Resen havde sine fangarme ude overalt for at skaffe tidens bedste materiale til Atlas Danicus.

Islandiæ nr. 23³² minder en del om Islands kortet i Abraham Ortelius' *Theatrum Orbis Terrarum*, Antwerpen 1590,³³ dog er den nordøstlige del mærkværdig afstumpet og det både i forhold til Ortelius' og andre samtidige Islands kort. Kortet bærer præg af at have været udsat for en revidering og på bagsiden er noteret:

»*NB. Elevatio poli aff Skalbolt effter Gislai Einarii sendebreff til Henrik Bielke, som findis paa den runde Kirke i Præsidentens Bibliothek er 64 g. og 14. minuter, hvormed og de fleste Meieri haandskreffne taffler omtrent offverens stemmer. Og Elevatio poli aff Holem effter Gudbrandi Thorlacii³⁴ observation er 63 grad og 43 minuter.*«

Polhøjdebestemmelserne i notatet stemmer ikke overens med kortets, idet notatets er langt bedre, især for Holars vedkommende. Oplysningen om Skalhøls polhøjdebestemmelse er - selv om den er bedre end kortets - ikke så god, og den kan ikke stamme fra Þorður Þorláksson,³⁵ til hvem det af nedestående kvittering kan ses, at Resen tilsendte et Islands kort, som han ønskede at Þorláksson skulle revidere. Kvitteringen

er skrevet af Christoffer Heidemann, der bevidner, at han af Resen har modtaget:

»... *Tabulam Geographkam Islandiæ, huilchen jeg til Bispen i Skallholts Stift, Mag. T horder T horlaksen, hajuer lefueret, samme at eftersee, at hand som een Mathematicus og Landet veil er bekiendt, derom kunde gifue sin Betænkning, og om nødig corrigere, forsagde mig tilsente Tabulam Geographi-cam, sambt og, om af Bispen som forespurt nogen bedre Efterretning faes, lofuer jeg underskrefne tilkommende Aar 1688 med Skib fra Island velbemeldte Hr. Præsident igjen at tilsende.*« Dateret 10. december 1687.²¹

Kvitteringen er et nyt bevis på, at Resen overalt, hvor det var muligt, prøvede at kontakte lokalkendte kvalificerede personer i bestræbelserne på at få det bedst mulige materiale til Atlas Danicus.

Følgende elleve kort af de i indholdsfortegnelsen nævnte findes ikke i bindet:

Danmarkskortet (nr. 1), Sjællandskortet samt delkortene over Sjælland (nr. 2-6), Møenskortet (nr. 15), kortene over Skåne, Halland og Blekinge³⁶ (nr. 19-21) og Grønlandskortet (nr. 24).³⁷

Bortset fra kortene over de svenske provinser, »*Generalis Sielandiæ*« og Grønlandskortet får Johan Huusman i 1687 til opgave at tegne de i bindet manglende kort; desuden skulle han tegne kort over Fyn, Lolland-Falster og Langeland. Dette fremgår af en kontrakt, som Johan Huusman indgik med Peder Resen. Denne kontrakt vil blive behandlet i næste kapitel.

JOHAN HUUSMAN³⁸

Den 24. maj 1687 oprettede Resen en kontrakt med Johan Huusman, hvilket har relation til de ovennævnte manglende kort i atlasdelen af Atlas Danicus. Kontrakten pålægger således Johan Huusman at tegne 8 kort: et Danmarkskort, fire kort som tilsammen skulle dække Sjælland, 1 kort over Fyn, 1 over Lolland og Langeland, 1 over Falster og Møen. Kortene skulle godkendes af Ole Rømer »om han er tilstede« ellers af en anden berømt matematiker. Først efter godkendelsen havde Huusman mulighed for at få sit honorar på 498 rdl. udbetalt. Foruden dette beløb skulle Resen dække udgifter til kost, heste, vogne og færgeoverfarter for Huusman og hans tre hjælpere.³⁹ I følge kontrakten lover Huusman:

»... *at wille maale Sjalands Land, og der ofuer fire Corter formeere, Dend Enne om dend østre del, En anden of er dend Syndre del, dend 3.die ofuer Westredeelen, og dend 4 die ofuer Norderdelen af Landet lligemaader en ofuer Fyn, En ofuer Laa og Lange Land, En ofuer Falster og Møen, og der ofuer En General Tabelle som ere otte tilsammen Land Corter skal talrige blifver fundet og indrettet at alle Centra om Kiøbstederne, Landsbyerne, Adelige Gaarde, Kirker, Søer, Schoue, Møller og hvad ellers Notabel kunde være med deres rette Nafn blifver Noterit og optegnet efter ret Elevationem Poli.* «

Det er værd at bemærke, at Huusman skulle måle Sjælland og de andre i kontrakten nævnte landsdele.⁴⁰ Derefter skulle han tegne kort på grundlag af disse opmålinger og indhente oplysninger. Det er bemærkelsesværdigt, at kontrakten overhovedet ikke indeholder noget om, at Huusman skulle revidere Johannes Mejers kort, som Resen havde erhvervet og som han havde fået lov til at trykke på toldfrit papir (se side 17). Der nævnes intet i kontrakten om tegning af de jyske landsdele og årsagen hertil er ganske enkel; at over disse landsdele var Johannes Mejers kort ypperlige. Det er i den forbindelse også værd at bemærke, dels at kortene over jyske landsdele, som findes i atlasdelen af Atlas Danicus, givetvis er rentegninger af Mejers kort, dels at der ikke er indsat kort over Sjælland.

For Jyllands vedkommende var Resen altså dækket ind, derimod stillede det sig anderledes med hensyn til Sjælland; Resen har sandsynligvis kasseret Mejers Sjællandskort og derfor måtte Huusman igang med såvel opmåling som nyttegning. De i atlasdelen til Atlas Danicus indsatte kort over Fyn og Lolland-Falster er åbenbart ved et nærmere eftersyn ikke fundet gode nok som forlæg til den færdige udgave og Resen har derfor ønsket, at Huusman skulle udfærdige nogle nye. Da Mejers kort ikke er nævnt i kontrakten, har de næppe været til megen hjælp for Huusman, hvilket ganske vist er i modstrid med en oplysning i et referat af Resens brev i Synodalia fra Roskilde Stift i 1687, hvori der står, at Resen skal sørge for en revidering af Mejers kort.

Den 14. juni 1687 altså en snes dage efter kontraktens indgåelse, får Huusman papirer på, at han og hans medhjælpere har tilladelse til at rejse frit omkring for at foretage opmålinger over det ganske land. Tillige meddeles det, at alle civile og militære myndigheder har pligt til at yde Huusman den fornødne hjælp:

»... *giøre alle vitterligt, at eftersom os elskelig Peter Reesen etc. skal have bragt Danmarkis beskrivelse saa nær til perfection, at til dends fuldkommenhed oc nermere efterretning ichun skal behøvis behørige geographische general oc special landkorter oc tabeller, da, som dette verk angaar det gemeene beste, have vj allernaadigst bevilget, at Johannes Huusman, som sig skal have paataget, afritzning til samme landkorter at giøre, maa til dend ende her j ruget omrejse oc landene over alt u-behindret maale. Thj byde vj hermed oc befale alle voris høye oc nedrige civil oc militair officianter oc betienter, som hand under veys hcendis at forekomme, at de iche alleene lader hannem oc hans tiener samt hvis, hand med sig kunde have, frj oc u-behindret til lands oc vands passere oc repassere, medens end oc værer hannem paa ansøgning beforderlig, udj hvis hand deris hielp oc assistentz kunde behøve. Givet etc. Hafniæ d. 14 iunij 1687.* (O. Nielsen, 1886, 7. bind. p. 179).

For at bane vejen for Huusman og dermed kortlægningen sendte Resen breve til bisperne med opfordring til dem om at anbefale Huusman overfor præsterne. Disse skulle blandt andet være Huusman behjælpelig med oplysninger om sognenes topografiske forhold. De skulle også i påkomne tilfælde sørge for mad og ophold. Referat af Resens brev med rekommandationen af Huusman findes i Synodalia fra Roskilde Stift i 1687.⁴¹ Referatet ser således ud:

Præsident Resens Brev til Bispen, eftersom hand efter hands Mayts. Befaling Tabula Mejeri Geographicas skal revidere, som allerede har kostet ham nogle 1000 rdl. og til den Ende omsendes Joann Husmann efter kongl. Befaling til hver Præst, hvorfor hand har recommenderet til Præsternes gode affection, at de hannem troelig wilde underwiisse hver om sit Sogns Beskaffenhed, Byers, Bier ges, Dyssers, Aaers og andre notable Tings Situation og Geleghed til Atlantis Danii fuldkomnened, at de have med Spisse, Natteleje og Fordringskab frie fra sig Kongl. Mayt: til Gefall vil befordre.

Naturligt nok tog det sin tid, inden Huusman fik tegnet og afleveret de otte kort. Men inden da prøvede Huusman med henvisning til sin kontrakt at få penge for sit arbejde, selv om han efter denne kontrakt først skulle have sit honorar udbetalt, når kortene var blevet approberet. Henvendelsen resulterede i, at konsistorium den 11. januar 1692 besluttede at der skulle deponeres 398 Rdl. i konsistorium, indtil Huusman opfyldte kontraktens betingelser. Pengene blev indbetalt til rektor den 18. juni 1692 af Elers enke. Først 7 år senere, den 8. juli 1699 afleverede Huusman de otte kort, hvilket fremgår af notits i Acta consistorii: »otte geografiske Tavler over Provincierne her udi Riget«. ⁴²

Disse otte korts skæbne er ukendt, men sandsynligvis er de gået til ved Universitetsbiblioteksbranden i 1728. Da Huusman afleverede sine kort, ansøgte han om tilladelse til at stikke dem i kobber, hvilket desværre ikke blev bevilget.

Huusman fik imidlertid stukket andre af Resens kort i kobber. Resens og Huusmans samarbejde går længere tilbage i tiden end til kontrakten af 1687, blandt andet havde Johannes Huusman tegnet og stukket Resens *Kiøbenhafn 1674*. Samme år fik Huusman tildelt hvervet som Universitets kobberstikker og man kan vel ikke udelukke, at Resen gjorde sin indflydelse gældende ved Huusmans udnævnelse til dette ærefulde hverv. ⁴³

Johan Huusmans ansættelsesvilkår som Universitetets kobberstikker var dog ikke overmåde favorable. Han skulle således kun aflønnes for de specielle opgaver, som tildeltes ham. Hans tilknytningsforhold til Universitetet var derfor forholdsvis løst, hvilket sikkert var medvirkende til, at Universitetets professorer den 17. februar 1677 afslog et andragende fra Peder Resen om at give Johan Huusman fri bolig.

I 1680 fik Huusman bevilling som kobberstikker i København. Det indebar blandt andet at fremmede tilrejsende kobberstikkere skulle melde sig hos Huusman ved deres ankomst til København (O. Nielsen, 1889, p. 182). Huusman var ikke ukendt for de københavnske myndigheder, idet han i 1679 havde indgivet et forslag om indrettelse af gadelygter i København. Han blev beskikket som inspektør ved lygterne d. 20. januar 1686 (O. Nielsen, 1889, p. 97-99).

Foruden byplanen over København 1674 og andre signerede kort og byplaner, har Huusman sandsynligvis også stukket de øvrige byplaner, som Resen havde planlagt skulle pryde Atlas Danicus; disse kobberstik er behandlet i næste kapitel.

KOBBERPLADERNE

I sit testamente dateret 1. november 1675 meddeler Resen: »... *Kiøbstederne ere alt i kaaber udstukne*«. Disse kobber-

plader, som var blevet overgivet i Universitetsbibliotekets varetægt, kom også til at mærke ildens hærgen i 1728. Vi har en fortegnelse over kobberpladerne som blev afleveret til Universitetsbiblioteket. Det var Christen Aarslev som i 1690 udarbejdede en liste over kobberpladerne i boet efter Resens enke!

»Specification paa Kobberpladerne udi SI. Præsidentindens Sterbo.

Nr. 1. Kiøbenhavn.	49. Nyborg.
- 2. dito	50. Svinborg.
- 3. dito	51. Kierteminde.
- 4. dito	52. Foborg.
- 5. dito	53. Odense.
- 6. dito	54. Assens.
- 7. dito	55. Bogense.
- 8. dito	56. Middelfart.
- 9. dito	57. Ripe.
- 10. Kiøbenhavns Pompe-	58. Varde.
vand.	59. Kolding.
- 11. Kiøbenhavns Lauger.	60. Fredericia.
- 12. Kronborg.	61. Lemvig.
- 13. dito	62. Holstedbroe.
- 14. dito	63. Aars.
- 15. Kronborg Slot.	64. Ebeltofft.
- 16. Helsingør.	65. Grinoe.
-17. dito	66. Randers.
- 18. Kroneborg.	67. Horsens.
-19. do.	68. Mariager.
- 20. Helsingør.	69. Alborg.
- 21. Roskilde.	70. Skagen.
- 22. Kongernes Liigkister.	71. Wiborg.
- 23. Frederici 2di & C. 3	72. Hobroe.
begravelse.	73. Nykiøbing.
- 24. Kiøge.	74. Skifve.
- 25. Frederichsborg.	75. See bye.
- 26. Slangerop.	76. Tidstæd.
-27. Ringsted.	77. Weile.
- 28. Slagelse.	78. Hiøring.
- 29. Korsør.	79. Rødne, Hasel.
- 30. Skielski ør.	80. Skanderborg.
- 31. Kalundborg.	81. Nørborg.
- 32. Wurdiburg.	82. Nesbyholm.
- 33. Nestved.	83. Rye.
- 34. Store Heddinge.	84. Waldemars Slot.
- 35. Holbek.	85. Wisbye.
- 36. Nykiøbing.	86. Havnæ et Dania
- 37. Sorøe.	descriptio.
-38. Præstøe.	87. Frederichsborg.
- 39. Stubkiøbing.	88. Kiøbenhavns Stads-
- 40. Nykiøbing.	vaaben.
- 41. Nachskov.	89. Kiøbenhavns Faner.
- 42. Røby.	90. Springvands Render.
- 43. Mariboe.	91. Nogle Vaabener.
- 44. Saxkiøbing.	92. K. Frederichs
- 45. Nystæd.	Hylding.
- 46. Aarskiøbing.	93. Christianus V".
- 47. Rudkiøbing.	94. Adskillige Vaabner.
- 48. Synderborg.	

95. Danske Kongers Insignia.	-105. dito
96. Amager.	-106. Ligsteene i Vor Frue Kirke.
97. P. Resenius.	- 107. Odense Kirke s tavler.
• 98. Steege oc Møen.	
• 99. Samsøe.	-108. Bilagere.
100. Borringholm.	-109. dito
101. Gudland.	-110. Draxholm.
102. Det Kgl. Slot.	-111. dito
103. Raadhuset.	-112. D. Oste»feld.**
• 104. Vor Frue Kirkes Epitaphia.	-113. Kiøbenhajn in jorma majori.

Nok 59 Træstykker meest endeel smaa, som ej egentlig kand specificeres.«

Derefter følger en liste over manuskripter (se side 12), hvorefter følger:

Disse overschrefne saa at findis
Kiøbenhajn, d. 31 Martz, 1690. test.
Christen Aarsleb.

Efter denne Christen Aarslebs specification, Pladerne og bø-
gerne at være Estats Raad Elers leveret
test. T. Bartholin.²¹

Disse 113 kobberplader og 59 »Træstykker« blev afleveret til Universitetsbiblioteket, hvor de opbevarede indtil branden lagde biblioteket i aske i 1728. I et brev⁴³ fra bygningskommissionen til konsistoriet findes oplysninger om, at 96 kobberplader overlevede ildens hærgen:

»Ved Kommissjonen er nogle fra Branden konserverede udstukne Kobberplader, som i Tallet skal være 96 Stkr., af Vægt 1 Sk $\bar{u}$ 13 L $\bar{u}$, da de fra Materialforvalter Dajon ved den kgl. Materialgård er bleven afhentede, men nu befindes ikkun af 91 Stykker og de øvrige 5 Stykker at være bortkomne i den afdøde Stadskonduktør Søren Balles Stervbo, da som vi fornemme, at samme Plader tilhører Trinitatis Kirkes Bibliothek, skulde vi ydmygst og tjenstærbedigst begære, at vore højtærede Herrer gunstigt vilde foranstalte, hvem disse Plader har at annamme og derfor kvittere den ved vor Frue Kirkes Bygning våren Material skriver Simon Leth til hans Regnskabs Bilag, som han nu ved dette Års Udgang har at slutte og aflægge«. Konsistoriet svarer den 23 januar 1743: »at Universitetets Bibliothekarius Professor Anchersen er af os beordnet at modtage de 91 Stkr. udstukne Kobberplader, det runde Tårns Bibliothek tilhørende, og bemeldte Bibliothekarius skal efter de højtærede Herrer Begæring besørge dem afhentede hos Materialskriveren«.

Der står ikke angivet noget om, at de reddede plader skulle høre til Resens Atlas Danicus. Der står blot »Kopperplader« og der var rimeligvis adskillige andre kobberplader i Universitetsbiblioteket, end de der hørte til Resens samling. Men givet er det, at i hvert tilfælde seks af Resens kobberplader blev red-

det - alle tydeligt mærket af branden. De befinder sig nu i Det kongelige Biblioteks kobberpladesamling. I katalogen over denne samling meddeles som overskrift: »Resens Atlas, nogle faa fra Branden undslupne Plader, stærkt anbrændte«. De opbevarede kobberplader angives her med numre og titler således som de er anført i nævnte katalog; tallet i parentes angiver planchenummeret i faksimileudgaven: 434 Kallundborg (49); 435 Nyborg (64); 436 Christanus V (1); 437 Fredericsborg. Bygt af Kong Frederich den Anden Aar 1561 (37); 438 Nestwedt, .. (55); 439 En Plade med Festoptog i 6 Rækker}«

Inden disse indlemmedes i Det kongelige Biblioteks kobberpladesamling, blev de opbevaret i Universitetsbiblioteket, hvor man forøvrigt i 1858 tog nogle aftryk af dem og indsatte disse i det eksemplar af Resens Billedatlas som opbevares der.

Aarslevs oplysning om, at der i 1690 eksisterede en kobberplade med Ribe, listens nr. 57., er overmåde interessant, idet intet aftryk kendes deraf. Mange har simpelthen rejst tvivl om der overhovedet er stukket en kobberplade med Ribe (se note 69). Det fremgår ikke af Aarslevs liste, hvem der har leveret forlæg til kobberstikkene eller hvem der har stukket dem. Af de kendte aftryk af samme kobberplader fås kun sparsomme oplysninger, idet kun nogle få er signeret.

Der omtales ialt tre portrætter i Aarslevs specifikation over kobberpladerne i boet efter Resens enke: ét af Kristian den Femte, ét af Resen og ét af Ostefeld. Kobberpladen med Kristian den Femtes kontrafej er sikkert den plade, som har ligget til grund for kobberstikgengivelsen i tre af de fem eksisterende eksemplarer af Resens Billedatlas (se side 23). Kobberstikket er signeret: *Hüb: Schaten sculp.*. I to eksemplarer af Resens Billedatlas findes hverken portræt af Resen eller Kristian den Femte. Mens de tre kobberstik af Kristian den Femte er ens, findes der to forskellige af Resen, hvoraf det ene foregiver at forestille Resen i 1674. Dette stik er anonymt, hvorimod det andet, der er dateret 1684, er signeret således: *Ant. von Steenwinchel pinxit, Hüb Schaten sculp, an. Chr. 1684*, d.v.s. at Schaten har stukket portrættet efter et maleri af Ant. von Steenwinchel. Det anonyme kobberstik af Resen mener jeg må tillægges Huusman, hvad der forøvrigt også falder i tråd med J. D. Schepeleers oplysning i Weilbachs Kunstnerleksikon: *Der tillægges ham [Huusman'] et portræt af Peder Resen 1674*. At Huusman også beflittede sig med portrætter er givet, han har således stukket et af Griffenfeld og stilen i dette portræt minder meget om stilen i Resenportrættet. Af de bevarede kobberplader med tilknytning til Resens Atlas Danicus er én signeret Huusman og det er pladen med byplanen over Kalundborg.

Hvad angår kendte kobberstik til samme værk, er langt de fleste af disse anonyme, syv bærer Huusmans navn. Disse syv kobberstik nævnes i følgende oversigt, med **titel**; i den efterfølgende parentes angives først nummeret i Aarslevs specifikationsliste og derefter planchenummeret i faksimileudgaven: Kiøbenhaffn. HAFNIA/ den 11. Februari 1659 (nummeret i Aarslevs liste kan ikke opgives, da Aarslev kun nævner Københavns numre samlet fra 1-9; i faksimileudgaven pi. 10); Kiøbenhaffns Pompe-wands oc Sprong-wands (nr. 10, pi. 23); Kalundborg, (nr. 31, pi. 49); Frederichsborg bygt aff Kong Christian den 4. (nr. 87, pi. 38); Amager (nr. 96, pi. 27); Gotland (nr. 101, pi. 62); København 1674 (nr. 113, pi. 13).

Huusman optræder således kun med navns nævnelse på forholdsvis få af kobberstikkene, men må utvivlsomt tilskrives hovedparten af æren for samtlige kobberstik. Dermed dog ikke antydning, at han selv skulle have stukket dem alle, men at de er blevet til under hans ledelse. Efter Resens testamente i 1675 skulle alle kobberpladerne, d.v.s. over ethundrede, været stukket på dette tidspunkt, når man dertil lægger Huusmans kort over Skåne og portrættet af Griffenfeld, forekommer det mig usandsynligt at Huusman skulle have overkommet at stikke så mange kort og plancher. Ganske vist vides det ikke, hvornår Huusman begyndte at stikke plader for Resen, det første bevis stammer fra 1674. Byplanerne i Resens Billedatlas er i teknik og stil af sådan en beskaffenhed, at skønt de måske ikke er udarbejdet af samme mand, må der have været én som har haft ledelsen af produktionen og som har sat sit præg på denne.

Der er meget der tyder på, at fremgangsmåden ved udfærdigelsen af byplanerne i store linier har fulgt det mønster som lå til grund for udgivelsen af den første større samling byplaner set i fugleperspektiv, *Civitates Orbis Terrarum*, der så dagens lys i Köln i årene fra 1572 til 1618. Initiativtageren til dette imponerende og overmåde smukke værk var Georg Braun, leder af domkapitlet i Köln, som medudgiver havde han den begavede kobberstikker Frans Hogenberg, endvidere medvirkede på afgørende måde matematikeren og kartografen Jacob van Deventer og Joris Hoefnagel.⁴⁷ Sidstnævnte vejledte de mange tegnere og malere der leverede bidrag til det store værk, som omfattede bykort og prospekter af mere end 600 byer fra flere forskellige verdensdele. For at tage et par eksempler er der bykort af Mexico i vest og Goa i øst, men naturligt nok er de fleste bykort og prospekter gengivelser af europæiske byer, heriblandt findes følgende byer som er nævnt i indholdsfortegnelsen til Resens Billedatlas: Visby, Kolding og Odense findes som byplaner; København, Helsingør og Ribe som prospekter. Det nordlige Øresund foreligger som kort med sundbyerne set i fugleperspektiv, endvidere findes Marcus Jordans Danmarkskort.⁴⁸

Af nævnte plancher i *Civitates Orbis Terrarum* har følgende tjent som forlæg til plancher i Resens Billedatlas: København, *HAFNIA vulgo KOBENHAGEN urbs. Danice primaria qua se terra marique conspiciendans exhibet Anno Salutis M.D.L. XXXVII*, bind 4, planche 28; kortet over den nordlige del af Sundet *FRETI DANICI OR SVNDT ACCVRATISS DELINEATIO*, bind 4, planche 26, og byplanen over Visby, bind 5, planche 39. Forlægget til planche 7 i Resens Billedatlas er J. van Wicks berømte Københavns prospekt fra 1611. Johan Andreas Greyss har leveret materiale til gengivelserne af Dragsholm. Vilh. Lorenzen (1930) har skabt nogen klarhed over forlæggene til plancherne 10 og 11. Forlægget til planche 62 er den svenske ingeniørofficer Johan Meyers *Carta van Gottlant*, 1646 (Nørlund, 1942, p. 55 + pi. 56).

Disse sparsomme oplysninger opsummerer så at sige det samlede eksakte kendskab til forlæg, som har været anvendt ved planchefremstillingen i Resens Billedatlas. Især konstateres en særdeles ringe kundskab hvad angår forlæg til de danske bykort. Vi har desværre ingen dokumenter af lignende kvalitet som dem, der oplyste os om, at præsterne var hjemmelmænd til en mængde tekst vedrørende lokalstoffet i Atlas Danicus.

Helt uden materiale med hensyn til hvem der tegnede grundtegningerne til bykortene er vi dog ikke, idet Thestrup skriver, at det var landmålerne mestre for (Thestrup, 1756, p. 418-20).

Videre kand anmærkes, at disse gode Landmaalere vare tildeels aftakkede Officerer fra den Skaanske Krig, som havde fusket paa, at skulle kunde noget af Geometrien og Ingenieur-Kunsten; men hvor maadelig samme Viidenskab var hos endeel, vidste alle gamle Folk i min Tiid at fortælle, som havde seet og kiendt dem, da for Exempel, nogle brugte til deres Observationer i Marken en Snor, hvoraf de toge den eene Ende i Munden og med den anden Ende i Haanden, og dermed toge deres Mærker paa deres Hatte-Skygge, efter visse udsatte Stager paa Marken; Andre havde et Instrument eller Astrolabium af Træe, hvilket var rund og med en Træ-Viiser paa, som kunde dreyes omkring; ja hvor slette de vare i deres Kunst, sees end ydermeere heraf, at da P. Resen, som er bekiendt, havde foretaget sig at skrive en Dansk Atlas, og til den Ende havde tilforhandlet sig af den Holstenske Mathematico, Johann Meyer, hans over Danmark, efter Kongl. Befaling, forfærdigede Geometriske Land-Carter, fandt han for nødig, ogsaa at ville have Aftegning over Kiøbstæderne, hvortil han formaaede disse Landmaalere, at aftegne ham alle Kiøbstæderne, hvilke han lod stikke i Kobber og trykke, hvoraf endnu klarlig sees disse Tegningers Urigtigheder, og at de, som dem have aftegnet, ey allene ikke have forstaaet Geometrien; Alen endog neppelig vidst til Visse, hvor Øster og Vester var; Herforuden vare disse Landmaalere til deels som aftakkede Krigsfolk, et slags maadelige Gesinde, hvilke i Byerne, hvor de kom, meest lagde sig efter Qvindfolk, Drikken og Fraadsen, og maatte hver Bye, hvor de kom, være betænkt paa at forskaffe dem dette, besynderlig drikkende Vahre, af godt Oil og Brændevin, da de og meest hver Dag vare beskienkede, før end de reede i Marken; Thi det er bekiendt, at om nogen Bye lod dem mangle af drikkende Vahre, blev samme Bye ved deres Maaling og Taxering, saaledes klempt, at det svier til Efterkommerne; Men tvert imod, hvor Proprietarier eller andre kunde brav drikke og holde Venskab med dem, kunde Byerne derved vel finde Lettelse, som og naar disse Drikke-Brødre kunde være vrede paa en Bye, kunde de velsamme hos Landmaalere disrecommendere til det Værste; Hvilke Exempler endnu ere i frisk Minde; Men som de nu alle hvile i Støv, vil jeg ingenlunde have dette skrevet eller forstaaet til deres Navns Forkleinselse, som nu alt er i Forglemmelse; men alleene til Underrætning for Efterkommerne, som heraf kand vide Aarsagen, hvorfor disse Folkes Forretning ikke altiid findes accurat, naar man sligt ved Leylighed efterseer og eftermaaler.

Denne heele Landmaalings Forrætning endtes da i Aaret 1681 da Matriculerne til Amt's tuerne bleve udsendte og publicerede. Hvilket store Værk, som denne Høy-berømmelige Konge Christian den 5te, saaledes foretog sig, kand med Rette siges, at være eet af de største, nødvendigeste og berømmeligste Foretagender, som i Danmark i de sidste Tusinde Aar er sat i Værk, ..

Den hårde dom over landmålerne fra slutningen af 1600-tallet kan læses i Thestrup, *Danmarks og Norges Krigs-Armatur*, 1756, p. 418-20.

Når Thestrup skriver, at Resen formåede disse landmålere til at tegne ham nogle kort over købstæderne, da kan det ikke være den gruppe af landmålere som »*vare tildeels af takkede Officerer fra den Skaanske Krig*«, den sluttede jo i 1679 og på det tidspunkt var alle kortene over købstæderne efter Resens oplysninger stukket i kobber. De omtalte landmålere, der var med ved matrikelarbejdet, der påbegyndtes 1681 og sluttedes i 1687, da matriklerne afleveredes til amtstuerne, kan i hvert fald ikke have tegnet bykort til Resen i den periode af samme grund som ovennævnte.

Man støder undertiden på den teori, at grunden til, at Resen henvendte sig til landmålere, var den, at Mejer ingen kort havde tegnet over købstæderne. Det er nu ikke i overensstemmelse med sandheden! Vi har smukke eksempler på bykort tegnet af Mejer: alle købstæder i Slesvig Holsten og de er endda stukket i kobber og udgivet i *Newe Landesbeschreibung der zwey Hertzogthümer Schleswich und Holstein*, Husum 1652; en række håndtegnede bykort af købstæder m.m. i Skåne, Halland og Blekinge, opbevares i Det kongelige Bibliotek, GI. kgl. Saml. 712 fol.⁴⁹ Endelig har vi et kort over Næstved 1658 i et af Resens manuskripter, nemlig i AM. 361 fol., heri findes også et korrekturaftryk af Resens kobberplade af Næstved. Kortet er ganske vist ikke signeret, men al tvivl om ophavsmanden må kunne udelades, dertil er stilen for kendetegnen, den er Mejers. Når vi kun har et eneste bykort udarbejdet af Mejer fra det egentlige Danmark, så kan det skyldes, at Resen købte en række bykort sammen med det øvrige kortmateriale af ham, og at disse så gik til grunde med det øvrige Resens materiale. Det forekommer mig usandsynligt, at Mejer kun skulle have lavet et eneste bykort over det egentlige Danmark. Men det er imidlertid fuldstændig sikkert, at Mejers Næstvedkort ikke er brugt direkte som forlæg, thi en sammenligning mellem Mejers Næstvedkort og Næstvedkortet i Resens Billedatlas udelukker den mulighed.

Der er således ikke mange eksakte oplysninger om personer, der har leveret forlæg til Resens byplaner, men løsningen ligger sandsynligvis i at en masse forskellige har bidraget ligesom det var tilfældet med *Civitates Orbis Terrarum*. Huusman koordinerede det indkomne materiale og satte dermed enhedspræg på kobberstikkene.

RESENS BILLEDATLAS 1677

Til al held blev der foretaget aftryk af Resens kobberplader inden de udsattes for ildens hærgen i 1728. Nogle af disse kobberstik findes i Atlas Danicus, her kaldet *Resens Billedatlas*; af de eksemplarer vi kender i dag, er de fire forsynet med titelblade hvorpå årstallet 1677 figurerer. Kobberpladerne var i følge Resens testamente allerede stukket i 1675, så der er vel intet mærkeligt i, at Resen i 1677 kunne tænke sig at samle nogle kobberstik i atlasform og muligvis skænke det til nogle mæcener, thi det er givet, at Resen måtte skele til al den økonomiske og moralske støtte, han kunne få til sit stort anlagte projekt.

Interessen for dette måtte ikke mindskes, og udgivelserne af Københavnskortet 1674 og beskrivelsen af Samsø i 1675 må sandsynligvis også sættes i forbindelse med forsøget på at holde interessen vedlige. At Resen forstod at gøre de rigtige

kredse interesserede i Atlas Danicus og at holde interessen fangen for dette er evident. Det viser, for at tage et par eksempler dels, besvarelserne af spørgeskemaerne, dels, det at kongen gav Resen toldfrihed for det papir som skulle bruges i forbindelse med trykningen af Mejers kort, som antoges at skulle indgå i Atlas Danicus (se side 17).

Men dersom Resen havde tænkt sig, at Billedatlasset 1677 skulle fungere som reklame for Atlas Danicus, da er der i hvert tilfælde et af kortene der ikke hører hjemme i atlasset i den form, som kortet fremtræder i, i de fire atlas, der på titelbladet bærer årstallet 1677. Det drejer sig om det store Københavnskort 1674 med dedikation til Griffenfeld og dennes våbenskjold, der stort og mægtigt figurerer i kortets højre øvre hjørne. Det kan næppe have huet Kristian den Femte, at Resen i 1677 udgav eller skænkede kort bort med dedikation til Griffenfeld, der året i forvejen var blevet fængslet, blandt andet under anklage for majestætsfornærmelser. I *Resens Billedatlas 1695* er Københavnskortet da også revideret, idet Huusman har erstattet dedikation og Griffenfelds våbenskjold med et hyldestdigt til Kongens København (se side 24).

Kobberstikkene indbundet som atlas, *Resens Billedatlas*, kendes kun i ganske få eksemplarer, deraf besidder Det kongelige Bibliotek fire, af disse er det ene først udgivet i 1695, et femte eksemplar opbevares i Universitetsbibliotekets første afdeling. De fem eksemplarer benævnes her som, A-x, B-x, C-x, D-x og U-x, de tre førstnævnte er nævnt i den rækkefølge som er naturlig efter indholdsomfanget, D-x er 169 5-udgaven og U-x eksemplaret i Universitetsbiblioteket. Ingen af dem er komplette, dersom deres indhold af kobberstik sættes i relation til den trykte indholdsfortegnelse som findes indbundet i C-x og U-x. Men med en enkelt undtagelse, Ribe-pladen, giver de tilsammen det fulde indtryk af det indhold af kobberstik, som er annonceret i den omtalte indholdsfortegnelse, der er gengivet efter planche 3 i denne faksimileudgave. Nu er der et par gange nævnt den trykte indholdsfortegnelse, det er egentlig ikke nogen rigtig indholdsfortegnelse, men snarere en vejledning til bogbinderen: *Orden Hvorefter Kaaberpladerne behørende til Atlantem Resenii bør indbindis*.

Trods det ringe antal kendte eksemplarer forekommer der blandt de 4 udgaver, der bærer årstallet 1677, to forskellige titelblade. De tre, A-x, B-x og U-x, har denne tekst: *PETRI RESENII I ATLAS DANICUS / DICATUS / AUGUSTISSIMO / MONARCHÆ CHRISTIANO V. / M.DC.LXXVII*. C-x, denne, *URBIUM / & j OPPIDORUM DANIAE / TYPI. I Curante / PETRO RESENIO, / ANNO MDCLXXVII*.

Der står ganske vist anført 1677 på alle fire udgavers titelblade, men to af dem, B-x og C-x, indeholder hver ét kobberstik, portrættet af Resen, der er dateret 1684 (se side 20). U-x mangler portrættet af Resen. Det eneste eksemplar der indeholder Resenportrættet fra 1674 er A-x. Sidstnævnte udgave indeholder to plancher med årstallet 1679: planche 18, *DET KONGELIG SLOT I KJØBENHAVN SOM DET Å. 1679 ER BEFUNDEN* og planche 24, *Aar 1679. Kiöbenhafns Stads Faner. . .*, A-x's indhold stemmer altså heller ikke overens med titelbladets årstal.

A-x mangler plancherne: 8. København i Kristian den Fjerdes regeringstid, 1642; 62. Gotland og Ribe. Bagest i bindet

er indsat en håndskreven indholdsfortegnelse, med samme ordlyd som den trykte og sandsynligvis indklæbet efter den oprindelige indbinding fandt sted. Langt de fleste af de blade hvorpå kobberstikkene findes, har samme format, og er trykt på papir af samme kvalitet og type. På ét af de bornholmske bykort, planche 61, i A-x, er der foretaget en mærkværdig retelse, idet bogstaverne *akirke* i *Aakirkebye* er ændret til *lling* således at bynavnet lyder *Allingbye!* A-x er det eneste af eksemplarerne hvori kobberstikkene af Dragsholm, plancherne 57 & 58, er placeret på to blade, der forøvrigt ikke har standardformatet.

A-x udmærker sig ved at have den rigeste repræsentation af kobberstik foruden, at den indeholder et tillæg i form af en række illustrationer med mere eller mindre eller slet ingen relevans til Atlas Danicus emnekreds. Der er således kortet til Jens Munks: *Navigatio septentrionalis*. 1624. Dog udgøres størstedelen af illustrationsmaterialet af runeskriftillustrationerne fra Ole Worms *Monumenta Danica*, 1643, segl og våbenskjolde, samt materiale fra Resens *Inscriptiones Hafnienses*, 1668, *Descriptio Samsøe* 1675, *Jydske Lov* 1684, *Christian d. Anden's Lovbøger* 1684 som er anvendt i større eller mindre grad af Johan Brunsmann og Christian Aarslev. Hvorledes de øvrige træsnit som ikke hører til Resen's publikationer er havnet i Resens »Billedatlas« er uvist. Johannes Knudsen (1929, p. VII) fremsætter den formodning, at man efter Resens død skulle have pålagt bogtrykkerne at aflevere et aftryk af alle de træsnit, som de lå inde med og som formodedes at tilhøre Resen. I relation til ovennævnte kort vedrørende Jens Munks rejse, bør det nævnes, at der i Brunsmanns koncept Ny kgl. Saml. 1088 fol., på den side hvorpå indholdet angives, findes en notits om Jens Munks møde med eskimoer og kongen — ej påført af Brunsmann!

A-x må være identisk med det eksemplar som Nyerup (1816, p. 2) oplyser var på auktion i 1816 og som havde været i »M. R. Christensens« eje. På auktionen blev det købt af »overkrigskommissær Øst« for det ringe beløb af 52 Rbdr. Nyerup betegner det, som det fornemste og fuldstændigste af de kendte eksemplarer og omtaler, at det udmærker sig ved at have et tillæg med »træsnietsfigurer«. Et sådant tillæg findes kun i ét af de nu kendte eksemplarer nemlig A-x. Nyerup nævner, at Billedatlasset som »overkrigskommissær Øst« købte manglede den trykte forklaring til bogbinderen med oplysningerne om, i hvilken rækkefølge kobberstikkene skulle indbindes, men oplyser at der findes en håndskreven. Også sidstnævnte oplysning stemmer overens med indholdsfortegnelsen i A-x.

B-x, eksemplar i Det kongelige Biblioteks Hjelmstjernesamling, mangler indholdsfortegnelsen og følgende plancher: 12. København; 19a, 19b og 20b. Gamle kongers våben, 1., 2. og 4. tavle; mellem 103 og 104 er indsat en anonym pennetegning af Ribe. Resen portrætteret er dateret 1684.

C-x, på titelbladet til et påtænkt Københavns afsnit står skrevet Peder Schwann, 1706. C-x mangler følgende plancher: 5. København 1596; 8. København 1658; 10. Københavns belejring 1659; 18. Københavns slot; 19a, 19b og 20b. Gamle danske kongevåben, tavlerne 1, 2 og 4; 22. Københavns rådhus. C-x er forsynet med trykt indholdsfortegnelse og Resen

portræt med årstallet 1684. Laveret plan over Ribe sign. P. Sch. f. mellem plancherne 103 og 104. Trykt indholdsfortegnelse. C-x er det eneste eksemplar med titelbladet Urbium . . . 1677.

U-x, Universitetsbibliotekets eksemplar, mangler følgende plancher: 1. Kristian den Femte; 3. Peder Hansen Resen; 5. København 1596; 6. København i Kristian den Fjerdes begyndelse; 7. København 1619; 8. København 1612; 12. København; 14. Gamle træepitafier i Vor Frue Kirke; 16. Ligstene i Vor Frue Kirkes kor; 46. Slagelse; 94. Aarhus; Ribe findes hverken som kobberstik eller håndtegning. Trykt indholdsfortegnelse findes indsat efter titelbladet til et påtænkt Københavns afsnit, men trods dette blad findes kortene ikke i den orden, som indholdsfortegnelsen foreskriver. Denne uoverensstemmelse er måske indtruffet, da man i 1858 indsatte nye aftryk af de resterende kobberplader: Kalundborg, Næstved og Nyborg. Flere af de gamle kobberstik ses opklæbet på papirstimler af nyere dato.

RESENS BILLEDATLAS 1695

Efter kobberpladernes ødelæggelse ved branden i 1728 blev Resens kobberstik særdeles eftertragtede og følgelig også dyre. Vi har et vidnesbyrd om, at i 1759 kostede et enkelt kobberstik omkring 100 Rdl. Denne oplysning findes i Loch, 1759, p. 10, under omtalen af tilintetgørelsen af Resens manuskript og kobberplader: *Von letztern sind annoch einige Abdrücke überblieben die wegen ihrer grossen Seltenheit in den Steigerungen wohl ehe bis auf hundert Rthl. sind getrieben worden. Wir wollen das Verzeichniss derselben, weil wir uns nicht entfinden es irgendwo angetroffen haben, am Ende dieser Recension beyfügen.* Loch bringer derefter en fortegnelse over kobberpladerne.

Der må være taget betydelig flere aftryk af pladerne end dem vi kender fra Resens Billedatlas. Vi ved, at Lerche fik lov til at tage aftryk af pladerne til sin afskrift af Resens Atlas Danicus (se side 12). Det vides også, at pladerne, der i 1692 var overgået til Universitetsbiblioteket, låntes ud i 1705, denne viden stammer fra Acta Consist. 5. december 1705, hvor det oplyses, at professor Ole Worm fik lov til at tage aftryk af dem (Birket Smith, 1882, p. 53).

På denne tid klages der forøvrigt over, at kobberstikkene ses i mange private hjem. Denne distribution tror jeg skyldtes Huusman, som muligvis har følt, at han havde en vis ophavsret til pladerne. Der er således meget der tyder på, at Huusman lånte plader på et eller andet tidspunkt mellem 1692 og 1695, idet vi har et Billedatlas, hvis titelblad er forsynet med årstallet 1695. Det kendes kun i et eksemplar. Huusman kan muligvis have haft nogle gamle aftryk af pladerne, som han har samlet, men herimod taler dog, at aftrykkene i dette Billedatlas gennemgående er af langt bedre kvalitet end dem vi i øvrigt kender. Titlen på værket som Huusman udgav eller måske snarere agtede at udgive lyder:

*Danmarcks /
Provincers Hoved-stæders Delineation /
og Kaabertryck /*

ofver /

Sæland, Falster, Laaland, Fyne, og Jydland j

Item I

4. Geographiske Tabeller ofver Møen Samsøe, Born- /

holm og Gulland med den der paa liggende gamle J

Hensee-Stad Wissby. /

Tillige med nogle Antiquiteter sampt 2de Kongl: /

Monumenter og tvende Ligkister, de Danske Kongers j

Insignia, j

Saa vel som Kiøbenhafns Laugs Vaabener Epitaphier \

Med videre som her inden betegnet forefindis, J

Her hos findis nogle Accurate Afridtzninger ofver een deel

de I

Danskis Progresser imod de Svenske til Søes som \

Anno 1676 den 1. Junii og nestfølgende Aar 1677. den 1.

Julii I

ere passeret & c. J

Og bliver de øfrige Actioner som under høystbemelte Hans \

Kongl: Mayest: til Lands og Vands videre kunde være \

forefalden udi en fuldkommen Afridtzning med sin

Forklaring \

førfattet som i sin Tid effter Pligtskyldighed aller under- /

danigst skal indleveris J

af /

Johan Huusman. \

Hafniæ d: 24. Martii Ao: 1695. /

Kiøbenhafn, Tryct hos Just Jenssen Høg Acad: Bogtr: /

Den mest markante forskel mellem dette eksemplar og udgaverne fra 1677 er den måde, hvorpå det store Københavnskort fra 1674 (planche 13) gengives i de to udgaver. Griffenfolds våbenskjold, der på kortene i de ældre udgaver figurerer i højre øvre hjørne er på kortet i 1695-udgaven raderet ud og erstattet af et vers:

Skue Kongens RESIDENTZ, her prentet og af trycket, /

Og hvordan GUD den har, selv ved Naturen smycket, j

See skiønne Bygninger, sampt kostelig C ASTEL, j

*Som er ved BELTETS kandt funderet meget vel. *

Hvis i Kong FRIDRICHS Tid, høylofligen forfremtis, /

*Det nu af vor MONARCH, høy naadigst icke glemtis, *

Thi ønsker hver en Mand vor Stad florere maa, /

Og at Fortuna ret, iblant os maatte gaa. /

Saa skal Evropa self, ved Fama Vidne bære, j

Ja Kongens Hoved-Stad for andre gifve Ære, j

O! GUD lad Kongens Nafn derfor aldri døe, /

Saa lange Skib og Baad, kand seyle ud paa Søe. j

Lad Vand og Ildens Vold, ey Ofverhaand her tage, /

Mens milde GUD holdt Vact, fri os fra Vold og Plage, j

*Paa det vi udi Fred maa glædis Aar fra Aar. *

*Indtil at alting ved den sidste Dag forgaar. *

Ovennævnte vers er ikke trykt direkte på kortet, men klæbet på det, derimod er der direkte på kortet og lige under verset med tydelig hånd skrevet /. *Husman*. På kobberstikket lægger man tydeligt mærke til det sted, hvor Griffenfolds våbenskjold

og dedikationen til ham har været placeret selv om verset er indsat for at udfylde det ved udraderingen opståede tomrum. Københavnskortet 1674 i Billedatlasset fra 1695 virker nærmest som et layout for en kommende produktion.

Også med hensyn til Københavnskortets signaturforklaring adskiller Huusmans udgave fra 1695 sig fra 1677-udgaverne. På Københavnskortene i de 1677-udgaver som overhovedet indeholder sådanne, er signaturforklaringen klistret direkte på kortet, og det på dets nedre kant, men i 1695-udgaven er hele teksten sat om og trykt som bogsider på tre blade i foliantens størrelse. Disse er i tilknytning til kortet, placeret i værket lige efter portrættet af Kristian den Femte, der er den første planche. I 1695-udgaven findes to stik som ikke kendes fra 1677-udgaverne, nemlig et optog i seks linier signeret: *Christophorus Swenckius inventor Chrispin de pas delin og Egentlig Afridtzning / om J Det store Søe-Slag, som er holden imellem den Kongl. I Danske oc Svenske Flode under Hans Excellentz Her Niels Juels, j oc Her Hendrich Horns Commando, Aar 1677. den 11. Julii imellem Falsterboe oc Stefvens*.

Resens Billedatlas 1695 mangler følgende plancher: 2. titelbladet til det påtænkte Københavnsafsnit; 3. Peder Hansen Resen; 4. København 1587; 7. København 1619; 9. København 1658; 11. København 1659; 19a, 19b og 20b. Gamle danske kongevåben, tavlerne 1, 2 og 4; 23. Københavns pumpevands og springvands indledning, 1677; 26. Ibstrup; 27. Amager; 29. den venstre side af Helsingør; 31 & 32. Helsingør og Kronborg efter den svenske belejring 1660; 58 & 59. Dragsholm; 66. Kristian den Andens Epitaphium. Der findes ingen bykort over Ribe, hverken tuschtegning eller i kobberstik. Planche 35, Kalundborg har følgende påtegning »*Her endes Seelands Kiøbstæder*«, men umiddelbart efter følger plancherne af Vordingborg, Slagelse, Sorø, Ringsted og Holbæk. På planche 17 ses denne påtegning: *Odense Kirche s Epitaphier*.

Foruden de ovenfor nævnte bevarede eksemplarer af Resens Billedatlas, omtales i Thottianæ (1791, p. 294-96) ét, som har tilhørt den store bogsamler Otto Thott (1703-85). Af nævnte katalog fremgår, at Thotts eksemplar bestod af 85 tavler. Som nr. 6 af disse er anført: »*Abris der von Gottfried Fuchs erfundenen Schlangen Spritzen, welche auf den Schlotz-Platz in Copenhagen probirt worden 1693 d. 14 Aug. mit Vorstellung kleinerer Spritzen*«, denne planche indgår ikke i nogle af de kendte eksemplarer. I Thotts eksemplar skulle der også have været en tegnet byplan af Ribe »72) Ribe, med otte forskiellige Sigiller, tegnet. (NB. Hverken Kaaberet, ikke heller Tegningen af Ribe, er i Exemplaret paa Runde-T aarn).« Efter Thottianæ skulle følgende plancher mangle i Thotts eksemplar: 1, 2, 3, 4, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 22, 31-32, 33-34, 35-36, 59, 62, 63, 66.

BYPLANERNES ANVENDELSE I ATLAS DANICUS

Inden opgørelsen over hvad de forskellige manuskripter indeholder af bykort vil det være på sin plads at gøre opmærksom på, at flere af bykortene optræder i to udgaver. De første af-

tryk af kobberstikkene fremtræder med bogtrykte tekster i signaturkasserne; disse kan imidlertid være tomme eller være forsynet med håndskrevne signaturforklaringer og flere kort af denne type bærer desuden dedikationer til prominente personer. Resen havde åbenbart tænkt sig at opnå en eller anden form for støtte fra disse. Senere kobberstik - svarende til plancherne i denne faksimileudgave - har kobberstukne tekster i signaturkasserne og eventuelle dedikationer er fjernet!

Det originale Resen materiale, som vi har til rådighed i dag, belyser ikke klart, hvorledes Resen selv havde tænkt sig, at byplanerne skulle placeres i Atlas Danicus. I manuskriptet *AM. 359 fol.*, hvori den tidligere omtalte atlasdel befinder sig, findes ingen bykort. I *AM. 361 fol.*, latinsk beskrivelse af byerne Ringsted, Slagelse, Antvorskov, Sorø og Næstved, ses kun byplanen over Næstved. *AM. 362 fol.*, latinsk beskrivelse af Møn, indeholder kortet over Møn (planche 52). I *GI. kgl. Saml. 734 fol.*, latinsk beskrivelse af Bornholm, findes ingen kort.

Mens levningerne af Resens originale materiale ikke giver noget særligt godt indtryk af, hvorledes Resen havde tænkt sig at placere byplanerne, så giver Brunsmann's materiale et noget bedre billede af, hvorledes de skulle have været anvendt i den af ham reviderede udgave. Det gennemgående træk er, at planerne skulle placeres i de respektive topografiske afsnit. I den latinske beskrivelse af Bornholm, *E don. var. 23 fol.*, er Bornholmskortet sat forrest i bindet, endvidere findes byplaner af Rønne, Åkirkeby og Hasle alle tre med Resens håndskrevne signaturforklaringer. Teksten er dansk og svarer nøje til den kobberstukne signaturforklaring. I forhold til antallet af bornholmske byplaner på planche nr. 61 mangler der altså to, nemlig: Svaneke og Neksø, meget tyder på at disse to kort også har været indsat i teksten, i denne findes signaturforklaringerne oversat til latin såvel af de tre byer, som er repræsenteret ved kort, som af de to uden kort. Det manglende Neksøkort er rimeligvis det som findes i Aarslevs Bornholmsbind, *GI. kgl. Saml. 735 fol.*, dette har nemlig en håndskreven signaturforklaring, alle de øvrige byplaner over bornholmske byer i Aarslevs manuskript er derimod forsynet med kobberstukne signaturforklaringer.

Brunsmann har også anvendt byplaner i Sjællandsbindet, *E. don. var. 21 fol.*, men her har han hovedsagelig brugt kort, hvis signaturkasser er udfyldt med trykte bogstaver. Nogle af kortene er i øvrigt forsynet med dedikationer: Køgeplanen så-

ledes med dedikation til Christen Caspersøn (dansk tekst) og Store Heddinge med dedikation til Thomas Fiuren (latinsk tekst); Nykøbing Sjællands signaturforklaring er håndskreven. Kalundborgstikket har kobberstukne signaturforklaring og

adskiller sig kun fra det endelige stik derved, at Huusman endnu ikke har fået indgraveret sit navn. Foruden beskrivelse af disse nævnte byer indeholder *E don. var. 21 fol.* også beskrivelser af: Vordingborg, Præstø, Korsør og Skælskør, men uden ledsagende bykort, som dog formodentlig er fjernet eller faldet ud.

E don. var. 24 fol. er efter Ellen Jørgensen (1925, p. 194) en renskrivning af *E don. var. 21 fol.* *E don. var. 24* er dog mere omfangsrig, medtager således foruden Sjælland også Møn, Bornholm, Gotland og Samsø. Mønsafsnittet er forsynet med kortet over Møn, planche 52; Bornholmsafsnittet indeholder alle de fem bykort: Svaneke, Rønne, Åkirkeby, Neksø og Hasle, alle med kobberstukne signaturforklaringer, desuden er en latinsk oversættelse indlemmet i teksten. Gotlands beskrivelsen er forsynet med Gotlandskortet, planche 62, de to segl er overklæbet med papir; endvidere findes et håndtegnet bykort: *Visbia moderna* samt et håndtegnet prospekt: Stormen på Visby 1. maj 1676. Sammen med disse kort ses en håndtegnet hærstilling med notatet *N.B. hører til Rügen og ikke til Gutlands Geogr.* Samsøbeskrivelsen mangler kortmateriale. Bortset fra sidstnævnte er de øvrige kort med relation til Visby optaget som kopier i Uldal bind VII. I det sidste manuskript *E don. var. 20 fol.* som tilskrives Brunsmann, findes intet illustrationsmateriale, hvad der sådan set heller ikke er så mærkeligt, da der er tale om en almindelig indledning til Sjællandsbeskrivelsen.

En undersøgelse af hvad der findes af bykort i Christen Nielsen Aarslevs bearbejdelse af Atlas Danicus giver følgende resultat: *E don. var. 19 fol.* (Sjælland) indeholder overhovedet ingen; i *AM. 360 fol.* (Fyn, Falster, Lolland, Langeland, Ærø, Als og Jylland) forekommer enkelte bykort, men disse har intet at gøre med den bykorttype, som indgår i Resens Billedatlas, det har bykortene derimod i Bornholmsafsnittet af *GI. kgl. Saml. 735 fol.*, der i øvrigt omfatter Grønland og Færøerne, men af de to sidste områder fattes illustrationer overhovedet.

Forrest i Bornholmsafsnittet findes Bornholmskortet, planche 60, i afsnittet findes forøvrigt bykortene: Svaneke, Rønne, Åkirkeby, Hasle med kobberstukne signaturforklaringer og Neksø, som tidligere omtalt med håndskreven signaturforklaring. Samtlige signaturforklaringer er oversat til latin og indgår i den almindelige latinske beskrivelse.

Det forekommer ganske besynderligt, at Aarslev ikke bruger samtlige bykort i den form som de optræder i Resens Billedatlas, men kun anvender de bornholmske. Det eneste værk, hvori samtlige byplaner er medtaget og indgår i en naturlig harmoni med den løbende tekst, det er Uldal-udgaven, men her er der ikke tale om kobberstik, men derimod om lavede kopier.

KORTENES TROVÆRDIGHED

Et naturligt spørgsmål angående kortene i Resens Billedatlas må vel være om de er så pålidelige, at man fuldt og helt kan stole på de oplysninger som umiddelbart kan aflæses af dem? Svaret er nej! Generelt misvisende er det således, at alle gader og stræder er gengivet i omtrent samme bredde og at de afbildede privathuse, offentlige bygninger og slotte ikke svarer

til virkeligheden. Slotte, byporte og de små gavlhuse med dør i nederste stokværk, et par vinduer i næste etage, skal opfattes som signaturer og ikke andet.

Når dette er sagt, må man dog i samme åndedrag tilføje at der for de fleste lokaliteters vedkommende ikke kan henvises til bedre samtidige kort. Resens værk hævder sig i det hele taget overfor fortidens og samtidens topografiske værker, og man kan med fuld ret hævde, at vi har stamfaderen til de store topografiske værker som E. Pontoppidan, Den danske Atlas og J. P. Trap, Danmark.

En nærmere beskrivelse af det største af kortene, Kiobenhaff-HAFNIA 1674 vil give et fingerpeg om kortenes troværdighed. I teksten til kortet opdeler Resen København i tre dele: Gammel- og Ny-København samt Christianshavn. Grænsen mellem Gammel- og Ny-København er Gothersgade, markeret med nr. 133 på kortet. Havnen angivet med nr. 166 adskiller disse to kvarterer fra Christianshavn.

Gammel-København:

Indtil Christian den Fjerdes tid var Københavns areal i det store og hele identisk med det område, der lå indenfor den af Absalon afstukne fæstningsring. Denne fulgte nogenlunde forløbet af de nuværende vejstrækninger: Vester Voldgade, Nørrevoldgade og Gothersgade. Gadenettet i denne bydel har den dag i dag stort set bevaret sit middelalderlige præg og det på trods af, at byen gentagne gange er blevet hjemsøgt af omfattende ildebrande.

Resens kort giver et glimrende samtidsbillede af Slotsholmskvarteret samt kvartererne ved Helligåndskirken og Gammeltorv som mange steder fik et helt andet præg efter den store brand i 1728.

Christianshavn:

Gammel-København var forlængst udbygget omkring 1600 og den initiativrige Christian den Fjerde så sig om efter udvidelsesmuligheder. Én lå lige for: nemlig at flytte voldene. Denne mulighed benyttede kongen sig imidlertid ikke af i første omgang. Han besluttede sig derimod til at bygge en ny by ude i vandet på den anden side af havnen. Derved opnåede han, idet han planlagde, at den nye bydel skulle have et fæstningsværk-anlæg mod Amagersiden, at såvel selve byen København som dens havn ville blive bedre beskyttet.

Problemet med at bygge ude i det forholdsvis lave vand ville ikke volde nogen større besvær, det var blevet løst i Amsterdam, hvilken by kongen havde som forbillede. Byplanen var færdig 1618. Det gik imidlertid ikke så stærkt med udflytningen til Christianshavn, som det måske kunne se ud til på Resens kort. Endnu i 1680erne lå omtrent en tredjedel af grundene ubebyggede hen. Og i 1674 så Christianshavn slet ikke ud som vist på Resens kort. Mod nord dannede Bådsmandsstræde angivet på kortet med nr. 8, nordgrænsen til vandet; bastionerne var heller ikke udbygget længere. Dog var der i 1660erne sket en forlængelse af Christianshavns Vold mod syd ud i Kalvebod Strand, hvilket skabte gode muligheder for en sydlig opfyldning og dermed en forøgelse af Christianshavns areal. Men disse muligheder var ikke udnyttet, dengang Resen udgav sit kort. Christianshavns Vold, som ses

forlænget mod nord, blev anlagt i 1685, men beboelseskvarterene, fordelt på tre holme dannet ved opfyldning inden for det nyindkredsede areal, blev aldrig realiseret. Derimod varede det ikke så længe, før man indrettede flådens leje: Hukken; indretningen begyndte i den første halvdel af 1680erne og fra 1690 påbegyndtes den egentlige anlæggelse af Nyholm. Her fik Orlogsværftet hjemme. Efter Resen er det gamle Orlogsværft på Gammelholm sløjft og erstattet af et boligkvarter; en frigivelse af dette område til civil bebyggelse skete dog først i 1859.

Ny-København:

Planerne til Kastellet, var udarbejdet af den hollandske ingeniør Henrik Ruse. Arbejdet påbegyndtes i 1662 og var i det store og hele færdigt i 1665. Som det ses på Resens kort, var det meningen, at Kastellet også skulle rumme et slot; her skulle enevoldskongen kunne trække sig tilbage i sikkerhed under eventuelle indre uroligheder. Slottet blev dog aldrig opført.

I 1663 fik Kassellets bygmester Henrik Ruse ordre til at afstikke gaderne i Ny-København, som for størstedelens vedkommende var udlagt som haver for byens borgere. Ruse udarbejdede en byplan med lige gader skærende hinanden under rette vinkler. Planen huede absolut ikke byens borgere. Det var måske ikke så mærkeligt, da gadenettet i Ny-København kom til at stå i markant modsætning til Gammel-København; endvidere var borgerne ikke blinde for den mulighed, at Kassellets og voldenes kanoner kunne beskyde de lige gader skæbnsvangert for dem under visse omstændigheder.

Ruse's plan lod sig forholdsvis hurtigt nedfælde på papiret. Derimod gik det langsommere med udbygningen af Ny-København - bedst med Kongens Nytorv, dårligere med de tilstødende gader. Bebyggelsen langs Bredgade nåede således først i 1680erne frem til Dronningens Tværgade. Beboelseskvarteret, som ses på Resens kort øst for Sophie Amalienborg, blev ikke til virkelighed. Terrænet, der delvis stod under vand, blev i begyndelsen af 1700-tallet inddraget til tømmerpladser. I 1667-68 forlængedes Vestervold fra Vartov til et sted nær den nuværende Langebro, og det nyindkredsede område mellem Slotsholmen og Vestervold fyldtes op. Ved denne opfyldning skabtes et nyt kvarter, der fik navnet Fredriksholm - opkaldt efter Frederik den Tredje. Henrik Ruse fik overdraget arbejdet med at udarbejde en bebyggelsesplan, hvori der indgik en kajgade langs Frederiksholms Kanal, der for øvrigt først blev endelig udgravet i 1684. Det var kongens ønske, at kvarteret her i nærheden af hans slot skulle have et fornemt præg. Der blev da også bygget nogle herskabelige huse i de kommende år. Men Fredriksholm blev ikke det ensidige boligkvarter, således som vist på Resens kort. Bygninger til andre formål rykkede ind i det nye kvarter, der f.eks. kom til at huse: Den kongelige Materialeård, Hestegardekaseren og Kongens Bryghus.

Undersøgelsen viser, at Kiobenhaffn HAFNIA 1674 således ikke er, hvad man umiddelbart kunne have formodet, en tro gengivelse af København i 1674, men at Resen har ladet indtegne kvarterer, som man tænkte sig skulle vokse op og tjene som nye boligområder. Nogle af disse blev til virkelighed -

andre nåede ikke længere end til papiret. Trods dette er Resens kort såre interessant, fordi det giver topografiske oplysninger, som ikke findes andetsteds. Kortet må betragtes som det bedst gennemførte perspekt af København fra slutningen af 1600-tallet.

Resens bykort må, bedømt ud fra ovenstående redegørelse, behandles med forsigtighed; men man må ikke glemme, at i

langt de fleste tilfælde er Resens materiale det ældste der kan fremskaffes; lad denne afhandling slutte med Thurahs udsagn (de Thurah, 1967, p. 42-43):

»Havde ikke vores ypperlige Resenius i den Henseende, for saa mange Aar siden, anvendet Flid og Møye paa at faaæ samlet de, i hans Tid allerede rare gamle Aftegninger af Kiøbenhavn og meere, hvor skulle Vi nu have taget Dem fra?«

SIGNATURFORKLARING

I dette afsnit er alle signaturforklaringer medtaget, idet de få eksisterende kobberstik ikke alle er af lige høj kvalitet og signaturforklaringerne kan derfor være vanskelige at læse. Signaturforklaringer, planchetitler og de i teksten citerede breve m.m. er anført så nær som muligt bogstavret jfr. den originale tekst, versaler er angivet som versaler, bortset fra signaturforklaringerne er linjeskift markeret med / . Tilføjelser til citerede tekster er anført i [ ].

Planche 1

CHRISTIANVS. V. / DEI GRATIA DANIAE NORVEGIAE /
VANDALORM GOTHORM REX &
Hüb: Schaten sculp:

Planche 2

HAFNIAE / DANIAE METROPOL /
DESCRIPTIO CONSCRIPTA A / PETRO IOH. RESENIO. /
Kiøbenhaffens Hofvidstads / i Dannemarck /
Beskrivelse Sammen: Skreffven / aff/ Peder Hansøn Resen. /
Haffniæ / 1677

KJØBENHAFN.

1. Rosenborg. 2. st. Peters Kircke. 3. Trefoldigh. Kircke. 4. vorfrues Kircke. 5. Westerport. 6. Raathus. 7. Heil. Geistes Kircke. 8. st. Nicolai Kircke. 9. Slottet. 10. Vartou. 11. Börse. 12. Tyghus. 13. Bibliothec. 14. Brøgerhus. 15. Christians haffn.

Planche 3

EFFIGIES PETRI IOHAN. RESENI.
PRÆSIDIS HAFNIENSIS.
AN. Chr. / 1674

An. Ætat. j49

Planche 4

Øverst ses:

Kiøbenhaffn. HAFNIA / Sönder deel 1587⁵⁰

1. Wester Port. 2. Nörre Port. 3. Wor Frue Kirche. 4. Slottet oc Slot-
tens Kirche. 5. Slots Port -hus. 6. nu Raadhuus, mens tilforne Told-
boden, oc der Canceliet nu er var Proviandhuuset, oc var da Cancelliet
paa Slottet, Strax inden Slodsporten paa den wenstre Haand op wed
den mørche gang, oc Raadstuen paa den Höigre Hand inden Slods-
porten, Huor nu Sucherbageren er. 7. H. Geistis Kirche. 8. Stads vagt-
huus. 9. Kongens Smidde paa Holmen nu Holmens Kirche. 10. S.
Nicolai Kirche. 11. Holmen. 12. Osterport. 13. Iise=torn. 14. S. Anne
Bro. 15. den Sted huor nu Gammel oc ny Börs Staar. 16. den liden
Hafus Sted imellem gammel oc ny Börs, oc de Huuse paa den anden
Side. 17. der Staar nu ny Bolhuus, Kyrbitz, Gabels, Bolehis oc Skackis
Gaarde; Saa oc Suckerhuuset etc: 18. Grønehafn paa Christianshafn.
19. Huuse som hørde da til Slottet. 20. der siunes paa de tider at
hafve verit en Toldbod. 21. Slodtzpladsen.

Nederst ses:

Kiøbenhaffn. HAFNIA / Vester deel 1587

1. Nörre port. 2. St. Peders Kirche. 3. vor Frue Kirche. 4. H. Geistis
Kirche. 5. Raadhuset. 6. St. Nicolai Kirche. 7. Vester port. 8. Kon-
gens Smidde. 9. Slottet oc Slotz Kirche. 10. Christianshafns Sted. 11.
Stadens murede Galge, som nu er paa den anden Side af forbiflyden-

de Vand. 12. Broe vden Wester port. 13. Gammel Tegelovn. 14. Sta-
dens mure. 15. Stadens fem Skandtzer eller Taarne.

Planche 5

Kiøbenhaffn. HAFNIA / 1596

1. Amager. 2. Holmen. 3. Segelhuuset. 4. Kongens Smidde, nu Hol-
mens Kiercke. * Iis-Torn. 5. Öster=port. 6. Slottet. 7. Nicolaj Kiercke.
8. Graabrödre Kloster. 9. Vester=port. 10. Raad-huuset. H. H. Geistis
Kiercke. 12. Mynten. 13. Vor Frue Kiercke. 14. Studi=gaarden. 15. S.
Peders Kiercke, Da en Dansk Kiercke nu [er] en Tydsk. 16. Norre-
port. 17. Nj Teilgaard. 18. S. Anne Broe.

Planche 6

Kiøbenhaffn. HAFNIA /

Gammel Kiøbenhafn allene i K. Christia. 4. Regierings begyndelse.

1. Slottet. 2. Börsen. 3. Holmen. 4. Amagertorf. 5. S. Nicolaj Kirche.
6. Hellig Gestis Kirche. 7. Raadhuset. 8. Vor frue Kirche. 9. Academi
oc Communitetet. 10. den Tydske Kirche. 11. Vester port. 12. Krud-
Taarn. 13. Vester ports forstad. 14. S. Jörgens Söe. 15. Pebling Söe.
16. Sortedam. 17. Nörre ports forstad. 18. Ny Kirche uden Norre-
port. 19. Nörreport. 20. Öster ports forstad. 21. Österport. 22. Reber-
banen.

Planche 7

Kiøbenhaffn. HAFNIA. (1619)⁵¹

1. En Pille med en statua paa som Kaldis Haffruen hülchen pille blef
fört fra Lund i Skaane til Malmö, oc siden derfra flyt ofüer lisen til
Kiøbenhafn Aar 1610 ocpo denne sted opsæt af høyloflig Ihu-kom-
melse Christiano IV. 2. Proviandhuuset. 3. Kongens Staller. 4. Slottet.
5. En Broe huor af siden af Christiano iv er giort en Löngang. 6. Et
Krudtaarn som nu er nedbrut. 7. Vester port. 8. Raadhuuset. 9. Nörre-
port. 10. Wor frue Kirche. 11. Tydsche Kirche. 12. Universitetz Au-
ditorium. 13. H. Geistis Kirche. 14. Kongens hauge. 15. S. Gertruds
Closter, nu Randhouz Gaard. 16. S. Nicolaj Kirche. 17. Öster port.
18. Reberbanen. 19. Seylhuset. 20. Holmen som da iche var bebyggt.
21. Plaes huor nu Kongens boder ved holmen staa. 22. Kongens
Smidde nu Holmens Kirche.

23. Broe ved holmen. 24. Kibene-broe huor Amager folch kom an
förend Börsen oc Broen imellum Kiøbenhafn oc Christianshafn blef
giort. 25. Plads huor Borsen nu staa. 26. her er nu hafn imellum
Börsen paa dend ene Side oc Boldhúset med adtschillige andre huuse
paa den anden Side. 27. Der staa nu de forbemelte huuse. 28. Slods
pladsen. 29. Slodsporten. 30. Raadstuen, Canceliet oc Skatkammeret.
31. Höybro. 32. det forste Ostindiske Compagnie. 33. Gammel Veir-
huus, nu Stads Herberg.

Planche 8

Kiøbenhaffn. HAFNIA. / 1642

Da Börsen var bygt, dog ingen Broe till /
Christianshavns Sted giort.

1. Börsen bygt for Commercier, paa dend sted huor store Skibe til-
forne gick, Der at losse oc lade oc varer der ude at selgis. 2. Pillen
ved Proviand-huuset. 3. Proviandhuuset. 4. kongens Stalde. 5. Broe
huor paa Siden er giort en löngang. 6. Et krudtaarn. 7. Vester port.
8. Raadhuuset. 9. Slottet. 10. vor Frue kircke af hús store spirs fire
smaa et nedbleste den 19. Janv: 1628, huor effter Siden de andre tre
bleve nedtagne. 11. den Tydske Kircke. 12. Universitetets Auditorium.

13. H. Geistis kircke. 14. kongens Haüve. 15. S: Gertruds Kloster, nu Randtsous Gaard. 16. S: Nicolai Kircke húis Store Spir Nedbleste ved et Slet om Natten imellum den 18 oc 19 Janv; 1628 oc fait det Neder Langs Kircken oc nedsløg Hvellingen. 17. Österport. 18. Reberbanen. 19. Segelhuuset. 20. Holmen. 21. Pladsen húor nú kongens Boder ved Holmen staar. 22. Kongens Smidde nu Holmens Kircke. 23. Broen ved Holmen. 24. Kibene-broe. 25. Slotts Pladtsen. 26. Slotts-port-huus. 27. Raadstuen, Cantseliet oc Skatt Cammeret. 28. Höybroe. 29. Gamle Ostindische Huus. 30. Gammel Veyerhuus nu Stads Herberg.

Planche 9

Kiöbenhaffn. HAFNIA. / 1658

Förend Den belf Beleiret den /

12Aug: i Samme Aar af Carl Gús- / taf Konge i Sverige

1. Wartou. 2. Skibsfloden. 3. Christiani iv. Pram, Som Siden blef udflyt till at Beschøde de Svenske Som vare i Wartou. 4. Told-boden. 5. H: hans Lindenous Huus, nu H: Otto Powischis. 6. De ný boder. 7. Holmen. 8. Börsen. 9. Holmens Kircke. 10. Carl von Manders Huus nu Secret: Birmans. 11. Hendrich Möllers Húús. 12. Öster Port. 13. S: Nicolai Kircke. 14. Slottet. 15. den Runde Kircke, Som Skulde verit kaldet S: Anne kircke, af Kong Christian 4. opbyggt, men icke fuldfærdiget, oc i Beleiringen nedbrut. 16. H: Geistes Kircke. 17. Trefoldigheds Kircke. 18. Rosenborg i Kongens Haüve. 19. vor Frue Kircke. 20. Raad Huuset. 21. Vester Port oc dends Skønne spir i beleiringen ned-brut. 22. den Tydske-Kircke. 23. Nörre-Port oc dends skønne Spir i Beleiringen Nedbrut. 24. den Ny Kircke oc Forstaden uden for Nörreport afbrent da K: Carl Gustaf kom for Kiöbenhavn. 25. byens fortification. 26. Byens graver. 27. Forstaden uden for Öster Port. 28. de Hoylærde Schantse Kaldet Ravnsborg. 29. Sorte Dam. 30. Pebling Söe.

Planche 10

Kiöbenhaffn. HAFNIA. /

den 11 Februari 1659 fra half ung It om Natten /

til om Morgenen ved fem Slet aff K. Carl Gustav / bestormet⁵².

A. Gammel Kiöbenhaffn. B. Ny Kiöbenhaffn. C. Christians-haffn. D. Slottet. E. Slottsholm. F. Castellet. G. Holmen. H. Rosenborg. I. Toldboden. K. Kongens Skiperboder. L. øster Ports Forstad. M. Nörreports Forstad. N. Westerports Forstad. O. to Pramme wed österport imod wartou oc vare for Stormen oc so to Pramme ved Vester port. P. Svenske Flode. Q. Vartou. R. Vtersleff. S. Bröushoy. T. Ladegaard. V. Ny hollander-Bye. X. Valby. Y. Svenske Skibe ved Kalebo.

Planche 11

Kiöbenhaffn HAFNIA. / 1659⁵²

aff K. Christian meget forbedret med Ny Kiöben- /

haffn, Castellet, Ny Kongens Boder, Rosenborg, Vartou, Rauffnsborg / Ladegaarden, Trefoldigheds Kircke, Runde St. Anne Kirche, Toldbod / Blockhus til flodens beskiermelse, oc Christianshaffn.

I. vor frue Kirche. 2. Tydske Kircke. 3. Academi. 4. Regentz Kirche. 5. Raadhuset. 6. H. Gestis Kirche. 7. Kongens hafue Kaldet Rosenborg. 8. S. Nicolai Kirche. 9. Holmens Kirche. 10. Slottet. 11. Proviant huus. 12. Bröggerset. 13. Bolhus. 14. Börsen. 15. Holmen. 16. Reberbanen. 17. Gammel Österport. 18. Gamle Volde. 19. Amager Marchet. 20. Christianshaven. 21. Raadhuus. 22. Kirche. 23. Haffn. 24. Port. 25. Toldboden. 26. Bommen. 27. Castellet. 28. Kongens Ny Boder. 29. Runde Kircke. 30. Werner Klovmands Hafve. 31. Nye Öster Port. 32. Forstadt. 33. Nye Kircke. 34. Nöre Poort. 35. Forstadt. 36. Wester Poort. 37. St. Jörgens Söe. 38. Pebling Söe. 39. Sorte Dam. 40. Ladegaard. 41. Land-vey til Frederichsborg. 42. Raffns burg sive Hoylærde-Skantzze. 43. Kongens vey til Frederichs borg. 44. vye til Helsingnör. 45. vartou.

Planche 12

KIØBENHAFFN

A. Gam[m]el Kiöbenhaffn. B. Ny Kiöbenhaffn. C. Christianshaffn. D. Castel. 1. Slottet. 2. Dronningens Hafve. 3. Kongens Hafve. 4. S. Peders Kircke. 5. Vor Frue Kircke. 6. Trefoldigheds Kircke. 7. Hellig Geistes Kircke. 8. S. Nicolai Kircke. 9. Amager Torff. 10. Ny Torff. II. Gam[m]el Torff. 12. Raadhuset. 13. S. Jörgens Söe. 14. Pebling Söe. 15. Sorte Dam. 16. Hafnen. 17. Kongens Flode. 18. Gyldenløwes Huus. 19. Gid-huset. 20. Bremer holm. 21. Holmens Kircke. 22.

Nörre Port. 23. Wester Port. 24. Öster Port. 25. Christianshafns Port-Toldboed.

Planche 13

Kiöbenhaffn, HAFNIA 1674

Tekst og signaturforklaring fordeler sig på seks kolonner som hver erforsynet med en latinsk overskrift²:

1. Kolonne:

Talis adest gemini littus complexa profundi / HAFNIA, & invictum tollit ad astra caput.

2. Kolonne:

Ilia tui nuper felix, Mars, area belli, / Balthica cui vidit par nihil esse Thetis.

3. Kolonne:

Qvos portus; qvæcastra vides; arcesq; domosq; / Et varium genii bellipontis opus,

4. Kolonne:

Sunt Regis monumenta sui, qvæ maximus ipse. / Incolit, ingenii numine plena sui.

5. Kolonne:

Sta fulta æternis Urbs inconcussa columnis, / RESENII docta videre jussa manu.

6. Kolonne:

Auspice qvo, tua forma novis nunc didita chartis, / Pars pridem Patriæ, protinus Orbis erit.

V. BERING.

Kiöbenhaffn deelis udi tre Par- /

ter; Gammel Kiöbenhaffn, Ny Kiöben- / haffn, oc Christianshaffn. /

/. Kolonne:

Imellem Gammel Kiöbenhaffn oc Ny Kiöbenhaffn ligger Gotthes Gade, / som findis her paa denne Tafle No. 113. Oc imellem dem begge oc Christi- / anshaffn er Hafnen, som her sees Num. 166. / Kjøpmannhaffn, nu Kiöben-haffn, (som er en af de bedste Hafne paa / Østersøen for Kjøbmænd og Kjøbmandskab) var ickun en aaben / Fleck udi Kong Waldemars den I. Tiid, da Bisp Absolon i Roskild / (som siden udi Aar 1178. blef Ercke-Bisp i Lund) lod Aar 1168. ved Kiø- / benhaffn bygge Stegel-borg, hvor Kiöbenhaffns Slot nu er; oc det til / den ende at Søe-Røfvere skulde skræckis fra Siælland, oc hvis de blefve fangne da der at steg- / les. Denne Bisp Absolon skiøtte Kiöbenhaffns By oc Slot, (hvilcket i hans Tiid blef kaldet / effter ham seif Axfel-Huus): Absolons Slot, oc siden Stacke-borrig) tillige Amager / Land til Roskild Stiff. Hvitf. Dansk. Krøn. pag. 107. 215. 240. Af denne Bisp haf- / ver derfor Kiöbenhaffn uden all Tvivl, faaet sin første Kjøbsteds Privilegia og Vaaben (effter- / som den, som var da hand blef Bisp ickun en Fleck, er siden skiødt af ham en bye) oc icke aff / Bisp Jacob Erlandsen i Roskild, som Hvitfeld Dansk. Krøn. pag. 238. 232. formeener: Thi / at Kiöbenhaffn langt for Aar 1254. (som er ickun 86. Aar beregnet fra Aar 1168.) har haft Kjøbsteds / Frihed oc Vaaben, kand sluttis af de Privilegier som Bisp Jacob Erlandsen i Roskild (siden / Ercke-Bisp i Lund) hafver gifvet denne Stad Aar 1254. 3. Id. Mart. hvilcke findis udi min / Samsøes Beskrivelse; hvorudi meldis, at der var alt tilforn Borgere i Kiöbenhaffn, og at de hafde / deris Ret, Vedtegt, Statuter, Vold, Grafve og Vaaben. Disse Jacob Erlandsens Pri- / vilegia har de andre effterkommendis Bisper i Roskild stadffested; Nemblig Bisp Peder Bang i / Aar 1275. 10. Cal. Mart. Bisp Stii i Aar 1279. Id. Mens. Decemb.; Bisp Ingvor Hiort / i Aar 1282. 15. Cal. Jun. Confer. Hvitf. Dansk. Krøn. pag. 240. Udi Roskild Bispers Tiid / har ocsaa Kong Erick Glipping været den første Konge i Danmarck, der Aar 1284. har gifvet / Kiöbenhaffns By nogle Friheder: Hvis Søn, Kong Erick Menveed, (som lod Kiöbenhaffn videre / befæste, end tilforn, for de Nordskes Anfald skyld i Aar 1290.) har ocsaa gifved Staden denne Fri- / hed i Aar 1294. 3 die Pentecost., at hand vilde holde dem skadesløs for at de tager oc fængsler Ri- / gens Fiender eller deris Gods; hvilcket Bref med alle de andre gamle Privilegiis findis på Kiø- / benhaffns Raadstue. Confer. Hvitf. Dan. Krøn. pag. 302. Her foruden har Kong Erick / Menveed oc gifved i Aar 1319. die Ascensionis dem i Kiöbenhaffn Told-Frihed for den da paa- / satte ny Told: Oc var hand den første Konge som satte Foged udi Kiöbenhaffn. Samme Stads / Privilegier blefve siden confirmerede af Kong Woldemar den 4. i Aar 1341. ; Dominic. / Exurg. Domin. som ocsaa Aar 1248. Domin. ante diem B. Laurent, gaf Kiöben- / haffn Frihed at fiske paa Dragøe

oc der holde Mareket. Omsider bekom Kongerne i Danmarck / fra Bisperne i Roskild Kiøbenhaffns Slot, By, oc Amager ved Mageskiff-te, oc det udi Kong /

2. Kolonne:

Ericks Pommerani Tid, som Hvitfeld udi sin Danske Krøn: pag. 240. skrifver: Men pag. 832 j i bidem melder hand at det skal være skeed Aar 1443 udi Kong Christofers Bavari Tiid. Det / finder jeg, at K. Erick pommeranus har giffvet Kiøbenhaffn baade stor Frihed udi Kiøbmand- / skab i Aar 1422. Domin: Septuag. saa oc Privilegia i samme Aar. die B. Simon & Jud.: / Men K. Christoffer Bavarus i sær har denne Stad og Stads Øffrighed sær Article, Privi- / legia, Friheder og Naaader forundet i Aar 1443, die B. Calixti. Siden har høyloflig / Ihukommelse Kongerne i Danmarck af den Oldenburgiske Stamme indtil denne Dag denne / Stad med mange friheder begafvede, hvilcke på Kiøbenhafns Raadstue bevares: I sær Kong / Frederich den Tredie, som efter Beleiringen Aar 1661 den 24 Jun: icke alleeniste Kiøbenhafns gamle Friheder stadfæstede, mere end oc Staden med Ny store Privilegier og Ny Vaaben, saa oc / Roskild Læhn (hvor til Kiøbenhafn i Bispennis Tiid var lagt) hafver mildeligen og rundeligen / begrafvet, hvilcke Privilegia oc Benaadinger ere af voris nu Regierende Konge, allernaadigst / i Aar 1670. den 29. Septemb. confirmerede oc forøgede. Her om saa vel som oc om meget / andet som hører til Kiøbenhafn skal aff mig vitløfftigen handlis udi Kiøbenhafns Beskrivelse. / Ny Kiøbenhafn er anlagt aff Kong Christian den 4. Aar 1643; Oc siden af Kong Friderich / den Tredie fortsæt; Som nu aff Kong Christian den 5. føres til videre Fuldkommenhed. / Christianshafn er anlagt oc aff Høystbemelte Kong Christian den 4. Aar 1618.; begyndt at / byggis 1619. den 5. April.; med Kiøbsteders Frihed oc Vaaben, benaadiget Aar 1639. 8. Jun.; oc nu / siden Aar 1674. den 15. Octobr. allernaadigst indlemmet med Kiøbenhafn aff voris Allernaadigste / Konge og Herre Kong Christian den 5., hvis Regiering GUD lade vare længe og lykksalig. /

Kiøbenhafns Piblic-Huse, oc andre Gaarde /
saa oc Torf ve. /

A. S lottet oc Slots-Kircke. B. Rider-banen. C. Kongens Stald. D. H. Ober-Staldmesters / Residentz. E. Ridehuset. F. Printzens Stalder. G. Kong. Brøggerhuus. H. Tyg-huset. I. Pro- / viant-huset. K. Kongl: Bibliothec. L. Bold-huset. M. Børsen. N. Bremer-holm-. O. Holmens / Kirche. P. Krigs-Collegium. Q Gitt-huset. R. Herr Statholder Gyldenløves Gaard. S. Dron- / ningens Hafve, kaldet Sophie Amalie Borg. T. H. Cantzellers Peter Reex Hafve. U. Toldboden. / V. Burrilaboratorium iustrum, mechanic, flyt fra sit første Sted som var i Salt-Compagniets / Gaard, heel oc holden uden at nedbrydis, af Kongens Baadsmænd til dette Sted. W. Stedet hvor / den Runde Kircke, eller S. Annæ Kircke, var af Christiano IV. begynt at opbygges til de ny Bo- / der, eller hans Baadsfolck, og blef nedbryt effter Beleyringen. X. Kongl. Material-hof. Y. Kon- / gens Hafve, kaldet Rosenborg. Z. S. Peders, eller den Tydske, Kircke. a. Valckendorphs-Boder. b. / Communitet hvor 100. Studenter spises, c. Anatomi-huset, d. Auditorium. e. Consistori- / um. f. Vor Frue Præsters Residentzer som tilige med Consistorii Plads var den gamle Catho- / liske Biske-gaard. g. Decani Capituli Hafniensis Residentz. h. H. Skatmesters Holger Vinds / Gaard. i. Studenternis Regentz og Kircken. k. Trefoldigheds Kircke hvor ofven paa er / Universitetets Bibliothec, og Observatorium Astronomicum. l. Vor Frue eller St. / Mariæ Kircke, paa hvis Kirckegaard ere tre Universitets Residentzer foruden Decani, m. / Vor Frues Latinske Skole. n. Biske-Residentz. o. S. Clementz Kirckis Sted. p. Gam- / mel-Torf. q. Raadhuuset og By-Tinget, r. Ny-Torff. s. H. Gref Frisis Gaard. t. Hospita- /

3. Kolonne:

let som har været Tychonis Brahæi Gaard oc Observatorium, u. Esaies Apoteckers Gaard, hvor / tilforn har været Tyghuset, v. Veyer-huset oc de ny Slagteboder. x. Vrager-broen, y. H. Can- / zeler Peter Reetzis Gaard. z. H. Ober Jægermester Hanes Gaard, som haffver været det Itz- / landske Compagni-huns. aa Accise-boden, bb Cantzeliet, Raadstuen, oc Skatkammeret, cc H. Ri- / gens Marskalckis Corbes Gaard. dd H. Stadtholder Gabels Gaard. ee H. Feltherres Greff / Skackes Gaard. ff Salt Compagnietz Huus. gg Det ny Ostindiske oc Vestindiske Huus. hh \ Columna udi Hafnens Gab imellem Kiøbenhafn oc Christianshafn. ii H. Iffver Krabes / Gaard. kk Gamle Boldhusitz Sted. ll Det gamle Ostindiske Huus. mm S. Nicolai Kircke. / nn H. Admiral Bielskis Gaard. oo Stads Vert-huus. pp Kongens Torff, tilforn kaldet Hal- / lands Aas.

qq Commendant H. Gener. Major Rosenkrantztes Gaards. rr H. Gen. Krigs / Commiss: Otte Poviskis Gaard. ss H. Rigens Cantzeler Greff Peter Griffenfelds Gaard. tt / Graabrødre Torf, uu Graabrødre Klosters Sted. xx Geistis Kircke. yy Danske Skole. /

Kiøbenhafns Gader, Stræder oc Wange. /

I. Udi Nørre Qvarteer. /

1. Nørregade. 2. Vester-vold fra Hiørnet af Vestergade til hiørnet aff Studii Stræde. 3. / Studi Stræde, hvor er en Unniversitets Residentz. 4. Store Laurs Biørnsøns Stræde. 5. Lille / Laurs Biørnsøns Stræde. 6. St. Peders Str. hvor er nogle Unniversitetets Residentzer. 7. Laurs / Legs Str. Aar 1599. kaldes H. Jens Jonsøns Str. oc Aar 1632. kaldet med begge Naffne. 8. Teyl- / gaard Str. 9. Nørrevold fra Hiørnet af Teyl-gaard Str. til Hiørnet af Laurs Legs Str. 10. Klo- / cker-høyen fra Hiørnet aff Laurs Leegs Str. til Hiørnet af Nørre-gade. /

II. Udi Klæde-boder Qvarteer. /

11. Klædeboder, hvor udi ere Skolemesterens oc Høremis Huus til vor Frue Skole. 12. / Skindergade, hvor udi er Slagte-boderne ved Brøger Laugs: Huus. 13. Lille Cannicke Str: 14. / Store Cannicke Str: hvor udi ere Fem Universitetets Residentzer. 15. Kircke-Str. 16. Fiol-Str: / hvor udi ere toe Gange; en Claus Kandestøbers, nu M. Jørgen Eillersens, den anden Smøregang. / 17. Rosen-gaarden, hvor udi er Lawe Thomesøns Gang. 18. Peter Hvitfelds Str: 19. Skiden / Str: hvor udi er Hattemagers Gang. 20. Michel Vibes Gade. 21. St. Giertruds Str: hvor paa Hiørnet ved Pustervig, hafver været St. Giertruds Closter, nu H. Hendrich Ransous Gaard / 22. Frederichsborgs Gade. /

III. Udi Vester Qvarteer. /

23. Vestergade. 24. Gammel oc Ny Torf fra Hiørnet af Vestergade til Hiørnet af Slut- / tergade. 25. Ny Torf fra Slutergade til Hiørnet af Raadhuus Str: 26. Raadhuus Stræde. / 27. Vandmølle Str: 28. Sønder-Vold. 29. Vandkonsten. 30. Farfve-gaden, udi hvilcken Kong / Christian den Fierde hafde anordnet et Farfveri oc Vantmageri; Hvor udi er Perlegaarden, oc / Mogens Hansøns Gang. 31. Hestemølle Str: 32. Vester-Vold fra Hiørnet af Farfvegaden til Hiør- / net af Vestergade-33. Lavendel Str: 34. Michel Brøgersgade, hvor udi er Hendrich Fiurens / Gang, Pølsegaarden, oc Smecken-borg. 35. Hellig Kaarsses Stræde. 36. Kattesund. 37. Slut- / gaden eller Svennegaden. 38. Store St. Clemens Str: 39. Vogn-Badstu Str: hvor udi er Else / Doet. Thom: Bangs Gang. 40. Lille St. Clemens Str: 41. Antiqvi Strede. /

4. Kolonne:

IV. Udi Frimands Qvarteer. /

42. Amager Torff, hvor Amager Mænd, som fick først Frihed af Christiano II. holder / Torff. 43. Steen-boder. 44. Sko-boder. 45. Vimmel-skaffted. 46. Kloster Str: hvor udi / er Brøger-lags-Huus. 47. Graabrødre. 48. Løn-Strede. 49. Tuct.huus Str: hvor udi er / Præste Residentzerr til H. Geistis Kircke. 50. Hellig neistes Stræde. /

V. Udi Snarens Qvarteer. /

51. Snarens Gade, kaidit uden Tvifl af Etzbern Snares (Bisp Absolons Broders) / Gaard, som skal hafve staaet på det Stæd, hvor nu Peder Pedersens Raadmands Gaard er / bygt. 52. Compagni-Stræde, hvor udi er det Danske Trefoldigheds Compagni. 53. Store / Knabro-Strede som kaldtes 1620. Store Knagerød Strede. 54. Lille Knabro-Strede. 55. / Badstu-Strede. 56. Bro-ligger-Strede. 57. Ende-løs-Strede. 58. Mag-Strede. 59. / Ved Stranden, fra Hiørnet af Knabro-Strædet ved den Ny Bro til Veyerhuset. /

VI. Udi Strand-Qvarteer. /

60. Ved Stranden fra Hiørnet af Nabo-løs Strede til Hiørnet af Høybro-Stredet. 61. / Slots-holm. 62. Bag Børsen. 63. Ny Børs. 64. Nisse-Strede. 65. Nabo-løs Stræde. / 66. Leer-Strede. 67. Hydskens-Strede. 68. Høybro-Strede. /

VII. Udi Øster-Qvarteer. /

69. Øster-Gade. 70. Ved gammel Øster Vold langs med Holmens Canal, fra Hiørnet / til Større-Strede. 71. Større-Strede. 72. Hummer-Gade. 73. Laxe-Strede. 74. Delphin- / Strede, eller Dydens Gade. 75. Nillicke-Strede. 76. Lille Ulcke-Gade. 77. Store Ulcke-Ga- / de. 78. Vin-gaard-Strede. 79. Kongens Gade. 80. Lille Kongens Gade. 81. Nafn-løs. 82. / Hendrick Møllers Kircke-Stred. 83. Svalder-Gade. 84. Admiral-Gade. 85. Gammel / Bold-huus. 86. Ved Stranden fra Holmens

Bro til store Ferge-strede. 87. Førrun Stre- / de. 88. Lille Ferge-strede. 89. Store Ferge-strede. 90. Store Kircke-Strede. 91. Lille / Kircke-Strede.

VIII. Udi Kiøbmager Qvarteer. /

92. Kiøbmager Gade i fordum Tider, ia Aar 1620., kaldet Kiødmanger-Gade det / er Slacternes Gade. 93. Claræ-Boder, hvor tilforn har været Claræ Kloster. 94. Myn- / ter-Gade. 95. Gammel Mynt. 96. Didrich Badschers Gang. 97. Grønne-Gade. 98. Pe. / der Madsens Gang. 99. Christen Bernekous Strede. 100. St. Antoni Strede. 101. Pi- / le-Strede. 102. Silcke-Gade., hvis Huuse ere opbygte aff Kong Christian den 4. til et / Silcke-Haandverck.

5. Kolonne:

IX. Udi Rosen-borgs Qvarteer, som var tilforn et Qvarteer med / Kiøbmager Qvarteer, men er derfra taget i Aar 1668, 28. Jan. / oc giort til et sær Qvarteer. / 103. Rosenborgs Gade. 104. Vold-Gade. 105. Lande-mercke. 106. Spring-Gade. 107. / Vognmands Gade. 108. Brynd-Gade. 109. Slippen. 110. Aabenraa. 111. Torne-busk-Gade. / 112. Pustervig. /

X. Udi St. Anne Qvarteer (hvor udi i forrige Tider har været /

5. Anne Capel saa oc Bro) eller ny Kiøbenhafn. / 113. Gottes Gade. 114. Adel-Gade. 115. Borger-Gade. 116. Ny Kongens Gade. 117. Nor- / ges Gade. 118. Store Strand-stræde. 119. Lille Strand-stræde. 120. Dronningens Gade. 121. / Printzens Gade. (Her effter følger Kongens Ny Boders Gader): 122. Hjorte-Gade. 123. Laven- / del-Gade. 124. Hind-Gade. 125. Løve-Gade. 126. Rosen-Gade. 127. Kanine-Gade. 128. Biør- / ne-Gade. 129. Nellicke-Gade. 130. Ulfve-Gade. 131. Balsom-Gade. 132. Pinsvins Gade. 133. / Enhjørne-Gade. 134. Salvie-Gade. 135. Katte-Gade. 136. Refve-Gade. 137. Krusemønte- / Gade. 138. Hunde-Gade. 139. Camel-Gade. 140. Meiran-Gade. 141. Hare-Gade. 142. Ti- / mian-Gade. 143. Elephant-Gade. 144. Russes Gade. 145. Klercke-Gade. 146. Rigens Gade. / 147. Førstens Gade. (Hid indtil ere de Ny Boder.) 148. Grefve-Gade. 149. Baron-Gade. / 150. Ridder-Gade. 151. Flodens Gade. / Appendix til Øster-Qvarteer paa Bremerholm. / 152. Canal-Gade. 153. Gyldenløves Gade. 154. Brøgge-Gade. 155. Eleboe. 156. Bremer / holms Gade. 157. Mast-Gade. 158. Kaars-Gade. 159. Baad-Gade. /

Appendix til Vester-Qvarteer paa Caleboe. /

160. Pawe-Gade. 161. Keyser-Gade. 162. Churførste-Gade. 163. Cardinal-Gade. 164. / Abbed-Gade. 165. Muncke-Gade.

Kiøbenhafns Hafn, Canaler, Broer, og Søer. /

166. Hafnen. 167. Kongens Flode. 168. Dronningens Canal. 169. Gyldenløwes Canal, / som blev gravvet Aar 1673., oc blev i den Vandet indladt den 19. Octob. i samme Aar. 170. / Holmens Canal. 171. Kongens Canal. 172. Mølle-Canal. 173. Proviant-Canal. 174. Børs- / Canal. 175. Børs-Bro. 176. Holmens Bro. 177. Høy-Bro. 178. Printzens Bro. 179. / Dronningens Bro. 180. Kongens Bro. 181. Calebo Strand. 182. St. Jørgens Søe. 183. / Pebling-Søe. 184. Sorte-Dam. /

Kiøbenhafns Porter, Bolværcker, oc Castellet. /

1. Russes Bolværcker. 2. Kycken-Korf-Revelin. 3. Hølekens Bolværck. 4. Gyldenløves Bol- / værck. 5. Vester-Port med sin Revelin oc Omværck. 6. Cat-Bolværck. 7. Helmer-Bolværck. / 8. Hane-Bolværck. 9. Alef elds Bolværck. 10. Nørre-Port med sin Revelin oc Omværck. 11. Stads / Oberstes Bolværck. 12. Rosenborgs Bolværck. 13. Qvidtzous Bolværck. 14. Pithers Bolværck. / 15. Rosenkrantzis Bolværck. 16. Øster Port med sin Revelin oc Omværck. 17. Castellet som /

6. Kolonne:

heeder Frederichs-hafn. Disse efterskrefne Bolværcker ere i Castellet: 18. Konnings Bolværck. / 19. Konningindens Bolværck. 20. Printzens Bolværck. 21. Printzessinnernis Bolværck. 22. Gref- / vens Bolværck. 23. Sielland. 24. Falster. 25. Fyen. 26. Møen. 27. Bornholm. 28. Laaland. / 29. Norge. 30. Pinnenberg. 31. Reduter. 32. Kongens Port. 33. Dyck Port. 34. Kongens / Gaard. 35. Proviant Gaard. 36. Bagers oc Brøgers-huset. 37. Tyg-huset. 38. Kommendan- / tens Huus. 39. Officerernes Huuse. 40. Grønland.

Christianshafns public-Huse, oc andre Gaarde, saa /

oc Torfve.

A Ny Kircke. B Jonæ Trælunds Gaard. C. H. Admiral Adellers Gaard.

D Jochum Ir- / gens Gaard. E Kiøbenhafns Spinhuus. F. Gammel Torf. G Gammel Kircke. H Ny Torff / I Mast.Holm. K. Kongens Holm. L Hafns Taarn. /

Christianshafns Gader og Streder. /

1. Strand-Gade. 2. Lille Torfve-Gade. 3. Kongens-Gade. 4. Canal-Gaden neden Vandet. / 5. St. Sophiæ Gade neden Vandet. 6. Bremerholms Gade neden Vanden. 7. Sanct An- / ne Gade neden Vandet. 8. Baadsmands Gade neden Vanden. 9. Baadsmands Gade ofver / Vandet. 10. Canal-Gaden ofver Vanden. 11. Store Torfve-Gade. 12. Dronningens Gade. 13. / Printzens Gade. 14. Port-Stræde ofver Vandet. 15. St. Sophie Gade ofver Vandet. 16. S. / Anne Gade ofver Vandet. 17. Port-stræde neden Vandet. 18. Skipper-Gade. 19. S. Oluffs / Gade. 20. S. Knuds Gade. 21. S. Ericks Gade. 22. S. Matthæi-Gade. 23. S. Marci-Gade / 24. S. Lucæ-Gade. 25. S. Johannis Gade. 26. Helt Gade. 27. Cebeliav-Gade. 28. Ostedes Ga- / de. 29. Tunge-Gade. 30. Flynder-Gade. 31. Rocke-Gade. 32. Kulle-Gade. 33. Skelfisk-Gade / 34. Torske-stræde. 35. Sille-strædet. 36. Krabber-Gade. 37. Krebs-Gade. 38. Reger Stræde / 39. Aale-Stræde. 40. Hornfisk Stræde. 41. Hvillinger-Strædet.

Christianshafns Hafner, Canaler og Broer. /

42. Lille Canal. 43. Lange Canal. 44. Marsvins Canal. 45. Hvalfisk Canal. 46. Sverdfisk / Canal. 47. Holmens Canal. 48. Store Christianshafns Bro. 49. Tyg-huus-Bro. 50. Lille / Bro. 51. St. Oluffs Bro. 52. S. Knuds Bro. 53. S. Marci Bro. 54. S. Ericks Bro. 55. / S. Mariæ Bro. 56. S. Annæ Bro. 57. Claus Condevins, siden Johan Postis, der effter Hans / Jensøns, nu Jochum Jrgens, Hafn. 58. Jacob von der Møllen Perlestickers, siden Rasmus Jen- / søns Hellekands, Hafn. 59. Cort von Buskes, nu Jacob Jensøns, Hafn. 60. Claus Solis, nu / Reutem. Hendrick Møllers, Hafn. 61. Michel Vibes, siden Daniel Sinchelers, nu Peter Ly- / tzens, oc Hans Hogners, Hafn. 62. Otte Lindenous siden H. Sivert Grubbes ellers Jochum / Beckes, nu Hans Hops, Hafn. 63. H. Jens Sparres, siden Michel Kocks, der efftern Junas / Heinemarcks, nu Admiral General Adlers, Hafn. 64. H. Anders-Bildes, siden Jens Jensøns / nu Carl von Manders, Hafn. /

Christianshafns Port og Bolværcker. /

a. Kallebo Revelin, b. Enhorns Bolværck. c. Panter Balværck. d. Elephant Bolværck. e / . Løve-Bolværck. f. Christianshafns eller Amager Port med sin Revelin oc Omværck. g. Tiger- / Bolværck. h. Lotz-Bolværck. i. Ræf-Bolværck. k. Hiort-Bolværck. l. Biørn-Bolværck. m. Ulf / Bolværck. n. Elephants Bolværck. o. Cameel-Bolværck.

Planche 14

GAMLE TRÆ EPITAPHIER I VOR FRUE KIRCHE.

Øverste række, fra venstre til højre:

1. HOFMESTER PEDER OXES, 1575.
2. ADMIRAL OTTO RVDS OC PETRONELLE OXES 1560
3. DOCT. CHRISTIERNI MEDICI 1560
4. IÖRGEN BRADES OC INGER OXES 1592

Nederste række:

5. HER IOHAN OXE OC METTE.H.MOGENS OXES DAATTER.H.IOH. OXES HVSTRV. 1536.
6. Her IÖRGEN PODEBUSCHS RIDDERS OC EMENGAARD BILLE 1551
7. ALBERT OXES OC CICEL WRNES 1577.
8. FRIDERICH OC MARTIN BERNECHOV.1577.
9. HANS IOH.TIL FOBESLET OC INGEBOR TIL EGEHUS.1568.

Planche 15

Øverste række:

- GAMLE TRÆ EPITAPHIER I VOR FRUE KIRCHE
1. J. DIRICH VON NYS OC MAREN MADSDAATTER. 1575.
  4. CHRISTN ANDERSEN MED SIN HVSTRVE MARINE LAVRITSON.

Nederste række:

- LIGSTENE I CHORET I VOR FRUE KIRCHE.
- 1 NIELS VLESTANDS OC MARGRETE SCHAFFVES 1575.

Planche 16

LIGSTENE I CHORET I VOR FRVE KIRCHE.

Øverste række, fra venstre til højre:

1. DOCT. HANS ALBERSÖN BISP OC HANS HSTRU CATHRINE 1569.
2. MAGNI GYLDNSTIERNES OC ANNE SPARRES 1564.
3. PEDER OXES TIL GISEFELD OC METTE ROSENKRANDTSIS AF VALLÖE. 1575.
4. IØRGEN RUDTS. 1584.

Nederste række:

5. MAGIST CASPARI BROCHMANNI. HAFNIENSIS. 1562.
6. CORWITS WLFELDS. 1563.
7. MAGNI GOES. 1586.
8. DOCT PETRI PALLADII DEN FÖRSTE LUTHERSCHE BISPIS I SIELAND.

Planche 17

Planche 17 er uden titel, indholdsfortegnelsen angiver indholdet således:

»Træe Epitaphia i Hellig Geistes Kirke.«

Fra øverste venstre hjørne gående mod højre ses:

LAVGE BROCHIS; HER ESKE BILDES; ABSOLON VRNES OC ANNE ROSENPARIS; KNVD VRNES OC MARGRETE GRVBBES; MARCI HES BORGEMESTERS OC LISBETH BÆRTELSDAATERS; PEDER SIWENDSÖN RAADMANDS OC BARBARÆ NIELS DAATERS.

Planche 18

DET KONGELIG SLOT I / KIÖBENHAFN SOM DET Å. 1679 / ER BEFUNDEN.

Fra øverste venstre hjørne gående mod højre ses:

DET KONGELIGE SLOT PAA DEN SYNDER SIDE.; DET KONGELIGE SLOT PAA DEN NORDER SIDE.; DEN TRAPPE INDVENDIG PAA SLOTTET SOM GAAR OP TIL HØYESTERET.; DET KONGELIG SLOT I SIN CIRGVMMFERENS IND OC VDWENDIG PAA DEN WESTER SIDE AT ANSEE.; TO WAABENER INDEN PAA SLOTTET PAA DEN SYNDRE SIDE I GRAASTEEN.; WAABEN PAA TORNET OFVER DØREN OC TRAPPEN TIL DE KONGLIGE GEMACHER.

Planche 19-20

»Gamle Danske Kongers Waaben«

Planche 21

Kiöbenhaffns Stads Waabener.

1. række: nr. 1. 1257. 1279. 1282.; 2. 1320.; 3. 1429. 1523.; 4. 1504. 1516; 6. 1572. 1591. 1617.; 7. 1633.; 8. 1661. 24. Jun.
2. række: Kiöb Capitels vaaben 1400. 1500. 1530.; 1. Kiöbenhaffns Vniversitetes Vaaben.; 2. Theologiske Vaaben.; 3. Juridiske Vaab.; 4. Medie Vaaben.; 5. Philoso. Vaab.
3. række: Kiöb. Decani Vaab. 1412. 1442.; Kiöb Decani Vaab 1492.; Kiöb Decani Vaab. 1480.; Berent Boossen Canon Hafn 1389.; Cano Haf.; Kiöb Graabröd. Kloster 1476.; Kiöb. Graabröd. Klosters 1530.; 1. Hellig Aands 1481.; 2. Conventz 1491. 1575.; 3. Lati. Hospitalis 1509.; 4. Hafniensis Waab Vaab 1552.
4. række: 5. S. Jörgen Hospitals imellum Nörre oc Vester Port uden Byen 1482.; Hospitals Vaaben.; De Sielandske Lutherske Biscopers Vaabner.; 1. Petri Palladu.; 2. Ioh. Alberti.; 3. Povel Madtsön.; 4. Ped. Vinstrups.; 5. dez. Reseners.; 6. Brochmans.; 7. Scavenii.; 8. Svaningii.
5. række: 9. Wandalin; Baggeri. Nogle af de Gamle Kiöbenhaffns Professorers Wabener / Iohann Machabæi scati.; Erasmi Læti.; Nicolaus Hemmingii Jacobus Matthias.; Thomas Bangii; Pet. Alberti Anno 1513 vice Canceler univers Haffn et simul senator Haffn.; Bartholinorum.; Christian Terchilli Morsiani.; Pet. Capitanei.; Iohann Francisci.; Claud Plúmii.; Georg Fuirenn Med.; Finehianer; 01. wormii; Christi Longomontani.; Vit. Bieringii.

Planche 22

Planche 22 er uden titel, indholdsfortegnelsen angiver indholdet således:

»Kiöbenhaffns Raad Huus«

Planche 23

KIÖBENHAFFNS / Pompe-wands oc Spring-wands indledning / fra Söerne i Mareken til Byens volder / oc Porter. Anno 1677.

Venstre hjørne:

Pompe-vandet kommer ved Gröfftter fra Tibberups-Söe, Langevadsdam som er Pompevandets Spise-kammer oc aff Emdrup Söes Spille vand igiennem Leer-Söe forbi Jegerhuset oc Ladegaarden, i Pebling-Söe oc Sorte-dam somere Pompe vandets hyttefader, hvor fra ligger Render imellem Kat Bolverck oc Helmer Bolverck ved den Norder Side aff Vester port igiennem Volden ind i Byen, Saa oc igiennem igiennem Nörre-port oc Sorte Dams-Port ved Rosenborgs Bolverck. Pompevands Render fra Pibling Soen. a. Kongens Re. til Brohuset, b. Kong. Re. til Slottet, Tyghus, Proviath, Slotzholm, oc Stalden, c. Bag-Böryens Re. d. Christians haffns Re. e. Kiöbenhaffns 1. Re. f. Kiob. 2. Re. g. Kiöb. 3. Re. h. Kiöb. 4. Re. i. Kiöb. 5. Re. Pompevands Re. fra Sorted, k. Kong. Re. til Rosenb. igiennem Sorted, hveling. 1. Encke Dron. Re. m. Dron. Charl. Re. n. holmens Re. o. Jens Boyes Re. p. Garfernes R.

Højre hjørne:

Springe-vandet kommer ved Gröfftter fra Liden-Söe, Gientoffte-Söe, Vittersleffs-Söe til Emdrup-Söe, som er Springevandets Spise kammer, hvor fra ligger Render til Öster oc Norder Porter, saa oc til Rosenborgs Bolverck imellem Öster oc Norder Port: A. Kongens Rende til Rosenborg. B. Øster Compagnies Rende. C. Universitetets Rende. D. Rosengaardes Rende. E. Byens Rende.

Planche 24

Aar 1679. Kiöbenhaffns Stads Faner giorde aff Skille taftt Aaar 1663 hvorpaa Stads Waabene oc Emblemata ere Skillerede oc ere farffueme derudi tegnede med disse Bogstaffver. R,Rödt; G,Gröndt; Gu,Gult; Bl.Blaae; S,Sort; etc. Stads waabene ere 3 Röde taarn, holdes aff tuende guelle löffuer oc flagne udi Waabene ere Röde med huide Kors saa oc-saa alle Emblemata ere med Sorte bogstaffver udi huer fauffne. de kosted Staden 569 slet dal 3.s.

Forklaring i nedre venstre hjørne:

Stads = Hopmand Niels Endvoldsön
1. Øster Compagnies Fane. Capitein Anders Knock; Leut. Joach. Fridbolt; Fend. Sten Billou. 2. Strands Com. F. Cap. Pieter Muetzfeldt; L. Claus Bysing; F. Joh. Müllich. 3. Snarens. Com. F. Cap. Thom. Dobbstein; L. Bert. Stuve; F. Anders Gregersön. 4. Wester Com. F. Cap. Lorens Kreyer; L. Berent tho Biuren; F. Druis Simonson. 5. Nörre Com. F. Cap. Arfved Michelsen; L. Jörg. Gregersön; F. Henr. von Lach.

Forklaring i nedre højre hjørne:

6. Klædeboers Com. F. Cap. Johan Drog; L. Christen Bech; F. Hans liebste. 7. Frimands Com. F. Cap. Görg-Stilcke; L. Jochom Kurts; F. Ewert Weydeman. 8. Rosenborgs Com. F. Cap. Peter Esbaah; L. Jac. Goldsmidt; F. Peter Dors. 9. Kiöbmagers Com. F. Cap. Claus Lourentzen; L. Henr. Schoup; F. Jörg. Böffche. 10. S. Anne. Com. F. Cap. Jens Brahed; L. Jöst Körning; F. Jac. Sonnesön. 11. Christiansh. Com. F. Cap. Hans Hop; L. Cornel. Nissen; F. Joh. Ouman.

Planche 25

KIÖBENHAFFNS LAUGERS INDSEGLER / Anno 1676

1. række fra venstre: Bagernes 1625. Badskernes 1416. Böekernes. Bogbindernes. Brögernes 1584. Buntmagernes. Dreyernes 1653. Garbernes. Glarmesternes oc Malernes 1603.
2. række fra venstre: Guld Smiddenes. Hatstufferernes. Hiulmendenes. Höekernes 1516. Kandestöbernes 1654. Kiobmendenes. Lackenmagernes. Malernes. Möllernis 1649.
3. række fra venstre: Murmesternes 1616. Posementmagernes. Reebslagerernes. Rimsnidernes oc Pungemagernes. Rodemestemes. Sadelers, Semleders oc Pungemagers. Schipernes 1655. Schindernes oc Buntmagernes 1525. Schomagernes 1516.
4. række fra venstre: Schomagernes 1650. Slacternes. Smiddenes. Sneernes. Skrædernes 1525. Swertfeyernes 1674. Timmermendenes. 1549.

Planche 26

Ibs-trup Iacobi prædium / nu Iegersburg Venationis Castellum

Planche 21
Amager / AMAGRIA

Planche 28
FRETI DANICI OR SVNDT / ACCVRATISS. DELINEATIO /
ANNO 1630.⁵⁴

Dedikation i nedre højre hjørne under Erik Hoicks våben:
HANS KONGL. MAYTT TIL DANNEM. / OCH NORGE
HÖYBETROEDE GENE- / RALMAIOR OBRISTE TIL FOEDS /
AMPTMAND PAA KRONEBORG OC ASSESSOR /
UDI KRIEGS COLLEGIO / HÖYÆDLE OCH WEL /
BAARNE HERR EILER FRIHER AF HOLCH, RIDDER /
ARFVE HERRE TIL HOLCHEN HAFVEN OC /
ELKIER. ER DENNE TAFEL DEDICERET AF / P.R.

Planche 29-30
»Helsingör med sine Gader og Stræder, Cronborg Slot ved Siden«⁵⁵

Planche 31-32
HELSINGÖER OC CRONEBORG /
EFTER DEN SVENSK BELEI / RING. Aar 1660.
A. S. OLAI KIRCHE. B. DEN TYDSKE KIRCHE (alias) PE-
TERS KIRCHE SAMPT S. JOHANNIS KIRCHEGAARD MED
SCHOLEN OC CLOSTERIT. C. HOSPITALET. D. TORFVIT. E.
RAADHUSIT. F. WEYERHVSIT. G. SLOTTET (alias) CRONE-
BORG. H. KONGENS HAFVE. I. PESTHVSIT. K. NY KIRCKE-
GAARD. L. ROSSEKILDE. M. SVINGELEN. N. STEENGADEN.
O. S. ANNE GADEN. P. FRANDZ LAVRIDZENS GADE. Q.
KIRCHE STRÆDIT. R. S. OLAI STRÆDE. S. KONGENS GADE.
T. CLEMENDS STRÆDE. V. SAND GADEN. W. LILLE JUT-
LAND. X. STEEN PORTEN. Y. WASCHEDAMMEN. Z. BÖDEL-
GADE, [a.] WEYEN TIL DEN NY KIRCKEGAARDEN. [b.]
BIERGET. [c.] BIERGEGADEN. [d.] IACOB KLIPPINGS STRÆ-
DE, [e.] IÖRGEN ANDERSÖNS GADE. [f.] SCHIDEN STRÆDE,
[g.] CAMPERGADEN. [h.] SÜDERGADEN. [i.] BRYNDSTRÆDE.
[k.] SÖESTRÆDIT. [l.] GAMEL CLOSTER. [m.] CHRISTEN MOR-
SINGS STRÆDE, [n.] SKIPPERSTÆDIT. [o.] IENS GLÖES STRÆ-
DE, [p.] NIELS KIRCKELS STRÆDE, [q.] KLEIN IACOBS STRÆ-
DE, [r.] BYFOGEDENS STRÆDE, [s.] SKOTTE STRÆDIT. [t.]
HANS HASSIS STRÆDE, [v.] HANS KIERILDES STRÆD. [w.]
GAMEL TOLDBOED STRÆD. [x.] ENDELÖS STRÆDE, [y.]
STRAND STRÆDE. [z.] WEYEN TIL ROSSEKILDE. aa. SKOTTE-
BONHEN, bb. HESTE KILDEN, cc. BYFOGEDES BROE. dd.
PEDER SVENDSÖNS BROE. ee. GRÖFTEN.

Planche 33-34
»HELSINGÖER OC / KRONEBORG / Aar 1660«
A. CRONEBORG. B. STALLEN. C. NY TOLDBOED. D. NY
HAFVE. E. MATZ MARTENSÖNS. F. DAVID LVFTES. G.
GAMMEL TOLDBOED. H. TYSKE KIRCHE. I. DANSKE
KIRCKE.

Planche 35-36
HELSINGÖER / OC KRONEBORG / Aar
A. CRONEBORG. B. GAMMEL TOLDBOED. C. TYDSKE
KIRCKE. D. DANSKE KIRCKE.

Planche 37
FREDERICS-BORG BYGT AF KONG /
FREDERICK DEN ANDEN AAR 1561.
1. Frederichs-borg Slot. 2. Cantzeliet. 3. Kircken. 4. Köckenet. 5.
Windelbroe. Dette Slot stod paa det sted hvor nu er den første oc
anden Forgaard.

Planche 38
Frederichsborg / bygt aff Kong Christian den 4 / 1603
1. Forste Forgaard. 2. Den anden Forgaard. 3. En Marmor Fortern.
4. Ridebanen. 5. Mynten. 6. Kongens Stald. 7. Audientz huset. 8.
Slods gaarden oc Slottet. 9. Hvelte Kieldere, Bagerowen oc to Köcke-
ner huor med lidet ild oc aff faae personer kand Kaages vnder an:

men offvenpaa ere Gemacher. 10. Vinkielder onder an mit udi Kier-
ken: of ven an Dantze Sal. 11. Spise oc vinkielder vnder an: mit udi
Apoteck, Sölfve Kammer, Ridderstue Store Gemach: of ven an Ge-
macher oc Sovekammere. 12. Spare penge. 13. Badstue. 14. en Söe.
15. Lille dyr have. 16. Christiani IV. Sæde i en Kampesteen huggen.
17. Frydenborgs Stæd. 18. Lille Ladegaard. 19. Tornebusk aff Ko.
Friderick II. Sat. 20. Slotz mölle. 21. Store dyr have. 22. Den muret
Kilde. 23. Teilgaarden. 24. Söen. [Ingen signaturforklaring til nr. 25
& 26]. 27. Kongens Wertshus. 28. Söen. 29. Byens Kirchegaard oc
Klocke taarn. 30. M. Hans Husvigs gaard. 31. Frederichsborgs Kong.
Schole. 32. Spising huset. 33. Hospital. 34. Canicke gaden. 35. Kon-
gens gade. 36. Slusen som gaaer under gaden til Söen. 37. Præste-
gaden.

Planche 39
SLANGERVPIA. Slangerup
1. Kircken bygt aar 1588 af Hans van Steenvickel paa ny oc vaar da
paa den tid af den gamle bygning intet til ofvers uden den halvve
part af taarnet fra iorden op til Soelschifven hvor fra det er siden
tillige med Kircken opbyggt. 2. Skolen. 3. Torfvet med Steenene som
der i gamle dage soltis fisch oc kiod paa om torfve dage. 4. Raadhusit.
5. Kloster plätzen. 6. Gamle Ladegaard som i K. Frederichs den ii tid
blef nedbryt oc den tilliggende lord andre forundt. 7. Broe becke
broe. 8. Kongens gade. 9. Broe becks gade. 10. Aagaardstræde. 11.
Kloster-Stræde. 12. Svaldergade. 13. Strand-Stræde som löber ud ad
veyen till Friderichs Sund liggende 1/2 Miil fra Byen. 14. Canniche
Stræde. 15. Mölle Stræde. 16. Øe-Stræde. 17. Hestemarchet. 18.
Byens-march. 19. Krattmollen. 20. Tor-manshafve. 21. Veyen till
Kiöbenhafn. 22. Veyen till Roskild. 23. Iörlunde bye oc march. 24.
Hafve mollen.

Planche 40
Roeskild / ROESKILDIA⁵⁸
1. Røde Port Ao 1721. 2. Heste-Market. 3. Algaden. 4. Skomager-
gaden. 5. Støden 1555. 6. Høybroestrædet. 7. Ringstedgade. 8. Pugge-
Pylsestræde. 9. Bredegade, alias Kongens Gade 1436. 10. Natmands
Stræde. 11. Lammegade 1436. Fordum Tyvestræde, fordi Tyve leed-
tes der igennem til Galliebakken. Lammegaden er kalden af Lam, som
en adelig Frue, der boede i Gaden, gav til Byen, dermed blev det
andet Navn afskaffet. 12. Dampersstræde. 13. Lille Alle Helgens Stræ-
de. 14. Store Alle Helgens Stræde. 15. [Ingen tekst]. 16. Snefre Stie.
17. Vor Frue Stræde. 18. Hyrsegade 1378, alias Ørsegade 1430. 19.
Graabrødres Kirkestræde. 20. Grønnegade 1572. Grønningorum in
Frisia platea. de frisiske Gronningeres Gade. 21. Seiermagernis Stræ-
de. 22. Canniche Stræde. 23. Rosenhaves Stræde. 24. Olufs Gade
1583, alias St. Olufs Stræde, hvilket Oluf af Svenstrup funderede, til-
forn kaldet Adelgaden. 25. Bispegaardens Stræde. 26. Funes Broe
eller Fundes Broe. 27. Bunde Tinget. 28. Munke Broe. 29. Smørfadet,
Butyri patina, saa kaldet Torvet, fordi det strækker sig fra St. Lauritz
Taam til Raadhuset, som et Fad. NB. Det synes mig at være faut,
fordi Torvet ligger infra nedenfor No. 39. Men uden Tvil maa saa
kaldes et vist Sted paa Torvet, hvor Smør selges. 30. Kattesund, ellers
Kongens Herre Stræde vel Hærstræde, som er strax hos Domkirken.
Dette Kattesund gav Kong Christian I Hr. Jens Brostrop sin Cantze-
ler til Ejndom, dermed at forøge sit Hof, Aar 1471. Men det blev
ikke ødelagt førend 1552. 31. Domkirken, foruden hvilken i cathol-
ske Tider vare 27 Kirker, paa hvilke og paa den ganske Bye var et
Aftryk, som Hr. Niels Trolle fik af Lands Dommer Christen Steen-
sen, som i Hr. Niels Trolles Gaard i Kiöbenhavn blev opbrændt. 32.
Bispegaarden. 33. Løngang af firekantet huggen Steen imellem Bispe-
gaarden og Domkirken, for Bispens Magelighed. 34. Coventhuset,
hvor Bispens og Provsterne samles. 35. Regentzen. 36. Latinske Skole.
37. Vicarii Huset. 38. Hospitalet, hodie nu Due Brødre, som var i
gamle Dage Erke Degens i Roskilde Residentz, hvilken Peder, Bisp
i Roskilde, ordinerede dertil Aar 1397. Men siden 1566 er den blevet
Hospital. 39. St. Lauritz Taarn hvis Kirke Aar 1531 er ødelagt af
Roskilde Borgere og ordineret til et Byeting, og oprettede de et Ret-
tersted for adskillige Misædere til Spot, hvor Alteret før stoed. 40.
Raadhuset. 41. Hafve, hvor tilforn har staaet St. Olufs Kirke, og var
til Aar 1440. Heraf har Rosenhaves Stræde sit Navn, supra No. 23.
42. Herr Søfren Olufsens Boder, givne til de Fattige. 43. St. Gier-
truds Kloster, derhos er en berømt Kilde. 44. St. Ibs Kirke, St. Jacobi
Templum. 45. Haralds Borg, Haralds Castellum, hvilket Harald, Erik
Eyegods Søn, Aar 1140 loed bygge, leg. Hvidtfelds Hist. Dan. pag.

94. Pontani Hist. Dan. pag. 203, Joh. Svaning, Chronol. Dan. pag. 74–75, af hvilken Borg neppe Rudera Levninger findes, men i dens Sted er en Vandmølle, som kaldes Haralds Mølle. 46. St. Agnets Kloster. 47. Herluf Trolles Boder for de Fattige. 48. Sorte Brødre Kloster. 49. Graae Brødres Kloster. 50. St. Mariæ Klosters og Kirkes Sted. 51. Alle Helgens Kirkes Sted. 52. St. Bodils Kirke. 53. Duebrødre og dens Kirkes Rudera. 54. Hellig Korsens Kilde. 55. Høje Brynd. 56. St. Bodils Brynd. 57. Magie Kilde: Store Kilde. 58. Bunde Tings Brynd. 59. Alle Helgens Brynd. 60. Byens Brynd. 61. Roes Kilde, secundum nonnullos Rovonis puteus, hvoraf Byen har sit Navn. 62. St. Ibs Kirkes Kilde, S. Jacobi Templi Fons. 63. Vor Frue Klosters Kilde. 64. Hestemarks Brynd. 65. Vandhols Mølle. 66. Magie Kildes Mølle. 67. Mag. Christopher Knops Mølle. 68. Tre Kongers Mølle. 69. Claræ Mølle. 70. Strand Mølle. 71. Haralds Mølle. 72. Kaaber Mølle. 73. Sigfreds Mølle, Sigfridi Mola. 74. [Ikke udfyldt]. 75. Hedegaarders Jord og gammel Ladegaards Mark. 76. Munke Sø. 77. Munke Haven. 78. Vor Frue Kirkes Vange. 79. Blege Haven. 80. Sæms Mark, antiquissimorum Danorum Samorum Campus. 81. Pevling Høy. 82. St. Mortens Kirkegaard. 83. St. Clare Klosters Sted. 84. St. Hanses Kirkegaard. 85. St. Jørgens Kirkegaard på Spedalskberget. 86. Bistrup. 87. Bistrups Mølle, hos hvilken er Christi Blods Kilde. 88. Bistrups Ladegaard. 89. Skibbebroe. 90. Isefiord.

NB. I gamle Dage skal have ellers været i Roskild: Rød Mølle og Rimmes Mølle, fons medicatus, teste Joh. Wolfio pag. 478–79. Item Bjerge Mølle 1568. Nok Blege Mølle eod.an: udi gamle breve ere ogsaa inførte:

1. Viende Gade eller Vindes Gade, platea orientalis, som laa Aar 1419 ikke vidt fra Bispegaarden og Kongens Herre Stræde. 2. Nørregade, platea septentrionalis, ved Torvet, 1532. 3. Windæ-bothe i St. Ibs Sogn i Kong Erichs den Femtes Tid, som døde 1250. 4. Torve Gade i St. Botulphi Sogn Aar 1465. 5. Heste Gade 1377. 6. Thor Gaden ved Stenhuset, 1357. 7. Magie Kilde Stræde i St. Bodils Sogn. 8. Sorte Brødres Stræde, 1476. 9. Sorte Brødres Stræde, som ligger til Sigfridi Capell, 1483.

Planche 41

DISSE SEX TAFLER HÖRER TIL FRIDERIRICI II. MAVSOLEVM VNDER AN: TRE TIL DEN VENSTRE SIDE OC TRE TIL DEN HÖYRE SIDE.

BAHUS GESCHLAGT 1566 - AGGERSHUS GESCHLAGT 1567 - WARBERG GESCHLAGT 1569 - HALMSTED GESCHLAGT 1563 - ELSBORG GESCHLAGT 1563 - DITMARS GESCHLAGT 1559.

Planche 42

[Kristian den Fjerdes og Frederik den Tredjes kister i Roskilde Domkirke.]

DELINEATIO CIPPI SIVE LOCULI AUGUSTISS. REGIS / FRIDERICI III.

LOCULUS SACRATISSIMI REGIS / CHRISTIANI IV.

Planche 45

Ringsted / RINGSTADIVM

1. Kircken. 2. Landstinget. 3. Skolen. 4. Closter-borregaard. 5. Closter-Ladegaard udi aid sin circumferentz. 6. Lille Söe. 7. Closters Hafve. 8. Raadhuset. 9. S. Hansis Kirkegaard. 10. Steden som Dommergaarden har standen oc dends Hafve. 11. S. Iörgens Hospitals Kirkegaards Strede. 12. S. Giertruds Platz. 13. Hestemarcket. 14. Norrehaffve. 15. Munkehaffven. 16. Mölleföckit. 17. Nörregade. 18. Torfvat oc Closterstredit. 19. Söegaden. 20. S. Hansis Sogen. 21. Pileborrig.

Planche 44

Sore. SORA

1. Kircken. 2. Hoffmesters Residentz. 3. Kornhuusit. 4. Huusit som den gamle Fict Skole oc Latinske Skole vare. 5. Omgangen runt omkring prater gaarden. 6. Prater gaarden oc Brynden. 7. Skole gaarden med Skole Börmenes Losamente. 8. Ride Banen. 9. Ride Huset. 10. Kirkegaarden. 11. Det öde Ride Huus. 12. Kongens Stald. 13. Bold Huusit. 14. Port Huusit. 15. Oxe Stalden. 16. Kloster Stalden. 17. Klosteritz Haffve. 18. Port Huusit imellem Ladegaarde oc Borregaar-

den som bestaar aff atskillige Gemaker. 19. Veyer Huusit. 20. Consistorium. 21. Kloster Mölle oc Diget. 22. Kocken Baggers oc Bröggers. 23. Port Huusit til Söen. 24. Torffvit. 25. Store Gade. 26. Blegedammens Gade. 27. Tver Gade. 28. Bag-Gaden. 29. Soe Gaden. 30. den Philosophiske Gang med Diget. 31. de tvende Broer ved den Philosophiske gang ud med Diget. 32. Blegdammen.

Planche 45

»Gamle Vaaben udi Soröe Kircke«⁶⁴

Commonstrata nunc est hisce schematibus genealogicis universa slavonis progenies quibus operæ pretium esse duxi insignia sequentia addere, quorum colores dignosci possunt ex sequentibus septem figuris. 1. Color aureus. 2. argenteus. 3. coeruleus. 4. rubor. 5. viridis. 6. purpureus. 7. niger. 8. Andrææ Nicolai. 9. Iacobi Glug. 10. Eschilli Hemmingii Snubbe. 11. Nicolai Druchen. 12. Schialmonis Hvide. 13. Tochonis Præpositi Roeskildensis. 14. Gerhardi Tochonis filij. 15. Eschilli Snubbe fratris Nicolai Druchen. 16. Nicolai Hemmingii Druchen. 17. Ingvari Glug. 18. Absolonis Hvide Archiepiscopi Lundensis. 19. Andrææ Sunonis Doet Theologiæ et Archiepiscopi Lundensis. 20. Petri Iunioris Episcopi. 21. Nicolai Comitiss de Halland. 22. Esberni Snare fratris Absolonis Archiepiscopi. 23. Ascheri Iuli filij de Lund for Lund. 24. Nicolai Mule. 25. Olai Graa de Kerslös. 26. Iuris Stigonis filij. 27. Nicolai Iuris filij Canonici Roeskildensis. 28. Petri Ebbonis Schialmonis filij de Knadorp. 29. Iohannis Hvitting. 30. Absolonis Röd. 31. Caroli Dni Petri Tosteni de Pedersborg filij Ducis Sveciæ. 32. Petri Episcopi Arhusiensis. 33. Olai Glug. 34. Ascheri Glug. 35. Emesti Comitiss de Glyten. 36. Esberni Wagensens. 37. Iacobi Erlandi Episcopi Roeskildensis qui Civitati Hauniensi privilegia concessit.

Hoc insigne communicavit mihi Doet: Pouck Medicus Ripensis ex antiqvo M.S.Codice de insignibus Nobilium Danorum.

Planche 46

Slagelse / SLAGLOSIA

ANTWORSKOV.

1. Indkörselen paa Slottet fra Slagelse. 2. Cancelliet. 3. Riddersalen. 4. Kongens Gemacker. 5. Dronningens Hafve. 6. Dronningens Gemacker. 7. Ridefogdens Kammer. 8. Nedergangen til Staldene. 9. Ny Stald. 10. Folestalden. 11. Beriderstalden. 12. Spar-penge. 13. Kongens Hafve. 14. Ridebanen. 15. Ridehuset. 16. Laden. 17. Norder Port. 18. Koestalden. 19. Wandhuset. 20. Wandrendeme. 21. Tinghuset. 22. Hestemöllen. 23. Bröggerset. 24. Kircken. 25. Borgegaarden. 26. de Gule Gemacker. 27. Porten ind til Bröggerset. 28. Prestehafven. 29. Amtmandens Residentz. 30. Spotter bencken. 31. Löngangen.

SLAGELSE.

1. S. Michels Kircke. 2. Scholen. 3. Raadhusit som war Aar 1500 de Lybskers packhues. 4. Hörernis Kammerser. 5. Skolemesters Residentz. 6. Hellig Geistis Kircke. 7. Closterit. 8. S. Peters Kircke. 9. Vor Frues Kirckes platz. 10. Torfvit oc Brönden. 11. Antworskov-Slots Sted. 12. Loer-beck ved Slottens gade. 13. Peter Suurs vanding. 14. Porse-pöle oc brönden paa Smedegaden. 15. Hellig Anders Kaars. 16. Weyen til Bierby. 17. Smiddegaden. 18. Bredegaden 1436. 19. Ramsherret. 20. Klingenberg. 21. Steen Sturgaden. 22. Löwegaden. 23. Rosengaarden. 24. Ny-port-Strede. 25. Wiinpibe Stredet. 26. Klocke-Stredet. 27. Skow Steds-gade. 28. Maarten Smeds Strede. 29. Vor Frue gade. 30. Slottens gade. 31. Lache-langs Strede. 32. Bierby gade.

Planche 47

Korsør / CORSORA

1. Kircken. 2. Skolen. 3. Raadhusit. 4. Veyerhusit. 5. Slottet i sin Circumferentz som bleff Fortificeret af Svensken 1659. 6. Korenhusit. 7. Commendantens Residentz. 8. Stalden. 9. det gamle Taarn i Borregaarden. 10. Kortegarden ved siden aff Kornhusit. 11. Indgangen ad Porten til Slottet. 12. Halff Skow som haffver været Ao. 1637. oc regnet for en god Vilbane, men nu findis icke en Bog. 13. Lockten ved store vang oc Söen. 14. Store Gade. 15. Bag Gade. 16. Kircke Stredet. 17. Raghholm. 18. Strand Strede. 19. Snugerop. 20. Slottens Gade. 21. Raadhus Stredit som löber ned til Skibbroen. 22. Strand Strediet. 23. Baggade Stredit. 24. de Tre Veyer Möller. 25. Nysöe. 26. Store Wange.

Planche 48

SCKELSORA / Skelskör

1. St. Nicolai Kirche, hvor hos er St. Anne Capel. 2. Skolen. 3. Skolemesters hörers oc Klocherens Residentz. 4. Sognepræstens Residentz. 5. Torfvit, oc Brynden. 6. Raadhusit. 7. Skibbroen. 8. Marie Kierckegaard. 9. Smidiegaden. 1420. 10. Brogaden. 11. Fischergaarden. 12. Sudergaden. 1436. 13. Rosen-Stræde. 14. Hofgaarde Stræde. 15. Popelstræde. 16. Koe Stræde. 17. Möllergaden. 18. Brunsport. 19. Gefling gade. 20. Gettrups Lund, eller Gertruds Lund thi i gamle brevve Skrefvet 1476 meldis om Giertruds gilde her i Skiælskor. 21. Bor-bye. 22. Der paa laf findis it Stæd udi Söen som kaldis Steen kar hvor paa Sigis at hafve været et lidet Bolverch med Söeröfvere, tvert fra dette ligger en march kaldis Steenhofvit.

[/ højre hjørne]: Skelskör skal hafve været større i gamle dage end den nu er Thi i gamle brevve har Jeg fundet disse nafne hörrende til Skelskör. 1. Frese gade 1461. 2. Brom 1483. 3. Closters gaard, 1483. 4. 1448. 5. Syndergade 1479. 6. Kongegaarden 1405. 7. Kongens Klint 1479. 8. Pere-vengit vesten uden for Skelskör 1469. 1481. 9. St. Hansis vengis lord 1523.

Planche 49

Kallundborg / CALVNDBVRGVM.⁵⁷

[Signaturforklaringen i venstre øvre hjørne]:

1. Vor Frue Kircke. 2. Gamme rudera af Slottet. 3. Ladegaarden som til forn var et Muncke Kloster. 4. St. Olai Kircke. 5. Sogne Præstens Residentz. 6. Skolen. 7. Raadhusit. 8. Her har i fordumtid været St. Iorgens Kircke. 9. Torf vet. 10. Korilgaden kaldet Aar 1475. Corde-læg. 11. Skibbro-Stræde. 12. [ingen tekstforklaring]. 13. Mølle Stræde. 14. Præste Gade. 15. Skiblogen. 16. ochind. 17. Sögade. 18. Sostræde. 19. Vester Port. 20. Mellom gade. 21. Gisselöe hvor paa har veret Skantzter oc Blokhuse udi forige Krigs tid. 22. Rubierget. 23. Söetaarnet. 24. Lindgaarde. 25. Muncke Söe. 26. S. pin. som er nyligen kaldet Grönegade. 27. 28.

[Signaturforklaring i højre øvre hjørne]:

Calundborg Slott i sin Velmacht.

1. fars hat brugtis til fengsel. 2. kaitis foelen fordi at Dronning Margrete lofvit Kong Albret at ride den høyeste foele i Danmarch oc meenis hand i den at hafve sidet fangen. 3. Maltaarnet fordi der giordis Malt. 4. Hvor udi har været Bagerofven. 5. Kirchen. 6. et fangetaarn hvor udi Kong Christian den 2. sad fangen.

Vorfrue Kirchis Grundrids i Calundborg. 7. Choret. 8. Fundten. 9. Altaret. 10. Prædiche stoen ofver Chorsdören. 11.4. Piller som holder Kirchen. 12. Vester Kirchedör. 13. Sonder Kirchedör. 14. Norder Kirchedör.

Planche 50

Vordingborg / VARDINGBVRGVM

1. Wand-taarnet. 2. Woldemors-taarn. 3. Kongens Köchen oc Brögers. 4. Wester-Sal. 5. Øster-Sal. 6. Ørmetaarnit oc Ørmehafven. 7. Iomfrue-taarnit. 8. Nye Slot. 9. Nye-Lade. 10. Gammel Lade. 11. Koe-Stalden. 12. Gammel Smidde. 13. Smiddien i hafven. 14. Fruerstuen, Borgerstuen oc Köckenit. 15. Gaasen. 16. Gammel Kircke. 17. Stalden. 18. Gammel KIoche-Taarn. 19. Møllebeck. 20. Skrifverstuen. 21. Printzens Stald. 22. Porten til Slottet. 23. Kircken. 24. Skolen. 25. Sognepræstens Residentz. 26. Torfvit. 27. Raadhusit. 28. Algaden. 29. Ridderstredet. 30. Strandhuusene. 31. Tre Söer som nu ere Moser. 32. Ørings-huus. 33. Fergehuusit hvor tilforn var Kornspiger, hvis Rudera endnu Seeis. 34. Masned. 35. Fauris-öe. 36. Veyen til Prestöe. 37. En parck som er indgierdit. 38. Hellig Giestis Kirckis Rudera. 39. Hellig Giestis eller St. Iörgens Klosters Sted.

Planche 51

Prestöe / PRÆSTOA

1. St. Antony Kircke. 2. Skolen. 3. St. Antony Kloster. 4. Raadhusit. 5. Torfvit. 6. Lauritz Skotte wad, hvor byens [Kirke] har for henstanden. 7. Vester-broe. 8. Øster-broe. 9. Weyen till fanx houfvit. 10. Klosterets Vand. 11. Frisid. 12. Linndsvolder Skow. 13. Øfve-broe. 14. Tap nöye Kroe. 15. Bolefiord. 16. Præstoe Skow. 17. 18. lens Lavritzens hafve. 19. Qvinde bierget. 20. Lille-Brogge. 21. Store-Brogge. 22. Torfvegade. 23. Kircke Strædit. 24. Grønne gade. 25. Øluf Ibsens Stræde. 26. Raadhuus Strædet. 27. Tver gade alias lomfrugaden. 28. Kitte Strædet. 29. Vlme Strædet.

Planche 52

MONA Möen

Planche 55

Kiöge COAGIVM⁵⁸

1. St. Nicolai Kircke. 2. Skolen oc horenis Kammerser. 3. Raadhusit. 4. Torffvet oc Kaget. 5. de fattigis Kirke gaard. 6. de Fattiges Boder. 7. Blegdammen. 8. Gammel Kiöge. 9. Aaen som loper i Stranden. 10. Skibbroen. 11. den Platz paa hvilken St. Gertruds Closter haffver Standen. 12. Broe Porten. 13. Broe Gade. 14. Nörre Gade. 15. Vester Gade. 16. oc 17. St. Gertruds Stræde. 18. Nyport Stræde. 19. Laus huus Strædet. 20. lille Kircke Stræde. 21. Strædet bag Kircken. 22. Store Kircke Stræde. 23. Norderport Stredet. 24. Aae Stræde. 25. Tanediget. 26. Raadhus Stræde. 27. Low Port Stræde. 28. Strædet paa bierget.

Planche 54

Store Hedinge HEDINGA⁵⁹

1. Kircken. 2. Muur af den gamle Tiende-lade. 3. Erichstrup. 4. Sogne-Præstens Residentz. 5. Raadhuset. 6. Sckolen. 7. Torfvit. 8. Mose-gaden. 9. Torfve gaden. 10. Eggestrædet. 11. Riberboderne. 12. Bønderballe. 13. Weyen til Stefens Klint.

Store Hedinge Kirckes Grund Ridtzning

1. Choret. 2. Alteret. 3. Gang op til et lidet muret oc hvældt kammer ofver Alteret. 4. Gang op til Hvelningen ofver Choret, hvor paa er et Tirekantig Mörck Bygning med en smal muret gang omkring, som siunis at haffve været til at Fengsle Söeröfvere udi i gamle Dage hvilcke ved Steffns Klint kunde være opkomne eller der tagne; men berettis at Ele-Kongen nu der udi skulle være oc haffve sin Gang. 5. Prædickestolen ofver Chorts döre. 6. Otte Pillere som holder Hvelningen. 7. Fundten under Klocketaarnet. 8. Stolene. 9. Kirckedörne. 10. Noch Kircken i Sig self paa den Nordre side.

Planche 55

Nesruedt / NESTWEDIA⁶⁰

HERLOESHOLM fordu kaldet Skow-Closter.

1. Porthuset. 2. Kalckhuset. 3. Stalden. 4. Oxestalden oc Laden. 5. Fæhuset oc Borrestuen. 6. Blege Hafven. 7. Muncke Hawen. 8. Skolen. 9. Bagersit. 10. Brögersit. 11. Degestuen. 12. Forstanderens Residenz. 13. Skolemester; Hörernis oc Disciplernis Kammer. 14. Kircken. 15. Omgangen. 16. Borregaarden. 17. Skolegaarden. 18. Disciplernis Borrestue. 19. Conventhuset. 20. Prestehaven. 21. Disciplernis Hafve. 22. Forstanderens Hafve. 23. Hummelhafve.

NESTVED.

1. S. Peders Kircke. 2. S. Martens Kircke. 3. Helligeistis Kircke. 4. Torffvit. 5. Raadhusit. 6. Skolen, Hörernis Orgalistsens oc Klockerens Residentz. 7. Sorte Brödre. 8. Store Bro. 9. Magie Mølle. 10. Lille Nestved. 11. River som gaar diet forbi Herloffs Holm oc langsned giennem Byen. 12. Ringsteds Port. 13. Øster Port. 14. Tvende Höye som kaldis Huussvold. 15. St. Carens Kilde. 16. Kilden ved sorte Brödre. 17. Slagelse Kilde. 18. Byens Brönd. 19. Brönden paa Hiultorffvet. 20. Axelbrönd. 21. Ringsted Gaden. 22. Kindheste Gade. 23. Brogaden. 24. Møllegaden. 25. Trefoldigheds Gade. 26. Axel-torffvet. 27. Raadhus Strede. 28. Kiödmanger gaden. 29. Slagelse Kildes stredet. 30. De Fattigis Boder. 31. Østergade. 32. Riddergaden. 33. Torfvestredet. 34. Stredet bag Kircken. 35. Krums Port. 36. Stredet under Sandbierget. 37. Sandbierget. 38. Pagestredet. 39. Hiultorffvet. 40. Rams-herrit. 41. Pölsestredet. 42. Brede Stredet. 43. Christen Ledertorfs Strede. 44. lens Christensstrede. 45. M. Hanses Sogneprest til S. Peders Kircke strede. 46. Compagni Stredet. 47. Myntergaden. 48. Rolighed.

Planche 56

Holbeck, HOLBECA⁶¹

1. Kircken. 2. Scholen. 3. Raadhuset. 4. Sogne Præstens Residentz. 5. Den store Gade. 6. Labeck. 7. Kirckestræde. 8. Smeelund. 9. Rolighed. 10. Sostræde. 11. Blegstræde. 12. Studistræde. 13. Bysostræde. 14. Skibbron. 15. Magesinhusit. 16. Slottet. 17. Blegdammen. 18. Iise-Fiord. 19. Lamme Fiord. 20. Kirseberholmen. 21. Tutzenes.

Planche 57

NICOPIA / Nykiøbing⁶² /

i Ædzherridt

1. Kiercken. 2. Skolen. 3. Sognepræstens Residentz. 4. Raadhuusit. 5. den store Gade. 6. Strandstrædet. 7. Skipbroe-Stræde. 8. Bremmerbroe-Stræde. 9. Nøre Fierding. 10. Kirckestræde. 11. Bysøe-Stræde. 12. Grøne haue. 13. Øster Skow. 14. Skibbroe. 15. Ringholm. 16. Nykiøbings fiord. 17. Isefiord. 18. Strædit ud til Rorvig. 19. Draxholms Slott. 20. Ladegaarden. 21. Vinde kilde. 22. Stranden. 23. Negsel.

Planche 58-59

DRAGSHOLMIÆ ARCIS IN SELANDIA REGIÆ, /
FACIES OCCIDENTALIS.

DRAGSHOLMIÆ ARCIS IN SELANDIA REGIÆ, /
FACIES ORIENTALIS.

Viro **Illustri**, Generoso et strenuo Dn. CHRISTOPHORO URNE,
Domino de Aasmarck etc. Equiti avrato, Regni Daniæ
Cancellario Magnifico, Arcis Dracksholmiæ Præsidi Regio,
hane a se delineatam imaginem Submissee D.D. Johan
Andreas Greys Acad. Sculptor. 1650.

Planche 60

Borringholm⁶³

Planche 61

Rödne⁶⁴

1. Kircken oc Kirckegaarden. 2. Raadhusit. 3. Skolen. 4. Torfvet. 5. Hospitalet. 6. Skyttewolde. 7. Skibroe. 8. Hafnen till smaa Skuder. 9. Rosengaarden hvilchen soo kaldis efter Holger Rosenkrantz. 10. Kornhuset eller Smor kielderen. 11. Griun kulle. 12. Nörder Riff. 13. Sönder Riff. 14. Hafnen for Orlogskibe. 15. Gaderne har ingen nafn.

Hassle

1. Kircken oc Kirckegaarden. 2. Torfvet. 3. Skyttewolde. 4. Gaderne har ingen nafne.

Svanike

1. Kircken oc Kirckegaarden. 2. Klipperne. 3. Torfvet oc Tinget. 4. Gaderne har ingen nafne.

Nexöe

1. Kircken oc Kirckegaarden. 2. Raadhuset. 3. Torfvet. 4. Skytte Volde. 5. Nexöe Söe. 6. Skibs broer. 7. Gaderne har ingen nafn.

Aakirkebye

1. Kircken oc Kirckegaarden. 2. Torfvet. 3. Ny Bye. 4. Gaderne har ingen nafne.

Planche 62

Gulland GOTLANDIA⁶⁵

Planche 63

Wisby. VISBIA⁶⁶

1. Nosocomium publicum Sing Stue. 2. Templum D. Georgy. S. Iiirgens eller hospitals kircke. 3. Porta Septentrionalis Nörder Port. 4. Propugnaculum Marinum. Bulverck til Stranden. 5. Planicies qua Vulg. Hette o: cucullum-vocât. Der hos er et Taarn med dette Tegn * som kaldes Sölfhetten, hvor vdi i gamle dage har veret en mynt. 6. Coenobium D. Nicolai. S. Nicolai kloster. 7. Templum D. Clementis: S. Clemens kircke. 8. Coenobium D. Iacobi. S. Jacobs Closter. 9. Aedicula Sancti Spiritus. Hellig Geistes huus. 10. Templum D. Olai. S: Ollufs Kirche. 11. Curia Episcopalis. Bisper gaarden. 12. Gymnasium Scholasticum. Latinske Skole. 13. Turris longipontina. Lange Broes Taarn vulgo Lamberts Taarn. 14. Porta piscatoria minor. Liden fiske Port. 15. Pons longus. Lange Broe. 16. Templum D. Mariæ. Vor frue Kirche. 17. Templum D. Trinitatis. Trefoldigheds Kirche. 18. Templum D. Laurenty. S. Lauritzes Kirche. 19. Prætorium Vrbis. Raadhuset. 20. Coenobium D. Catharinæ. S. Cathrine Kloster. 21. Turris Campanæ publicæ. Storm Kloches Taarn. 22. Oenopolium

publicum. Stads Kielder. 23. Porta piscatoria maior, den store fischef Port. 24. Porta naualis. Skibs Porten. 25. Portus verus, den Gammel Haffn. 26. Portus novus. Den ny Haffn. 27. Statio naualis. Skib Stabel. 29. Propugnaculum ligneum-Bloch huus. 29. Platea marina. Strand Gade. 30. Templum D. Iohannis S. Hans Kirche. 31. Templum D. Petri. S: Peders Kirche. 32. Acropolis regia. Visborg Slot. 33. Turris Blach nominata. Slotts Taarn som kaldes Blach. 34. Porta Australis. Sönder Port. 35. Horrea regia. Kongens Lade-gaard. 36. Templum D. Michaelis. S. Michelis Kirche. 37. Porta Orientalis. Øster Port. 38. Cliuus seu monticulus Vrbi imminens, Klinten. 39. Muri Pars per quam dirutam Valdemarg IV An. 1362 toto cam exer Citu urbem in-travit. Den Muer som blef nederbrut for at K. Voldemar den IV. Kunde med sin gandske Armee Gaae der ind i Byen.

Insignia Vrbis moderna.

Epitaphium mille et octingentorum civium Visbiensium hie a Waldemaro Daniæ Rege cæsorum Anno MCCC LXI Feria III post Jacobi.

Planche 64

NYBORG / NYBVVRGVM / NEOBVVRGVM

1. Slottet. 2. Vor Frue Kircke. 3. Skolen. 4. Sogne Præstens Residentz har forudm tid veret et Closter. 5. Raadhuset oc Torffvet. 6. Kongens Gade. 7. Mellemgade. 8. Nörre-Gade. 9. Wechter Stræde. 10. Korssgaden. 11. Pölse Stræde. 12. Nyestad. 13. Kammen Som giör Forskel paa det Salte oc Ferske Vand. 14. Schibbroen. 15. en Slimgrundt. 16. Cigignoes Holm.

Planche 65

Odense / OTHONIA

1. St. Knuds Kirche, Gymnasium Consistorium. St. Knuds Closter. 2. Graabrödre Kircke tilforn den ypperste Sogne Kirche nu Hospitalet. 3. St. Hanssis Kirche St. Hanssis Kloster eller Odensse gaard, hvor Stifts Lensmanden Residerer. 4. vor Frue Kirche Prouste-gaarden. 5. Sorte brödre Kirckegaard. 6. Bispens Residentz. 7. Latinske oc Danske Skole. 8. Raadhusit oc Byetingit. 9. det store torf. 10. et Torf kaldis flach hafnen. 11. Klingen Berg. 12. Torf vit med kagit. 13. St. Iörgens Strede. 14. uden for St. Iörgen. 15. Pinterbroe-port oc Mölle. 16. Øfver gade. 17. Egbye Strede. 18. Mölleport oc broe. 19. Nedergade. 20. Mörcke Stræde. 21. Lauritz Paaskis Stræde. 22. Torfve Stræde. 23. Nye-Stræde. 24. Klocker dybet. 25. Bispegaards Stræde. 26. Smede Stræde. 27. Munche-Mölle. 28. Doet: Boder. 29. Kirckestræde. 30. Puge Stræde. 31. Stræ[de] fra mureport til Claræ Kloster. 32. Holster dor. 33. Vesterport oc Pilledam. 34. Vestergade. 35. Graabrödre Stræde. 36. Stal Stræde. 37. Kaarsgaden. 38. den store gade. 39. paa Grafverne ved Byens Bæch. 40. Nörregade. 41. Skolchenborg. 42. Vindlegade. 43. Claus Möllers Stræde. 44. Mellem Stræde. 45. Mynter gade. 46. Mynter Stræde. 47. Veyen till Dalum. 48. Aaen som gaar forbi Byen. 49. et vand som gaar fra Pintebroer-Port. 50. Ladegaarden.

Planche 66

»Christiani II. Epitaphium«⁶⁵

Planche 67

Assens. ASNESIA.

1. Kircken. 2. Skolen. 3. Raadhusit oc torfvit. 4. paa denne fyre kanted plads som disse gaarder oc Hafver nu ere, har i forudm tyd været et Kloster som kaldis St. Gertruds Kloster. 5. Sognepræstens Residentz. 6. Rams Herrids gade. 7. Laar-gade. 8. Strandgade. 9. Basse-Stræde. 10. Store gade eller Ostergade. 11. Møllegade. 12. Kindheste gade. 13. Kirche Stræde. 14. Præste-gade. 15. Sæken. 16. Kattesund. 17. Klingelberg. 18. Strandmölle. 19. Kaalsr.ölle oc Mølledammen som har sin tilvekt af et Iordberg som ligger der hoes som er mira. 20. oc fattes aldrig vand oc saa ofverflödigt at det kunde drifvis omkring den gandske om det ved same Mollen blef dempet. 21. Gamle Volde som være ved magt Aar 1627 men nu mesten nedpoyede. 22. Østerport. 23. Ladegaards-port. 24. Strandport. 25. Ramsherritsport. 26. Bogö. 27. Holstein. 28. et Riff som kaldis Nessed oc giör hafnen. 29. Veyen til foborg. 30. Veyen til Odensse. 31. Veyen til Middelfart.

Planche 68

Medelfar / MELFARTVM

1. Kirche. 2. Scholen. 3. en gammel muur af it Capel. 4. Raadhuusit. 5. Store gade. 6. Syndergade. 7. Mörche gyde. 8. Torfvit. 9. Krogesgyde. 10. Smede-gaden. 11. Knorre-gade. 12. Broe-gade. 13. Vester-gade. 14. Sei-bierre. 15. Lille-broe. 16. Hinds-gavel. 17. Snog-höy. 18. Fredericia Stæd. 19. Veyen till Bogense. 20. Veyen till Odense. 21. Veyen till Assens. 22. Fenöe.

Planche 69

Foborg / FOBURGUM

1. den Hellig Aands Kirche forðum hellig Aands Kloster. 2. St. Anne Kirches Taarn. 3. Sognepræstens Residentz. 4. Raadhuusit. 5. Skolen. 6. Vester-gade. 7. Grønnegade. 8. Nörre-gade. 9. Kirchestrede. 10. Kloster-Strede. 11. Feltens röst. 12. Lappe-kuse-Strede. 13. Kaars gade. 14. Capellan Stræde. 15. Törre-gade. 16. Øster-gade. 17. Skipper Stræde. 18. Sönder-gade. 19. Iomfru-logen. 20. Bymöllen. 21. Skibbroen. 22. Langsmölle. 23. Mølledammen som ellers kaldis Byesdam. 24. En fersk Söe kaldis sundit hvorudi Skibe oc Skuder ifordum tyd sig kunde indlegge. 25. Veyen til Odense. 26. Veyen til Nyborg. 27. Veyen til Assens. 28. Veyen til Svendborg. 29. Biörn öe. 30. Hvedholm. 31. Home Kirche som ligger ved Hvedholm.

Planche 70

Kierteminde / KARTEMVNDA

1. St. Laurentz Kirch. 2. Skolen. 3. Raadhuusit. 4. Sognepræstens Residentz. 5. Lange-gade. 6. Strand-gade. 7. Præste-gade. 8. Vester-gade. 9. Sönder-gade. 10. Helfvede. 11. Skib-broen. 12. Lunds gaard. 13. Veyen til Nyborg.

Planche 71

Bogense / BOGNESIA

1. St. Nicolai Kirche Aar 1485. Taarnet oc Spiret er bygt, imod Sædvaane paa den Østre ende af Kirchen. 2. St. Annæ gade. 3. Kongens gade eller Storgade. 4. Margrete Therchilts gade. 5. Tierre gade. 6. Raadhuusit. 7. Skolen. 8. Torfvit. 9. Skibbroen. 10. Veyen till Rugaard. 11. Sognepræstens Residentz. 12. Teyl-gyde. 13. Ebel-öe. 14. Iudtland.

Planche 72

Swendborg / SVENOBURGUM

1. Vor frue Kirche. 2. St. Nicolay Kirche. 3. Klosters Kirche. 4. Scholen. 5. Raadhuusit oc torfvit. 6. Gierris-gade. 7. Brougade. 8. Fiskertorfvit. 9. Roven. 10. Kuliegade. 11. Gammel muur af et taarn som har været brugt at ligge styker paa. 12. Skatter-gade. 13. Kysseborg. 14. Gaase Stræde. 15. Kattesund. 16. Fruens Strede. 17. Møllergade. 18. Bager-gade. 19. Hoel-gade. 20. Hoel-gade. 21. Kloster Strede. 22. Schole Strede. 23. har i gamle dage liggit der it Slott, kaidit Ørckel-slott nu ofver givet med Skou oc om Sommeren er der en stor mengde af forgiftige Orme og Slinger. 24. Ørckels-Moller, som nu kaldis Øfverste oc Nederste Mölle. 25. Taasing land. 26. Veyen til Nyborg. 27. Odensse Vey. 28. Foborg Vey. 29. St. Iorgens Kirche.

Planche 73

Æroeskiøbing / KOPINGA

1. Kirchen. 2. Skolen. 3. Raadhuusit. 4. Kaget. 5. Westergade. 6. Østergade. 7. Broegade. 8. Nörregade. 9. Saadan en lordvold findis paa en liden holm i Vandet kaldis Stylteborg, oc sigis at hafve i gamel tid liggit et Slott. 10. Vröe-hofvit. 11. Dreier-öe. 12. Lil-oe. 13. en Herregaard kaldis Guds Gaf ve.

Planche 74

Rud-kiöbing. / RVDKOPIA.

1. Kirchen. 2. Sckolen. 3. Raadhuusit. 4. Broegade. 5. Torfvit. 6. Øster-gade. 7. Rams-herridt. 8. Slader-gade. 9. Piledams-gade. 10. Piledam. 11. Torre-gade. 12. Vindkielder. 13. Si-öe. 14. Skou-oe. 15. Taasing. 16. Veyen til Tranekier Slott. 17. Veyen til fergen ofver Laaland. 18. Kragholm Skou. 19. en bech som löber i Stranden. 20. Tranekier Slotts Rudera.

Planche 75

Marie-bo / MARIBOEA

Klosteret

1. Kirche. 2. Brödrekloster, nu Sognepræstens Residentz. 3. Söster

Closter. 4. Brödre-hafve. 5. Söster-hafve. 6. Sonder-söe, en miil lang. 7. Nörre-Söe.

Byen

8. Den Gammel Kirche Stæd, da byen Kaldis Skimminge, nu brugis same Kirche till en Lade. 9. Latinske Skole. 10. Raadhuusit mit paa torfvit. 11. Kloster-gade. 12. Nörregade. 13. Lange-gade eller Østergade. 14. Kindheste-gade. 15. Sönder-gade. 16. Broder-gade hvor igiennem er indkiørsel til Bröde Klostre. 17. Mellum gade. 18. har været indkiørsel til Söster klosteret. 19. har i gammel tyd liggit et Slott som kaldis Linsemosse Slott, paa en backe som er nu gandske Forgroet met tyck Skou saa mand neppe kand hitte det. 20. En stor Moratz. 21. Veyen til Rod-bye. 22. Veyen til Nack-skou. 23. Veyen til Saxkioping. 24. Veyen til Nystæd. 25. Veyen til Banholm hvor de har deris söe-boder, oc ligger en Miil fra Byen.

Planche 76

Saxkiobing / SAXCOPIA

1. St. Olai Kirche. 2. Sckolen. 3. Sognepræstentz Residentz. 4. Raadhuusit paa Torfvit. 5. et huus som kaldis hellig Giestis med fem Sæleboder, som Christopher Göe oc hans Hustrue f: Birgitte Bolle lode opbygge Aar 1581, oc derforuden der til gifvit 1000. Rix. til ævig tyd. 6. Vester-gade. 7. Brou-gade. 8. Sönder-gade. 9. Sladergade. 10. Kiendetegn af den gamle Vold. 11. Orebye gaard som ligger en fierding Veys fra Byen, Har de her paa stæden til byen deris Söeboder, oc har de tilforn Kundit lagt gandske op til byen med - Skuder oc der fra til Nykiöbing, men nu er dit forgroet. 12. Veyen til Ørebysgaard. 13. Veyen til Nykiöbing. 14. Veyen til Nystæd.

Planche 77

Rodby.

1. Kirchen. 2. Scholen. 2. Sogneprestens Residentz. 4. Weyen til Nachschou. 5. Weyen til Mariebo. 6. Weyen til Byens Söebroer hvor deris Schibrom ligger oc er nesten en miel fra Rodby men det wand af Stranden som löber her op forbi Byen er gandsche grundt, at mand neppe kand komme derop med smaae tomme baade.

Planche 78

NASCOVIA / NACKSKOW

1. St. Nicolay Kirche. 2. Kloster Kirche. 3. Skolen. 4. Raadstue. 5. Torfvit. 6. Gaasetorfvit. 7. Sönder-gade. 8. Tillegade. 9. Veilegade. 10. Vor frue gade. 11. Kattesund, 12. Hollender gade. 13. Kirche Stræde. 14. Bredegade. 15. Rebslager Stræde. 16. Klostergade. 17. Koe-gade. 18. Konges toft. 19. Borgern: Peder Mortensens Stræde. 20. Bybroes Stræde. 21. Michel Skrifvers Stræde. 22. Badstue Stræde. 23. Borgern. Hans Busensstræde. 24. Dronningens Gaard. 25. Færland oc Steensöe. 26. Veyen til Halstæd Kloster. 27. Veyen til Rödbye.

Planche 79

NEOSTADIVM / NYSTÆD

1. Aalholm Slot med een fersk Söe omkring. 2. Ladegaarden. 3. Kirche. 4. Scholen. 5. Sogneprestens Residenz. 6. Stedet hvor Raadhuusit har standen, som for nogle aar siden er af brut. 7. Nörregade eller lange-gade. 8. Strandboderne oc Schibbroen. 9. Fischergade. 10. Syndergaden. 11. Kattesund. 12. Østergade. 13. Klostergade uden for samme gade har i forðum tid veret et Kloster. 14. Koder Strede. 15. Bossen. 16. Söestrede. 17. Hestehafven.

Planche 80

Nykiöbing. NICOPIA

1. Nykioping Slottz Kirche oc der paa Dantze sal med andre-smaae gemacher. 2. Audientz salen oc der under Köchenit-Bagersit oc Udspisnings Kielder. 3. adskillige Gemacher, oc der under Sucher baggenet. Doctoris oc Chirurgi Residentzer, oc atter der under Vinkielderen. 4. Dronningens egen gemacher oc Fruen Timmeritz. 5. Portzners logement. 6. Husfogdens residentz. 7. Proviant-huusit med böcher husit der under. 8. Köchen-skrifvers oc Vyn-skencherens logement. 9. Fars-hatt et Fangetaarn. 10. Skrifver Stuen. Brogersit oc Salt huusit. 11. Vasker huusit. 12. Stald gaarden. 13. Korn huusit oc Sucher huusit. 14. Arbeids Heste Stald. 15. Liff Stalden. 16. Kuske Stalden. 17. Ride huusit. 18. Vogen huusit. 19. Vand-mollen. 20. Heste möllen. 21. Smiden. 22. Ladegaarden. 23. den Ferske Söe. Dronningens Hafve. 24. Kirchen som kaldis Graabrödre. 25. Hospitalet. 26. Raad-

huusit oc den latinske Schole. 27. den Danske Skoele. Torfvit. 28. Slottens gade. 29. Lange gade. 30. Frise gade. 31. Ferge Strede. 32. Badstubro Stræde. 33. Trolldstræde. 34. Store Kirche Stræde. 35. lille Kirche Stræde. 36. Øster gade. 37. Nykiöbings ferge i Laaland. 38. Skibbroene. 39. Veyen till Stubbe Kiöbing. 40. Guldborg fiord.

Planche 81

Stubbekiöbing. STVBBEKOPIA

1. Kirchen. 2. Skolen. 3. Sognepræstens Residentz. 4. Raadhuusit. 5. Vester gade. 6. Nörre-gade. 7. Knif-smide-gade. 8. Sonder gade. 9. Møllegade. 10. Vester Strand Stræde. 11. Laugs huus Stræde. 12. Bybroe-Stræde. 13. Battes-Stræde. 14. Stang-Stræde. 15. Gyde Stræde. 16. Kirche-Stræde. 17. Krag's Stræde. 18. Ringkiöping Stræde. 19. Vand mølle. 20. Veye til Nykiöbing. 21. Bog-öe. 22. Möen. 23. Vordingborg. 24. Grönsund.

Planche 82

Sunderburg SVNDERBVRGVM

1. Kong Christians Taarn. 2. Blaa-taarn. 3. Klochetaarnet med Seyerværch. 4. Kirchen. 5. Kongens Gemacher. 6. Fruen-timmerits Gemacher oc Spÿse gemach. 7. Brögersit oc Malthuusit. 8. Köchenet. 9. Borregaarden. 10. Foelgaarden. 11. Ridbanen. 12. Stalden. 13. Tyghuusit. 14. Amptskrifverstue. Secretary oc Hofmesters Gemacher. 15. Smide oc Böcherhuusit. 16. Raast porten. 17. Hafve bag borre-gaarden. 18. Gammel mynt af ladegaarden som för nogen Aar siden blef afbrent. 19. Kammen.

Byen

20. St. Marie Kirche. 21. Scholen. 22. Armhuusit. 23. Raadhuusit oc store Torf. 24. Höemarchet. 25. Perle gade. 26. Synderbrogade. 27. Nörrebrogade. 28. St. Iorgens bye. 29. Rensborg. 30. Fiskergade.

Planche 83

Nörborg. NEOBVRGVM.

1. Nörborg Slot. 2. Ladegaarden. 3. Kiöbing. 4. Hertug Hansis Residentz. 5. Tontofft Kircke. 6. Præstens Residentz som kaldis Tontofft. 7. Augustenborg. 8. Viig som kommer fra Synderborg oc endis her en miil fra Synderborg. 9. Iorde-broe. 10. Kiettiuge. 11. Præstens Residentz. 12. Iordbache hvor paa var begynt med Synderborg Slottes bygning, men kunde ey blifve ferdig Thi alt som det blef bygt om dagen blef nedettagen om Natten oc henført paa det Stæd hvor Synderborg Slott nu er. 13. Veyen til Synderborg.

Planche 84

Woldemor Slott.

Planche 85

Øverst til venstre:

Nessby-hoved Slott.

Øverst til højre:

Hageskou eller Friderichsgave.

1. Hagen Skou. 2. Ladegaarden. 3. Stalden. 4. Mollen.

Nederst til venstre:

Hindsgauel.

1. Hindsgavel. 2. Koldinghuus. 3. Fenöe. 4. Fenöe Kal. 5. Ladegaarden har tilforn ligget paa dette Sted. 6. Gavels Klint.

Nederst til højre:

Rüigaard.

1. Rugaard. 2. Ladegaard. 3. Rugaards-Söe. 4. Rugaards Mølle. 5. Skou. 6. Bogense-Wey. 7. Otthense-Wey.

Planche 86

ALBVRGVM / AALBORG

1. Slottet. 2. Øster Porte. 3. Vor Frue Kircke. 4. Gammel Mølle. 5. Platzen hvor paa det Gammel Slot haffver standen. 6. Blegedammen. 7. St. Bodels Kircke. 8. Skolen Sygstuen oc Klosterit. 9. Den Muret Port. 10. Vester Port. 11. Ny Mollen. 12. Svurren. 13. Veyerhuset. 14. Compagniet. 15. Apoteket. 16. Mogens Willumsöns Residentz. 17. Raadhuusit. 18. Gammel Torff oc Tinget. 19. Ny Torff eller Hestemarckit. 20. Øster Aae som skiller vor Frue Sogen fra St. Bodels. 21. All Gaden fra Øster Port ud ad Vester Port. 22. Kacke Vadet. 23. Syndergade. 24. Slotzgade. 25. Klockstöbergaden. 26. Peder Bardis

Gyde. 27. Skollums Stald. 28. Roldgyde. 29. Nygade. 30. Brörgade. 31. Skolgade. 32. Skomagergaden. 33. Strand Stie. 34. M. Jacobs Gyde. 35. Maren Poppis Gyde. 36. Lille Kattesund. 37. Tindeladen. 38. op ved Orbens Porte. 39. lens Bangis Gyde. 40. Graven. 41. Kattesund. 42. Vester Aae. 43. lomfru Annis Gade. 44. Smulten. 45. Maren Toris Gade. 46. Ved Oster Aae. 47. Bispens Gade. 48. Closter lord. 49. Bröggen. 50. Ferge Broen. 51. Closters Ladegaard oc Reberbanen. 52. Fioren. 53. Teyl Laden. 54. Filsted Ladegaard. 55. Kiers Mølle. 56. St. Iorgens Kirckegaard.

Planche 87

Seby / SEBOIVM

1. Nessed ud for Lönöe Strand. 2. Hafnen. 3. Flyndergarns Stæd. 4. Kalckhuusit. 5. Aae-træ-broe. 6. Aaen som löber igiennem byen. 7. Stedet hvor Præstegaarden fordum har standet. 8. St. Marie Kirche. 9. Hospitalet. 10. Skolen. 11. Raadhuusit. 12. Tinget. 13. Torfvit. 14. Stampe-møllem. 15. Niels Iuels Mølle. 16. Giedbergit. 17. Tinghuusit. 28. Sæbyegaard. 19. Tegeloven. 20. Mollen. 21. imoed fladstrand. 22. Veyen til Aalborg. 23. Veyen ud til Fladstrand. 24. Algaden. 25. Iespers gyde. 26. Iacob Lauritzöns gyde. 27. Hans Krag's gyde. 28. Frandtzis gyde. 29. Synder gade. 30. Smiddehuuse. 31. Hansis-gyde i Sanden. 32. Albret Pottemagers-gyde. 33. Panel-gyde. 34. Andresis gyde. 35. Gaarde-tofte. 36. Mayen. 37. Hielmkier oc tore mose. 38. Strand-hafve. 39. Nye Capel Hafve. 40. Kathafve. 41. Gammel Capel hafve. 42. Tofterne. 43. Tyf-strup. 44. Tyf-strup Lund. 45. Aasen. 46. Synder-march. 47. Synder-lund. 48. Nör-lund. 49. Aggerleyet. 50. Stids hafve. 51. Nordenaes hafve. 52. Engene.

Planche 88

Hiöring / HIORINGVM

I. Algaden. 2. Præstens Kirche-vey fra St. Hansis Kirche til St. Olufs Kirche. 3. Kirche-Stie. 4. Tin-potten. 5. Strömmen. 6. Marche-veyen. 7. St. Karens Kirche. 8. St. Anne Capel. 9. Skolen. 10. Gammel torf. II. Raadhuusit. 12. Bistrup-gaard. 13. St. Olufs Kirche. 14. Klunhöy. 15. Veyermöllen. 16. Alddirris höy. 17. St. Hansis Kirche. 18. Nye torf. 19. Hellig Kilde. 20. Capelhöyen, hvor St. Annes Capel fordum har Standet. 21. Vandsted, en Landsbye.

Planche 89

Schagen / SCHAVENIA

1. St. Lauritzis Kirche. 2. Hou-Söe hvor der sigis fordum at hafve standen en gaard som skall være siunchet. 3. St. Lauritzis kilde, som holdis hellig ved det at mange har toet sig der udi oc blefne helbrede. 4. Byens Galge. 5. Præste-gaarden. 6. Raadhuusit oc Torfvit. 7. Scholen. 8. Tolder-gaarden. 9. Capellet. 10. Lycten. 11. et huus ved Stranden som kaldis Boen hvor udi fisker Redskab forvaris. 12. Nord-söe oc Øster-soe. 13. Capellet i höye oc Byen som horer under Skagens Fryhed. 14. Aalbech. 15. Elling-Kirche. 16. Elling-gaard. 17. Lier bech. 18. Fladstrand. 19. Sæbye. 20. Dee. 21. Hers-holm. 22. Tys-holm. 23. Picher-holm. 24. en stoer Sand Miile Liggendis en Miile fra Skaven, hvor de Holsteiner ligger oc fisker om Sommeren. 25. deris fiske-hield hvor fiskene ophengis at törris.

Planche 90

Tisted / TISTADIVM

1. Kircken. 2. Sal: Peder Madtzöns gaard oc hafven. 3. Raadhuusit. 4. Tingit. 5. Torfvit. 6. Skolen. 7. Bispegaard. 8. Store gade. 9. Peter Grifis gyde. 10. Biergit. 11. Nörregade. 12. Knacken. 13. Becken som löber igennem Byen ud under to Broer udi Stranden som Kaldis den store oc den lille træbroe.

Der ligger ellers en Söe kaldis Iandrups-Söe een Miil fra Byen i Syd-væst, hvor der sigis en steen at skulde staae med sine fulde handgreber udi oc kand den undertyden seeis i klar Veyer, i hvilchen kiste meenis at en stoer skatt eller Helligdom maa være bevaret.

Planche 91

Nykiöbing. NICOPIA.

1. St. Clemens Kirche. 2. Skolen. 3. Kirchens huuse. 4. Hospitalet. 5. Ribberbanen. 6. Blegdammen. 7. Fiorden. 8. Bröggen. 9. Øen. 10. Raadhuusit som tilforn har været den Hellig Geists Kirche. 11. Torfvit oc tingit. 12. Nörreport. 13. Reveren som gaar fra Byen ned til Mollen ved Klosterit. 14. Mollen. 15. Dueholms Klosters begriff. 16. Kloster Kirche med sin Capel som nu Tillige med den anden bygning er gandske forfalden. 17. Kornhuusit som fordum har været Nunner-

nis Stue. 18. Smiddens Hafve. 19. Borge-gaarden. 20. Kornladen. 21. Øxenhuusit. 22. Koeladen oc faare huusit. 23. Vestergade. 24. Øster gade. 25. Nørregade. 26. Halvords gyde. 27. Strandveyen. 28. Holmen. 29. Toftgaden. 30. Salling. 31. Kloster marck. 32. Ind March.

Planche 92

Viborg / WIBVRGVM

1. Asmild Kloster, som ellers Kaldis St. Margrete Kloster. 2. Synder Mölle. 3. Söe gaard. 4. Teyel ofvnen. 5. Pladtzen hvor St. Michels Kirche har Standet. 6. Ræbslagerens huus. 7. St. Michels brynd. 8. Dumpen til Söen. 9. St. Michels port. 10. Grafvene. 11. Gamle Fortification med grafve oc Volde omkring byen. 12. Skandtz banche. 13. Sparre-toft. 14. Pladts hvor det gamle lands ting har staait. 15. St. Mathys Port. 16. St. Hans Port. 17. St. Mogensens Port. 18. Stedet hvor Papegoi-Stang stod i fordem tyde. 19. Nör mölle. 20. Fergehusit. 21. Söen. 22. Borre-vold. 23. Bleghafve. 24. den grønne Odde som gaaer i Söen ved fergestedit. 25. Stedet hvor St. Lauritzis Capel oc Lyche har standet. 26. Veyen til Aalborg. 27. Bispegaards-toft. 28. Domkirchen. 29. Biske Residentz. 30. Adelen gaarde hvorde holte i forige tyder Bröllup.. 31. Øde pladtz hvor Gammel Bischofsgaard har Vænt. 32. Gammel Bischofsgaard som nu er lens Rodsteens Lands-dommer gaard. 33. Domhusit. 34. Graabrödre Kirche. 35. Hospitalet. 36. S. Mogensöns Kirches stæd. 37. St. Ibs Kirche stæd. 38. Fiske boderne. 39. Due-brödre eller St Hansis Klosters Stæd. 40. St. Willadtzis Kirches stæd. 41. Skoleboderne. 42. Skolen. 43. Lonnes Kilde. 44. St. Martini Kirchis stæd. 45. Sorte brödre Klosters stæd. 46. Sorte brödre Kirche. 47. Raadhusit. 48. Gammel torf. 49. Nye torf hvor St. Hansis Kirche har staait. 50. hiul Torf, som var i gamle dage St Matthie Kirchis stæd. 51. St. Peders Kirchis stæd. 52. St. Matthis gade. 53. St Villadtzis Kirchis Stræde eller Ridergaden. 54. Renden. 55. Mellem Söe gyde. 56. Nörre-Söe-gyde. 57. Söegyde af St. Mickels gade. 58. St. Michels gade. 59. St. Villadtzis gade. 60. St. Ibs gade oc port. 61. Fuglesang. 62. Frands Bieringsgyde. 63. lens Frisis gyde. 64. Skifve mareket. 65. St. Mogensis Kirchis Stræde. 66. St. Ibs Kirchis Stræde. 67. Rock ind. 68. Mellem muren. 69. St. Nicolay Stræde oc Kirche Stræde. 70. Lonne Stræde eller Lunnis Kilde. 71. Nörre Sorte brödre Stræde. 72. Sonder sorte brödre Stræde. 73. Gamle brade-pande. 74. Ny brade pande eller St. Peders Stræde. 75. Store Vildtorf gyde. 76. Lille Vildtorf gyde. 77. Vestergade. 78. St. Hansis Stræde. 79. Picken gans. 80. Nyetorf gyde. 81. Kloster Stræde. 82. St. Mogensens Stræde. 83. Magelöes Stræde. 84. Trang trappe. 85. Mellem Risten. 86. Skole Risten. 87. Kirche Strædit som löber neder fra Domkirchen paa nör side till Mellem-muren.

Planche 93

Skive / SCHIVA

1. vor frue Kirche. 2. Scholen. 3. Torfvit. 4. Raadhusit. 5. Trim-höye. 6. Galge-toft. 7. Skou-mölle. 8. Skou-bache. 9. Fiorden. 10. Skifve Aae. 11. Blægedamme. 12. Steenkarbæche. 13. Store-broe. 14. Meldbroe. 15. Øster-broe. 16. Al-hede-veyen. 17. Gammelgaard. 18. Iegerus. 19. Skifvehuusis Borre-gaard. 20. Lade-gaard. 21. Slottens March. 22. Byemænds Toft. 23. Peder Vesters Toft. 24. Al-gaden. 25. Nörre-gade. 26. Øster-gade. 27. Ting-gade. 28. Slots-gade. 29. Synder-bye eller Gryder-boerne. 30. Vestergade.

Planche 94

Aars / ARHVSIVM

1. Domkircken. 2. Biske Residentzen. 3. Skolen. 4. Gamle Skolehuus. 5. de Gamle Adelige Bischofers Residentzis Stæd. 6. de Gamle Bischofers af Schanderborg Bispegaards Stæd. 7. Raadhusit. 8. Torfvit. 9. Borger-Porten. 10. Vor frue Kirche. 11. Klosteret som nu er Hospitalet. 12. Klosters hafve. 13. Aarhus-Mölle. 14. Aalkisten, 15. Harballegaard som nu er ichuns en Ladegaard byget paa den Stæd som Slottet fordem har Standet. 16. Skandtz-banche som i den Keyserlige Krig blef opkast. 17. Toldboden. 18. Bancken hvor paa Skibe byggis. 19. Mindit. 20. Aaen. 21. St. Olufs Kirche. 22. et lidit rindendis Wand som har sit velde af de bæncher som ligger Nordvest fra Byen oc löber ned i Stranden. 23. Strandbancher. 24. Middelgade. 25. Scholegade. 26. ned ved Aaen. 27. Broberg. 28. lens Pedersens Gyde. 29. Folmers Gyde. [30.]⁸⁷ Fischer-gade. 31. ofver Aaen. 32. Dynkercket. 33. Canniche-gade. 34. Trappestie. 35. Immer-vod. 36. Vestergade. 37. Skidenstræde. 38. Veyen ned til Mollen. 39. Möllested-gyde. 40. Möllestie. 41. ved Möllestie. 42. bag Klosterit. 43. Muncheport eller Bodelgyde. 44. Guldsmidts gade. 45. Badstue gade. 46. Grafverne. 47.

Pustervig. 48. Volden. 49. Stuers gade. 50. Antiquistræde. 51. bag Bispegaarden. 52. Rosengade. 53. Hauf-gyde. 54. Fægyde.

Planche 95

Randers / RANDRVSIVM

1. Dronning-borg Slott. 2. Kongens Stue. 3. Slots Kircken. 4. Slots Mollens stæd. 5. Østerport. 6. Slots Smidie. 7. Synder-broe. 8. St. Clementz Taarn. 9. Gaad-Kilde af hvilchen bryggis Buur-öl hvor af Byen icke mindre er nafn kundig end af Randers Lax. 10. Heste-Möllen. 11. Scholen. 12. St. Mortens Kircke. 13. Hospitalet. 14. Hvid-Möllen. 15. Hospitals Kirckegaard. 16. Blegdammen. 17. Forvalterens Hafve. 18. Mölle-grafven fordem Østerport eller Slots Mölle om Byen, nu fra hvide Mölle under Bancherne indtil hornbechs flaske eller Vand derfra giennem hornbechs broe i synder neder i Gudden. 19. Westérport. 20. Riberbanen. 21. Gamle grafver oc Ruder af Murene om Byen. 22. Nörre port. 23. Taarnit paa Torfvit med Storm klokke oc andre store Klocher samt Seyerværch fordem St. Peders Taarn, derhøes Tingit med stoche oc Steen. 24. Torvit. 25. Raadhusit. 26. St. Lavritz Bache oc Kirckehuus. 27. Østerbache. 28. Troiborg bache. 29. Slots Ladegaard. 30. Hr. Hansis Hafve værd at See. 31. den fornemste fiord i Iylland kaidit Gudden. 32. Stampe-Möllen. 33. Tibbe-strup. 34. Vorup. 35. Schandtzen. 36. Kristrup. 37. Rumalt-Skov. 38. Storegade. 39. Vestergrafve. 40. Kirsten Væfverkones gyde. 41. Kirchestræde. 42. Mellem Stald gaarden. 43. Tiufve gyde. 44. bag ved Wogn-mendene. 45. Hof i Dronning Dorethes tyde boede der mange af Hoffet. 46. Bays gyde. 47. Povel Nielsöns gyde. 48. Provstgyden. 49. lens Segalts gyde. 50. Helfvedis eller lens Guldsmidts gyde. 51. Raadhuus gyde. 52. Bror-gade. 53. Dithmerschen. 54. Østergraf ve. 55. Tran-Strede. 56. Rasmus Skrifvers eller Christen Nielsöns gyde. 57. Loyborre gyde. 58. Vestergade eller ved Kircken.

Planche 96

Skanderbourg Slot / oc Bye

1. Fortificationen omkring Slottet. 2. Vindebroen. 3. Hyttefadet. 4. Hafven, bag ved Stalden. 5. Porthusit. 6. Smidien. 7. Staldgaarden oc Stalden. 8. Gamle Brögersit oc Bagersit. 9. Opkørselen til Slottet. 10. Borgegaards port paa sondre Side. 11. Borgegaards rum. 12. det store Kloche taarn tilforn et fangetaarn. 13. Köchen. 14. Urter-hafven. 15. Ny-broe. 16. Gamle Murede hvalde Render fra det gamle Köchen udi Söen. 17. det gamle Ridehuss nu Kornhuus. 18. Porten ved Stalden. 19. Tvende Taarne. 20. Kongens Residentz som ligger i Østen. 21. et taarn til Kirche. 22. et taarn i Norden. 23. et taarn i Syden. 24. Kaløe. 25. Synder-øe. 26. Ebeløe. 27. Dyrhafven. 28. Skanderups Kirche som er ret byens Kirche, dog ingen af byen Söger den men Slotts Kircken. 29. Slotts ladegaard. 30. Tegn til de Gamle Volde som blefve lagde i Keyserlige Krig. 31. Store gade. 32. Strædet til lille gade. 33. Lille gade. 34. Skanderborgs Söe eller Guden Aae.

Planche 97

Rye-bye.

1. Kircken. 2. Præstegaarden. 3. Fogedgaarden. 4. Smiddien. 5. Steileborg. 6. Broen. 7. Weyen til Skanderborg. 8. Weyen til Wiborg. 9. Gierder. 10. Weyen til Silkeborg. 11. Syede. 12. Ryøe.

Planche 98

Horsnes / HORSNESIA

1. Borre-gaden. 2. Kircke-Strædet. 3. Fou-holm. 4. Syndergaden. 5. Proust-gaden. 6. Grafven. 7. Smiddegaden. 8. Norregade eller lille Smids gade. 9. Kattesund. 10. St. Ibs Kircke eller Torfve Kircke. 11. Torfvit. 12. Raadhusit. 13. Bancken hvor Skibene byggis. 14. Himmerigis boder. 15. St. Hansis eller Kloster Kircke. 16. Skolen. 17. Stiernholms Slott. 18. Skibbroen. 19. Horsens fiord. 20. Hansted Broe oc Aaen. 21. Hansted Hofvitgaard. 22. Byg-holms Mölle. 23. Byg-holm nu Slottetz Ladegaard. 24. Iörgen Tundboes gade. 25. Gaulgade. 26. Hestedam. 27. Hospitalet. 28. Bierregyde.

Planche 99

Samsøe SAMSOA

Planche 100

Ebeltoft . EBELTOFIA

1. Kircken. 2. Skolen. 3. Skib-bancken. 4. Skib-broen. 5. Skantzbancker. 6. Hafnen. 7. Als-riff. 8. Raadhusit. 9. Byens Kaal-hafver. 10. Ribberbanen. 11. een Sted hvor Faufne Weed Sættis, Selgis, ind-

skibis oc mest föris fra til Kiöbenhafn. 12. Galge-baken. 13. Ilds-marck een Landsby hvor den meeste Ildebrand forhandlis. 14. Ofver-gade. 15. Nedergade.

Planche 101

Grindu / GRIMSTADIVM

1. Nörregade. 2. Söndergade. 3. Strandstræde. 4. Store-gade. 5. Lille-gade. 6. Kircken. 7. Raadhusit. 8. Scholen. 9. Konggaards toft. 10. Aaen som löber af Koldings Sund oc Skyder sig i tre greene under de tre Broer som Gaar ud fra Synderport oc löber siden östen ned i Stranden. 11. Hafnen. 12. Brestrup Lands bye. 13. Reber-banen. 14. Enslöf Kircke. 15. Kolding-Sund, som er et frisch vand under mangis herskab Stræchendis sig nogle mile bort hen ad Randers fiord. 16. Grindu Mölle. 17. tre broer liggendis i Sonder.

Planche 102

Mariager / MARIAGRIA⁶⁸

1. Kloster Kirche eller St. Birgetis Kircke. 2. Urtegaarden. 3. Plomgaarden. 4. Domkirchen. 5. Vartou. 6. Borregaarden. 7. Ladehuusit som udi forige tider var tillige med de tvende andre huuse paa Lade-gaarden Nunnernes Kloster oc rummit i Gaarden deris bleghafve. 8. Koestalden. 9. Siunhusit hvor Nunner i fordum tyd besynderligen residerede. 10. Piber-Oven som nu er tilmuret fra hvilchen sigis at skulde hafve gaet 24. Piber til en hver af Nunnernes gemach at Varme. 11. Syster hafve. 12. Skolen. 13. Klocherens Residentz. 14. Mölledammen. 15. Mollen. 16. Rudera af det gamle Kirchetaarn som var fordum den rette Byens Kirche kaidit St. Peders. 17. Strömmen fra Mollen igiennem Byen i fiorden. 18. Mariager fiord. 19. Øfvebro-mager-gyden. 20. Odde tillige med Kielstrup Söe. 21. Fergehusit. 22. Smidden. 23. Ladegaardsdam. 24. Förstedam til Kloster-mölle. 25. Brödrehafven. 26. anden Mölledam. 27. tredie Mölledam. 28. Munchehafve oc Krud-dam. 29. Himmel kilde. 30. Skröstrup Skou. 31. Hou-höy. 32. St. Peders dal. 33. Sudebache. 34. Stampe mölle. 35. Marie-mölle. 36. Iomfrubacker ved hou. 37. Veyen fra fulesang til hou-hoy. 38. Gamle Raad-huus platz. 39. Tinget. 40. Knudshofwit. 41. Veyen til Hobroe. 42. Vesterskou. 43. Al-gaden eller Vester-gade. 44. Fuglesang. 45. Kirche-gaden. 46. Sogne-gyden. 47. Teilgaards-bache. 48. Pottemager-gyden. 49. Sumpen-tuur. 50. Skibs gyden. 51. Østergade. 52. Dallet.

Hald Slott

1. Porthuusit, hvor under nogle gamle öde oc ubruge lige Kieldere, med en Vindelbroe. 2. Rudera af dit gamle Brögers. 3. den gamle Fruer Stue. 4. Löst-huusit. 5. den nye Fruerstue. 6. Fange-taarnet bygt Aar 1528 af Bisp Iörge Frys till Tausanum Borgen. Hegelund oc Wiborg Borgers mens hand kom self först der udi sig till liden baade. 7. Voldene omkring Slottet. 8. Smiddien. 9. Stalden. 10. Brattingsborg. 11. Slotts Ladegaarden. 12. Haldskou. 13. Gamle Hald Slott som er bygt ved Aar 1300 her Bugge. 14. Slotts mölle. 15. Söen.

Planche 103

Hobro / HOBROA

1. Al-gaden. 2. Kirche-gyden. 3. Skibs-gyde. 4. Gaaes-gyde. 5. Lille-gade. 6. Westergade. 7. Ræberhoyes gyde. 8. Kircken. 9. Sckolen. 10. Raadhuusit. 11. Tinget oc torfvit. 12. Mariagers fiords broe. 13. Mariagers fiord. 14. Blo-kildis Mölle. 15. Ræber-hoy. 16. En liden dam hvor udi qvægit Wandis, naar det drifvis ud oc ind af Byen. 17. Fyrkat-Mölle. 18. Hvostrup.

Efter 103

Ribe. RIPA.⁶⁹

1. Domkirchen. 2. Capitelit. 3. Læse-huusit. 4. Lindgaarden. 5. Scholen. 6. Kirchens Kalch-huus i gamle tider, nu Klocherens Residentz. 7. Torfvit. 8. Raadhuuset. 9. Slottet. 10. Stedet hvor Stalgaarden fordum har Standet. 11. St. Peders Kirche. 12. Lange-broe. 13. Den nye Stalgaard til Slottet. 14. Gammel Ladegaards plads. 15. Nörre port. 16. Vdder-mölle. 17. mit-mölle. 18. Øfver-molle. 19. Gamle mynt. 20. Sorte brödre Kirche oc Lindgaarden. 21. Hospitalet. 22. Blegdammer. 23. Damdigerne som Aarligen skal holdis vedlige for Wandflod. 24. Nibs-aae som löber runden om byen oc löber udi Hafvet Nordvest fra byen. 25. Graven. 26. Sonder Port. 27. Kibberne-broe. 28. Sönder-broe. 29. Sluffen. 30. Neste-bierum. 31. Udder-bierum. 32. Vester vidstede. 33. Veyen sönder fra byen. 34. en banche kaldis Vitterbjerg,

hvor der har fordum ligget et Capel for reisendis folch at holde messe udi. 35. en vase at köre ofver. 36. en gade udenfor Nörreport kaldis Aalgade. 37. Nörregade. 38. Mel-dammen. 39. Kremmer-gade saa kaldet Aar 1578, oc derefter Aar 1646 Store gade. 40. Gangen til Tinget. 41. Fiskergade. 42. Smalslippe. 43. Skidenslippe. 44. Jens Iesperfons-stræde. 45. Brede-stræde. 46. Grönne-gade. 47. Bödel-gade. 48. Præste-gade. 49. Kors-brödre-gaards-gade, hvor Felt-Herren Gref Schak har sin gaard oc Have. 50. Graabrödre-gade. 51. Skougade som kaldtes i fordum tider Kongens-gade. 52. Horse-fold. 53. Gravene. 54. Hunde-gade. 55. Kloster-gade. 56. Badstue-gade. 57. Sorte brödre-gade. 58. Talkis-broe. 59. Peder Dungs-stræde. 60. Steenbroe-gade. 61. Vecter-gade. 62. Smidde-gade. 63. Skole-gade. 64. Sönder-gade. 65. Svie-gade. 66. Puger-gade. 67. Bispegade. 68. Rochind-stræde.

Planche 104

Kolding. COLDINGA

1. Kolding Slott. 2. Vindbroen. 3. Staldgaarden. 4. Branderup Skow. 5. Dyrhafven. 6. Söen oc Mollen ved enden af Söen. 7. Fiorden till Byen. 8. Smör-holmen. 9. Kolding-broe oc Sönder Port. 10. Blegdammen. 11. Slotts hafven. 12. Torfvit. 13. Raadhuusit. 14. St. Nicolay Kircke. 15. Skolen. 16. Nörre Port. 17. Hospitalet. 18. Port gade. 19. Bodel-Strædet. 20. Fruer-gade. 21. Klosteret. 22. Gade bag Slottet. 23. Rendebanen. 24. Øster-gade. 25. Vester-gade. 26. Divels-hul. 27. Skole-gade. 28. Svie-gade. 29. Provst-gaard. 30. Nest Torfvit. 31. Löes-bierg. 32. Loes-bye.

Planche 105

FREDERICIA

1. Danske Kirche. 2. Tydske Kirche. 3. Dronnings gade. 4. Kongens gade. 5. Kongens Stræde. 6. Prindtzens gade. 7. Prindtzessin gade. 8. Ridder gade. 9. Kiöbmagergade. 10. Dahlgade. 11. Biergade. 12. Danmarchis gade. 13. Norgis gade. 14. Kirchestræde. 15. Vendis gade. 16. Danmarch Stræde. 17. Gotthers gade. 18. lydlands gade. 19. Holstens gade. 20. Slesvigs gade. 21. Sælands gade. 22. Fyens gade. 23. Borrinholms gade. 24. Oldenborgs gade. 25. Sund gade. 26. Kongens Canal. 27. Prindtzens Canal. 28. Dronningens Canal. 29. Prindtzessin Canal. 30. Kongens Bolverch. 31. Kongens port. 32. Dronningens Bolverch. 33. Prindtz Christians Bolver. 34. Prindts Georgs Bolverch. 35. Prindtzens Port. 36. Princessins Bolverch. 37. Slesvigs Bolverch. 38. Holsteins Bolverch. 39. Oldenborgs Bolverch. 40. Delmenhorstis Bolverch. 41. Söeporten. 42. Pinnenberg. 43. Fær-oer. 44. Borringholms Bolverch. 45. Islands Bolverch. 46. Fyens Bolverch. 47. Sælands Bolverch. 48. lydlands Bolverch. 49. Norgis Bolverch. 50. Danmarchis Bolverch. 51. Kongens Torff. 52. Dronningens Torff. 53. Dronningens Port.

Planche 106

Weile, WELLEA

1. St. Nicolay Kirche. 2. Skolen. 3. Mollen. 4. Brahiol. 5. Fiorden. 6. Hummel-gaarder. 7. Hospitalet. 8. Mölle-Aae. 9. Bleg Aae. 10. Gammel Aae. 11. Holme Aae. 12. Dyre-hafven. 13. Weyle-Cabbell. 14. Raadhuusit, som var ifordum tyder sorte Bröder Closter. 15. Torfvit. 16. Tinget. 17. Brynden. 18. Sönderbroe oc Port. 19. Nörre Port. 20. Söndergade. 21. Torfve-gade. 22. Nörregade. 23. Flegborre. 24. Fisker gade. 25. Fold-gade. 26. Kirche Strædet. 27. Grönne-gade. 28. Mölle gade.

Planche 107

Warde. WARDA.

1. St. Iacobi Kirche. 2. Skolen. 3. Hospitalit. 4. St. Nicolai Kirche. 5. Aren-bierg, hvor de Keyserlige hafde giort sig en Skandtze. 6. Mölleströmmen oc Dammen. 7. Varde-aae. 8. Hafnen. 9. Blegdammen. 10. en öde plads hvor Slottes Ladegaard har været. 11. Banchen hvor Slottet har standit. 12. Slottets Skandtzer. 13. Broen ofver Aaen. 14. Torfvit. 15. Stedet hvor Raadhuusit fordum har standet. 16. Skouboe-gade. 17. Hugorm-gade. 18. Kirche-gangen. 19. Nörre-gade. 20. Hospitals-gade. 21. Slotts-gade. 22. Store-gade. 23. Broe-gade. 24. Kremmer-gade. 25. Slippen.

Planche 108

Holdste-bro. / HOLDSTEDBROA

1. Kircken. 2. Skolen. 3. Stedet hvor Bispegarden fordum har standit. 4. lille-mölle. 5. Sysseltoft. 6. Sysselting. 7. Fuglesang ved Blegdammen. 8. Byens Aae. 9. Broen. 10. Strömmen som löber fra lille

tnölle ner i Aæn. 11. Lille broe ofver Strömmen. 12. Torfvit. 13. Raadhusit. 14. en Slippe-steen paa et stilverch giort med Vinger at drifvis om uden umag, som en Veyer mölle, liggendis paa en höy Vold naar mand reyser norden udaf Byen. 15. Engehafver. 16. Synder-land. 17. Trin-toft. 18. Hestemarchet. 19. Vegæn-aae. 20. Svin-vyg. 21. Nörregade. 22. Strædet fra Nörregade til Øster-gade. 23. Strædet til Scholen. 24. Stræder som ingen Nafn hafver. 25. Vester-gade. 26. Strædet ner til Aæn. 27. Synder-gade. 28. Øster gade.

Planche 109

Lemvig. LEMWIGA

1. Vorfrue Kirche. 2. Skolen. 3. Hospitalet. 4. Raadhusit. 5. Torfvit. 6. Lems-viig. 7. Cappel-odde. 8. Gelder-odde. 9. Cappel. 10.

Nörre-broe. 11. Strömmen som gaar fra Söen i fiorden. 12. Söen. 13. Lemb Kirche. 14. Borgemesters Vandmölle. 15. Vester gade. 16. Dam Ström. 17. Sverbrum. 18. Syndergade. 19. Kierit. 20. Schole gade. 21. Øster gade. 22. Nörre gade.

Ringkiobing . RINGCOPIA.

I. Kirchen. 2. Skolen. 3. Torfvit. 4. Fioren. 5. Aæn som löber ud med siden af fiorden hvor mand maa kiöre langs ud i vandet med hvad som skal föris till byen eller fra Byen, uden hvad som ved ferges-tedet kand ofverkomme. 6. Holme-bye. 7. Den store Aæ som löber i fiorden. 8. Ferge husit oc Broen. 9. Rindum Kirche. 10. Nörre Port. II. Store Port. 12. Refver-banen. 13. Øster gade. 14. Vestergade. 15. Holmestræde. 16. Store gade, de andre gader har ingen nafne.

NOTER

1. Peder Hansen Resen fødtes 17. juni 1625 i København; 1643 student fra Metropolitanskolen, 20. september 1645 teologisk eksamen, 1646 baccalaurgraden. Gift 8. juni 1655 med Anna Meier (f. 26/2 1625, t 5/12 1689) datter af handelsmand Hein Meier, Itzehoe. Peder Hansen Resen døde i København den 1. juni 1688. Foruden de oplysninger, der findes i de almindelige biografiske værker fås også interessante bidrag ved læsning af Resens selvbiografi (Resen, 1685). I Nielsen, 1889, 416–20, er Resen omtalt under Københavns præsidenter og hans biografi er forsynet med et hyldestdigt forfattet i anledning af Resens udnævnelse til Københavns præsident.
2. *Ethico-juridica de justitia*. Hafniæ. 1658.
Ethica Odini pars Eddæ Sæmundi vocata Haavamaal, una cum ejusdem appendice appellata Runa capitule, nunc tandem Islandice et Latine in lucem producta. Hauniæ. 1665.
Philosophia antiquissima Norvego-Danica dicta Woluspa, quæ est pars Eddæ Sæmundi. Islandice et Latine publici juris primum facta. Hauniæ. 1665.
Edda Islandorum An. Chr. 1215 Islandice conscripta per Snorronem Sturlæ, nunc primum Islandice, Danice et Latine ex antiquis. codicibus MSS bibliothecæ Regis et aliorum in lucem prodit. Hauniæ. 1665.
Latinsk Universitetsprogram om de akademiske Grader. Kbh. 1667.
Inscriptiones Hafnienses Latinæ, Danicæ et Germanicæ una cum inscriptionibus Amagriensibus, Uraniburgicis et Stellæburgicis nec non duabus epistolis Tychonis Brahe et Sophiæ Brahe. Hafniæ. 1668.
Jus aulicum antiquum Norvagicum, lingua antiqua Norvagica Hird-Skraa vocatum a Jano Dolmero in linguam Danicam et Latinam translatum, notisque Danicis et Latinis illustratum, cujus versio et illustratio Danica una cum textu Norvagico 1666 edita est; versio vero et illustratio Latina nunc primum in lucem prodit. Adjungitur *Jus aulicum antiquum Danicum Witherlags Rætt dictum cum versione Danica et Latina Resenii*. Hafniæ. 1673.
Philosophia antiquissima Norvego-Danica dicta Woluspa alias Edda Sæmundi. Ex bibliotheca Petri Joh. Resenii. Hafniæ. 1673.
Kong Frederichs den Andens Krønike, som var Dannemarckis, Norgis, Vendis oc Gottis Konge oc regierede lofligen i 29 Aar. Kbh. 1680.
Lexicon Islandicum sive Gothicæ Runæ vel linguæ septentrionalis dictionarium, adornatum et scriptum a Gudmundo Andreae Islando et nunc tandem in lucem productum. Hauniæ. 1683.
Nonnulla antiqua jura civitatum Daniæ sc. civitat. Hafniensis et civit. Ripensis, Latin. Danic. Germanic, ex bibliotheca Petri Joh. Resenii. Hafniæ. 1683.
Kong Christians den Andens geistlige oc verdslige Lov-Bøger, nu først til Trycken udgiffne. Kbh. 1684.
Kong Valdemars den Andens Jysk Low-Bog, udsat paa Tysk af

- Her Erich Krabbe 1557. Oc nu efter et 127 Aars forløb befodret til Trycken. Kbh. 1684.
Petri Johs. Resenii Bibliotheca Regiæ academiæ Hafniensi donata cui præfixa est ejusdem Resenii vita. Hafniæ. 1685.
Som prøver på Atlas Danicus udgav han:
Hafniæ delineatio topographica in ære expressa una cum brevi partium et loco rum enarratione. Hafniæ. 1674. Fol. - *Descriptio et illustratio Samsøe insulæ maris Balthici præmissa uti specimen Theatri Danici sive potius Atlantis Danici sequentibus annis in lucem prodituri*. Hafniæ. 1675.
(Se også Ehrencron-Miüller, 1929)
3. Peder Hansen Resen, 1685, p. 363; afholdt i året 1661.
  4. Om Johannes Mejer, se N. E. Nørlund, Johannes Mejers kort over det Danske Rige, bd. I–III, Kbhvn. 1942; og P. Lauridsen, Kartografen Johannes Mejer, Historisk Tidsskrift 6. R.I. 1887-88.
  5. Peder Syv, Om Stevensherred, p. 410–11; manuskript i Det kongelige Bibliotek, København, Rostgaard nr. 21,4°. Brevet er også gengivet i Ny. kgl. Saml. 716 f, 4°. Det kongelige Bibliotek.
  6. Se Synodalia Aalborgensia 1642-1700. Ny. kgl. Saml. 280,8°.
  7. Det originale brev findes i »Den grevelige Holstein-Ledreborgske håndskriftsamling«, 398,4°. Det kongelige Bibliotek.
  8. Peder Syv, Om Stevns herred, p. 412 ff., manuskript i Det kongelige Bibliotek, Rostgaard nr. 21,4°. Trykt uddrag af dem i Suhm, 1779, bd. 1, hf. 2, p. 118 ff., i Gunnar Knudsen, Sydsjælland 1935, p. 92-110.
  9. Resens originale brev findes i Viborg landsarkiv: »Breve fra andre end Collegierne«, Ribe Bispearkiv. Referatet med påmindelsen fra biskoppen findes sammesteds: Viborg Bispearkiv i landemodeprotokollen, 6. oktober 1682. Se også Ellen Jørgensen, 1931, 9. 136.
  - 10.1 Peder Syvs gengivelse, Om Stevensherred, p. 440-42; manuskript i Det kongelige Bibliotek, København, Rostgaard, nr. 21, 4°. Findes også gengivet i Ny kgl. Saml. 716 f, 4°. Det kongelige Bibliotek. Findes på tryk i Suhm, 1780, p. 118-125.
  11. Denne oplysning findes i Christen Sørensen Testrup, Rinds Herrits Krønike, manus, fra ca. 1740. Ny kgl. Saml. 736c, 4°, p. 213. Findes trykt i O. Nielsen, 1866-67, p. 278.
  12. Denne oplysning findes i Christen Sørensen Testrup, Rinds Herrits Krønike, manus, fra ca. 1740. Ny kgl. Saml. 736c, 4°, p. 213-14. Findes trykt i O. Nielsen, 1866-67, p. 278-79.
I, Acta Synodalia Roskildensia 1560-1726, Ny kgl. Saml. 1172, 4°, omtales Resens brev til biskopperne.
  13. Langebeks excerpter nr. 59; Ny kgl. Saml. 716f, 4°, offentliggjort i O. Nielsen, 1884-85, p. 1-6.
  14. Indberetningen fra præsten i Holtug sogn, gengivet side 7 er citeret efter Peder Syvs afskrift i håndskriftet: Rostgaard 21, 4°, hvori alle sognene fra Stevns herred findes i afskrift. Disse findes også i *Langebeks Excerpter nr. 55 og nr. 59*. Desuden kan henvises til følgende offentliggjorte indberetninger: P. Eliassen, 1908, p. 171-75: *Almind, Eltang og Vilstrup sogne*; O. Nielsen, 1884-

- 85: *T horstrup, Home, Eritsø, lavlov og Bredstrup sogne*; G. Knudsen, 1938, p. 92-110: *Alle sogne i Stevns herred*; og J. Kinch, 1878-79, p. 160-67: *Breve fra Peter Hansen Resen, 1682 og 1685 og Beskrivelse over Vinding og Vind Sogne i Ulvborg Herred, 1683*.
15. Findes i tre eksemplarer i Det kgl. Bibliotek: Ny kgl. Saml.: 398 fol., 725 4° og 726 4°.
16. Hidindtil de Skrifter / som ere allerede til Trykken forfremmede: Foruden hvilcke jeg har og disse effterfølgende færdige til Trykken.
1. Sælands Beskriff velse.
  2. Jyllands Beskriffvelse.
  3. Fyens Beskriffvelse.
  4. Laalands/Falsters og andre smaa Øers Beskriffvelse.
  5. Møens Beskriffvelse.
  6. Gullands Beskriffvelse.
  7. Borringholms Beskriffvelse.
  8. Færrøes Beskriffvelse.
  9. Islands Beskriffvelse.
  10. Grønlands Beskriffvelse.
  11. Kiøbenhaffns Beskriffvelse.
- Disse Elleffve endnu udtrykte Skrifter ere alle paa Latine / og leffnlig prydede med Kaaberstukken-Afritzninger paa Lande / Byer / Slotte og andre deslige merckelige Stykker: Og skal med Guds Hielp inden kort Tiid trykkis tilsammen udi it stort Verck / jeg acter at kalde Atlantem Danicum.
- Denne oplysning om trykklare manuskripter forsynet med kobberstik giver Resen i 1685 i den trykte katalog over den bogsamling, som han skænker Universitetet. Om overlevende originale Resenmanuskripter se side 12.
- Når det anføres at Resen bl.a. refererer til Ole Worms arbejder, så er det til Worms trykte materiale. Der er nemlig ikke meget der tyder på, at Resen har anvendt de præsteindberetninger, som Worm havde modtaget. Det første missive udsendt på Worms initiativ er fra august 1622. Se »Præsteindberetninger til Ole Worm« ved Frank Jørgensen. Bd. I, »Ålborg og Ribe Stifter 1625-42«; bd. II, Århus, Fyns og Lunde Stifter 1623-25. (1970 & 1974)
17. Gengivet efter Suhm, 1795, p. 87-88.
18. Ibid., p. 89.
19. Ibid., p. 89-90.
20. Ibid., p. 90.
21. Kontrakt mellem Resen og Huusman; Christoffer Heidemanns kvit. for »Tabulam Geographicam Islandiæ«. Kontrakt mellem Resens enke og Aarslev; Aarslevs kvittering for modtagelse af: 50 rdl. d. 27. maj, 1690; 5 rdl. 1. oktober 1691; 50 rdl. 17. juni 1692; C. Bartholins anmodning til fru Elers 17. juni 1692; Worms kvittering for modtagelsen af Aarslevs bearbejdelse af Resens Atlas Danicus. Aarslevs fortegnelse over manuskripterne og kobberpladerne i boet efter Resens enke, findes alle i original: Universitetets arkiv Dok. ang. dansk Videnskabelighed nr. 233, 1560-1767. Rigsarkivet. Gengivet af Rørdam, 1886.
22. Offentliggjort i Nyerup, 1816, p. 15.
23. Ellen Jørgensen, (1925, p. 194) nævner, at Møn, Gotland og Samsø omtales i dette bind, men kun Bornholm er beskrevet. De nævnte øer er derimod beskrevet i E don. var. 24 fol., som af Ellen Jørgensen betegnes som renskriift af E don. var. 23 fol.
24. Det andet eksemplar er Vincent Lerches.
25. Gl. kgl. Saml. 728 fol.; udgivet i faksimile ved Hakon Lund i 1967.
26. Kgl. Resol. af 8. december 1759, Partikulærkammeret, Rigsarkivet.
27. AM. 361 fol., p. 443 (fra Resens egen manuskriptsamling). Se også Gunnar Knudsen, 1935, p. 60.
28. Se også Oluf Nielsen, 1884.
29. Findes gengivet i Nørlund, Færøernes Kortlægning, 1944, pi. 12.
30. Findes gengivet i Nørlund, Færøernes Kortlægning, pi. 9. Bagge Wandel, 1622-1684, havde foretaget opmålinger på Færøerne i 1650, han var fra 1667 til sin død direktør for navigationsskolen i København. Litteratur om Bagge Wandel, se Johannes Knudsen i Tidsskrift for Søværnen, 1917, p. 145-72, p. 269-84, p. 413-20. Se også Nørlund, 1944, p. 18-20.
31. Kortet er gengivet i Nørlund, Færøernes Kortlægning, 1944, pi. 10. Den fulde titel på bogen hvori kortet findes som bilag: Færoa et Færoa reserata. Det er: Færøernis oc færøeske Indbyggeris Beskrivelse / udi hvilken føris til Liuset adskillige Naturens Hemmeligheder / oc nogle Antiquiteter, som her til Dags udi Mørcket hafve været indelugte / oc nu her opladis / alle curieuse til Velbehagelighed. 1673. Oversat og udg. på engelsk i 1676 og på tysk i 1757. Lucas Jacopsøn Debes, født 1623 i Stubbekøbing, udnævnt til provst på Færøerne i 1670. Litteratur vedrørende Debes, se Nørlund, Færøernes Kortlægning, 1944, p. 19-20.
32. Findes gengivet i Nørlund, Islands Kortlægning, 1944, pi. 38.
33. Findes gengivet i Nørlund, Islands Kortlægning, 1944, pi. 23.
34. Magister Guðbrandur Þorláksson, 1542-1627, i 1569 biskop i Hólar, hvis geografiske bredde han som den første bestemte. Det opnåede resultat 65° 44' er forbavsende godt. Litteratur om Guðbrandur Þorláksson, se H. Hermannsson, Two Cartographers Guðbrandur Thorláksson and Thorður Thorláksson, *Islandica* XVII, 1926; Nørlund, Islands Kortlægning, 1944, p. 28-30.
35. Þorður Þorláksson, 1637-1697, magister, biskop i Skalholt, hvis bredde han bestemte til 64° 10', en bestemmelse der kun afviger 3' fra den rigtige. Litteratur om Þorður Þorláksson, se Hermannsson, 1926, og Nørlund, Islands Kortlægning, 1944, p. 34-36.
36. Over Skåne, Halland og Blekinge foreligger kobberstik signeret Huusman: SCANIÆ BLEKINGIÆ / ET HALLANDIÆ DELINEATIO »REGE CHRISTIANO V / ANNO CHRISTI / 1677. J. Husman exc. (reproduktion: Nørlund, 1942, pi. 80); Accurata / SCANIAE HALLANDIÆ / et BLEKINGIÆ / Delineatio / Observata et delineata Ao. 1677 / Post vero correcta å Sr. Reg. Majestat. / Geographo J Husman, (reproduktion: Herman Richter, 1929, pi. VIII). Sandsynligvis en noget revideret udgave af Johannes Mejers kort over samme område. Se Nørlund, 1942, p. 55-56; Richter, 1929, p. 101-103.
37. Ny kgl. Saml. 1087, fol., der er et koncept, hovedsagelig skrevet af J. Bransmand, indeholder blandt andet en Grønlandsbeskrivelse hvori der er anbragt et anonymt kobberstykke Grønlandskort. Det kan oplyses at kortet stammer fra I.de la Peyrere: Relation du Groenland, Paris 1647. Værket udkom i mange udgaver. Muligvis skulle nævnte kort danne forlæg for Grønlandskortet i Atlas Danicus.
- Forrest i Grønlandsafsnittet i Ny kgl. Saml. 1088 fol. findes et notat af Resen om, at han ved Heidemann har sendt såvel et Grønlandskort som et Islandskort til revision hos bispnen i Skalholt. Lignende notat findes i samme manuskript forrest i Islandsafsnittet. Heidemann omtaler kun et Islandskort i den kvittering som han afleverede til Resen.
38. Også kaldet Johan eller Johannes Husman, f 1711. I669 gift med Anniche Pedersdatter. (Weilbachs Kunstnerleksikon, 1947).
39. Med hensyn til dækning af udgifter i forbindelsen med kortlægningen findes i Acta Synodalia Roskildensia 1560-1726. Ny kgl. Saml. 1172 4°, denne meddelelse: (10. oktober 1687) *Præsident Resen bekoster det heele Ministerium for deres store høflighed imod hans udstillede Geographos, lover alle og enhver igien i alle Alaader at tiene«.*
40. Det er åbenbart til dette opmålingsarbejde at Resen den 13. juni 1687 låner et astrolabium. Kvittering for et sådant lån findes i Rigsarkivet (se note 21) og på denne skriver Resen: *jeg har laant af min ... Svoger ... velbyrdig Justitz Rood Jørgen Elersøn et nyt fuldkommet Astrolabium med sit Foder, hvem til jeg skal oc mine Arfvinger skal ham svare oc forskaffe ham det selft samme igien Ligesaa got som jeg det aff ham har bekommet. Til bekræftelse under min egen haand. Kiøbenhaffn 13 Juni 1887. P. Resen*
41. Acta Synodalia Roskildensia 1560-1726. Ny kgl. Saml. 1172, 4°.
42. Meddelt af Birket Smith, 1882, 53: »Acta Consist, anførte Dag; jvfr. A.C. for 24. April 1697.«
- Efter afleveringen af kortene over øerne i 1699, er der noget der tyder på, at Huusman kunne tænke sig at udstrække sin kartografiske virksomhed til også at omfatte Jylland. På mærkværdig vis kommer han i besiddelse af søkortdirektør Jens Sørensens store Jyllandskort som var deponeret i Admiralitetet. Dette afkopierer Huusman, inden han afleverer kortet tilbage, hvilket kommer Jens Sørensen for øre og denne gør naturligvis vrøvl over, at det kort som han ikke selv har fået lov at lave kopier af endsige udgive, havner hos en kartograf, som vil udnytte hans arbejde på uretmæssig vis. Jens Sørensen klager til Gyldenløve, som sørger for at sætte en stopper for Huusmans forsøg på at skaffe sig et godt og billigt forlæg til et Jyllandskort. Vi har her et eksempel på, at Huusmans evner med hensyn til at skaffe sig gode forlæg ikke

- var mindre end Resens. Jens Sørensen's brev til Gyldenløve findes i »Kgl. originale Brevve fraa Ao 1699«, Rigsarkivet. Se også Johannes Knudsen, Søkortdirektør Jens Sørensen, 1918, p. 62-63.
43. N. E. Nørlund, 1942, p. 55; Gunnar Knudsen, 1933, p. 156, m.fl. angiver, at Huusman blev universitets kobberstikker i 1680, hvilket er fejlagtigt. I 1680 får han bevilling som kobberstikker i København.
  44. Prof. Chr. Ostenfeld bibliotekar ved Universitetsbiblioteket i 1662 (Birket Smith, 1882, p. 41).
  45. »I Konsistoriets Kopibog«, meddelt af O. Nielsen, 1866-67, p. 280.
  46. Hører til 1695-udgaven, se side 24.
  47. Litteratur, se Jean Denucé, 1912-13.
  48. Dette Danmarkskort udarbejdede Jordan i 1585 på Henrik Rantzaus foranledning til Braun. Denne offentliggjorde det i fjerde bind af *Civitas Orbis Terrarum*, Köln 1587. Danmarkskortet er forøvrigt det eneste rigtige kort i samtlige bind af nævnte værk.
  49. Reproduceret i Nørlund, 1942, b, bind 1.
  50. Begge stik på planche 4 er kopier af planche 28 i 4. bind af Braun og Hogenberg, *Civitates Orbis Terrarum*. 4. bind blev udgivet første gang i Köln, 1588, og titlen lød: *Liber quartus urbium praecipuarum totius mundi*. Resen har ladet indgravere tal og signaturforklaring.
  51. Prospektet er en forholdsvis dårlig kopi af J. van Wicks maleri fra 1611 - ødelagt ved Rådhusets brand 1728. Maleriet stukket i kobber af J. Dircksen. Årstallet 1619 er ikke trykt på kortet, men påført med blæk på B-x, står endvidere angivet i A-xs håndskrevne indholdsfortegnelse.
  52. Om forlæg til plancherne 10 og 11, se Lorenzen, 1930.
  53. Tekst og signaturforklaring til Resens Kiobenhaffn, Hafnia 1674, kendes i en tysk og en dansk udgave; begge er udarbejdet således, at de kan klæbes på kortets nederste kant. I de kendte eksemplarer af Resens Billedatlas 1677 har B-x, tysk signaturforklaring og A-x en dansk, de øvrige udgaver er foruden. I Resens Billedatlas 1695 indgår signaturforklaringen som bogsider i atlas. Den tyske tekst slutter med: *Zu kauf bei Daniel Paulli an St. Marien Kirchhof. Jedes Exemplar wird für 4 Marek Dänsch. verkauft. 1675*
  54. Kortet er en forholdsvis simpel efterstikning af planche 26 i *Civitas Orbis Terrarum* bind 4 (se side 21) med tilføjelser af segl og våbenskjolde, men med samme fortegning af Kronborg: det store tårn ses aftegnet som østligste del ud mod Sundet; hjørnebilledet viser samme fortegninger som på nævnte planche i *Civitates Orbis Terrarum*.
  55. Planche er uden titlen, den angivne er den som findes i den trykte indholdsfortegnelse. De fire store Helsingør stik bærer alle ufuldstændighedens præg. Således er flere kartoucher tomme og på planche 35-36 ses kobberstikkerens prøve med gravestikke.
  56. Kobberstikket over Roskilde by er uden signaturforklaring til de på kortet afsatte tal. En forklaring til disse findes forrest i manuskriptet, Uldal 186, bind II; herfra er signaturforklaringen hentet.
  57. Et aftryk af pladen findes i det formodede Brunsmann manuskript, E don. var. 21 fol. Samme kobberplade som den endelige udgave, men mangler dog indgravningen J. Husman fecit.
  58. Et tidligt aftryk af kobberpladen findes i det formodede Brunsmann koncept E don. var. 21 fol., dansk signaturforklaring, sat med trykte bogstaver og placeret i nedre venstre hjørne ligesom den endelige udgaves kobberstukne signaturforklaring. I højre øvre hjørne en kartouche med dedikation til Christen Caspersøn: *Edle oc Velvise Mand j Christen Casper=Søn \ Assessor i den Kongelig Højeste Rett j i Dannemarck j Oc øffverste Borge-mester i Kiøge I er denne Tafle dediceret j aff / P.R.* Denne kartouche er på den endelige udgave tom.
  59. Et tidligt aftryk af kobberpladen findes i det formodede Brunsmann koncept E don. var. 21 fol., dansk signaturforklaring, sat med trykte bogstaver og modsat den endelige udgave placeret i højre øvre hjørne. Venstre hjørne optages af en dedikation til Thomas Fiuren: *Clarissimo Viro / D.THOMÆ FIURE- / NIO / Magno Musarum Ornamento / hane Tabulam j D. / P.R.* Oplysning til nr. 10 mangler i en trykte signaturforklaring, den er skrevet til med håndskrift; samtlige tekster er forøvrigt i fuld overensstemmelse med den endelige udgaves.
  - 60.1 AM. 361 fol. findes et tidligt aftryk af den kobberstukne byplan over Næstved. Alle signaturforklaringer er anbragt i nederste ramme med bogtryk i 7 kolonner. Med dedikation til Rasmus Vinding. I det færdige stik er signaturforklaringen vedr. Herlufsholm anbragt her, medens den øvrige signaturforklaring i nederste ramme er blevet fordelt i 5 kolonner, alt med kobberstukne bogstaver. Mangler Skt. Peders Kirkes våben, hvad der er gjort bemærkninger om.
  61. Et tidligt aftryk af kobberpladen findes i det formodede Brunsmann koncept E don. var. 21 fol.; det har dansk signaturforklaring, sat med trykte bogstaver og placeret — ikke som i den endelige udgave i kartouchen i venstre øvre hjørne, men derimod i nedre højre. Kartouchen i den tidlige udgave er tom.
  62. Tidligt aftryk af kobberpladen findes i det formodede Brunsmann koncept, E don. var. 21 fol. Signaturforklaringen er indført to gange med tusch, én med gotiske bogstaver og én med latinske bogstaver. Tallene på Dragsholm-udsnittet i venstre nedre hjørne er korrigeret, korrekturen på den endelige udgave er ikke videre vellykket. En retouchering af den for store kartouche er heller ikke lykkedes videre godt.
  63. Kortet over Bornholm er en kopi af Bagge Wandels kort, 1676; det originale kort med Bagge Wandels signatur findes i Det kgl. Bibliotek, Ny kgl. Saml. 368 fol.; reproduceret i *Tidsskrift for Søvæsen* 1917. Resens Bornholmskort findes indsat forrest i E don. var. 23 fol.
  64. Se også afsnittet: Byplanernes anvendelse i *Atlas Danicus*.
  65. Forlægget til planche 62 er den svenske ingeniørofficer Johan Meyers *Carta van Gottlant*, 1646. Se Nørlund, 1942, p. 55 + pi.
  66. Kopi af Brauns og Hogenbergs planche 39 i bind 5. Nr. 39 findes dog ikke i Braun & Hogenberg.
  - 67.1 signaturforklaringen opgivet som nr. 31.
  68. Knudsen (1934, p. x1) mener at der må have været andre byplaner over Mariager og Skanderborg; disse planer skulle have været forsynet med bogstaver i signaturforklaringen i stedet for tal. Han begrundet dette med at der i teksten, som han citerer, omtales og henvises til bogstaver.
  69. Over Ribepånen hviler der nogen mystik, fordi der mangler kobberstukne byplaner over Ribe i samtlige kendte eksemplarer af Billedatlasset, og der kendes heller intet løsblad af denne lokalitet. Derimod findes der en usigneret pennetegning i B-x, og en pennetegning signeret »P. Sch. f« i C-x. Kortmæssig er B-x og C-x stort set identiske. C-xs titel: *Rive. RIPA* er placeret i en rektangulær kartouche, skrift og stavemåde mest moderne på C-x, som fremtræder i laveret stil, der minder meget om den der er anvendt i Thurahs værk. I den trykte indholdsfortegnelse i U-x, og i den håndskrevne i B-x, nævnes Ribe efter nr. 103, Hobro, men planchen aldrig er blevet stukket i kobber, men herimod strider Aarslevs oplysning i hans »*Specification på Kobberplader udi Præsidentindens S ter bo*« fra 1690, om, at han har observeret en kobberplader af Ribe. Også omtalen af Ribepånen i »*Sandvigs Colletanea til et dansk Konstner-Lexicon*« må tydes som et bevis på, at pladen har eksisteret. Grunden til manglen af kobberstik af Ribe i 1677-udgaverne er måske den, at pladen ikke var stukket på udgivelsestidspunktet; ganske vist findes kobberstikket heller ikke i 1695-udgaven, men i denne udgave mangler der så mange andre kobberstik! Planchen er gengivet efter tegningen i B-x.

LITTERATURFORTEGNELSE

TRYKTE KILDER

Ancher, Peder Kofod, 1776: En Dansk Lov-Historie Fra Kong Harald Blaåtands Tid til Kong Christian den Femtes, II del, København 1776. »Om Resenii Danske Atlas«, p. 384-392.

Arnemagnæanske Håndskriftsamling, 1889: Katalog over den Arnemagnæanske Håndskriftsamling, 1889. Første bind.

Behrend, Chr. & Gunnar Knudsen, 1934: Peder Hansen Resens Atlas Danicus VI, B: Viborg Bispedømme. 1934.

Behrend, Chr. & Gunnar Knudsen, 1935: Peder Hansen Resens Atlas Danicus II, F-J: Sydsjælland. 1935

Birket Smith, S., 1882: Om Kjøbenhavns Universitetsbibliothek før 1728, især dets Håndskriftsamlinger. 1882.

Braun, Georg & Frans Hogenberg, 1572-1618: Civitates Orbis Terrarum, Köln, 1572-1618

Danckwerth, Caspar, 1652, Neue Landesbeschreibung der zwey Hertzogthümer Schleswich und Holstein. Husum 1652.

Denucé, Jean, 1912-13: Oud Nederlandsche kaartmakers in betrekking met Plantijn. Antwerpen's Gravenhage, 1912-1913.

Ehrencron-Müller, H., 1929: Forfatterlexikon omfattende Danmark, Norge og Island indtil 1814. 1929. Bind VI.

Eliassen, P., 1908: To Præstebereetninger fra 1687. I: Vejle Amts Aarbøger. 1908. p. 171-175.

Gigas, E., 1903: Katalog over Det store kongelige Bibliotheks Haandskrifter. 1. bd. 1903.

Hermansen, Victor, 1923: Resens Danske Atlas. Roskildes Grundplan. Udgivet med en Indledning af Victor Hermansen. Roskilde 1923.

Jacobsen, Sven, 1963: P. Hansen Resen. Holstebro 1677. Uddrag af »Atlas Danicus«. Oversat af Sven Jacobsen. Holstebro, 1963.

Jørgensen, Ellen, 1925: Peder Hansen Resens Atlas Danicus. Bornholm. Oversættelse ved Johs. Knudsen (anmeldelse). I: Historisk Tidsskrift. 9. række, 4. bd. 1. hf. København 1925.

Jørgensen, Ellen, 1931: Historieforskning og Historieskrivning i Danmark indtil 1800. København 1931.

Jørgensen, Frank, 1970: Præsteindberetninger til Ole Worm, Ålborg og Ribe Stifter, 1625-42. 1970.

Jørgensen, Frank, 1974: Præsteindberetninger til Ole Worm, Århus, Fyns og Lunde Stifter, 1623-25. 1974.

Kinch, J., 1878-79: Breve og andre Aktstykker af Ribe Stiftsarkiv. I: Samlinger til Jydsk Historie og Topografi. 7. bind. 1878-79. Ålborg, p. 160-167.

Knudsen, Gunnar, 1933: Resens Atlas Danicus. I: Fortid og Nutid. 10. bd., 1. og 2. hf. København 1933, p. 146-161.

Knudsen, Gunnar & Chr. Behrend, 1934: Peder Hansen Resens Atlas Danicus VI, B: Viborg Bispedømme. 1934.

Knudsen, Gunnar & Chr. Behrend, 1935: Peder Hansen Resens Atlas Danicus II, F-J: Sydsjælland. 1935.

Knudsen, Johannes, 1918: Søkortdirektør Jens Sørensen »Den danske Hydrografis Fader«, 1646-1723. 1918.

Knudsen, Johannes, 1925: Peder Hansen Resens Atlas Danicus III, B: Bornholm. 1925.

Knudsen, Johannes, 1928: Peder Hansen Resens Atlas Danicus II, S: Helsingør. 1928.

Knudsen, Johannes, 1929: Peder Hansen Resens Atlas Danicus, II, A: Roskilde. 1929.

Lorenzen, Vilh., 1930: Problemer i Københavns Historie 1600-1660. Belyst ved samtidige kort. I Historiske Meddelelser om København. 2. R. IV. Bd. 1930.

Lork, Josias, 1759: Fortgesetzte Nachrichten von dem Zustande der Wissenschaften und Künste in den Königl. Dänischen Reichen und Ländern. København & Leipzig, 1759. 1. bind.

Lund, Hakon, 1967, se Lauritz de Thurah.

Nielsen, Oluf, 1866-67: Om Resens Atlas. I: Danske Samlinger for Historie, Topografi, Personal- og litteraturhistorie. 2. bd. Kbhvn. 1866-67, p. 277-280.

Nielsen, Oluf, 1884: Kjøbenhavns Diplomatarium, 6. bd. 1884.

Nielsen, Oluf, 1884-85: Indberetninger til P. Resen 1687. I: Samlinger til Jydsk Historie og Topographi. 10. bind. 1884-85. Aalborg.

Nielsen, Oluf, 1886: Kjøbenhavns Diplomatarium, 7. bd. 1886.

Nielsen, Oluf: 1889: Kjøbenhavns Historie og Beskrivelse. 5. bd. 1889.

Nyerup, R., 1816: Efterretning om tre overordentlig sjeldne danske Kobberværker i af g. M. N. Christensens Bibliothek. I: Dansk Minerva. Et Maanedsskrift udgivet af K. L. Rahbek. 3. bd. Juli-december 1816.

Nørlund, N. E., 1942 a: Danmarks Kortlægning. 1. bd. 1942.

Nørlund, N. E., 1942 b: Johannes Mejers kort over det Danske Rige, I-III, 1942.

Nørlund, N. E., 1944: Færøernes Kortlægning. 1944.

Nørlund, N. E., 1944: Islands Kortlægning. 1944.

Resen, Peder Hansen, 1685: Bibliotheca Regiæ Academiæ Hafniensi, 1685.

Richter, Herman, 1929: Skånes karta från mitten av 1500-tallet till omkring 1700. (D1 & D2). Lund 1929.

Rischel, Jørgen & Povl Skårup, 1972: Peder Hansen Resen, Atlas Danicus Færøerne. Færoensia, bl. IX, 1972.

Rørdam, H. F., 1869-71: Peder Syvs Optegnelser om Præster i Helsted. I: Ny Kirkehistoriske Samlinger. 5. bd. 1869-71, p. 166-170.

Rørdam, H. F., 1886: Nogle Efterretninger om Resens Danske Atlas. I: Danske Magazin indeholdende Bidrag til den Danske Historie og det Danske Sprogs Oplysning. 4. række, 6. bd., p. 352-359. København 1886.

Suhm, Peter Frederik, 1780: Samlinger til den Danske Historie, København 1780, bd. 1, 2 hf.

[P. Fr. Suhm,] 1795: Om Resens Bibliothek og hans Theatrum Daniæ. I: Nye Samlinger til den danske Historie. 4. bd., 3. og 4. hefte, 1795, p. 87-93. (Udg. af R. Nyerup under P. Fr. Suhm's ledelse).

Søgaard, Helge, 1967: Peder Hansen Resen Atlas Danicus, Århus Stift. Århus 1967.

Thestrup, Christen Sørensen, 1756: Danmarks og Norges Krigs-Armatur . . . Den sidste Landmaalings Indretnings Brug og Beskaffenhed ... 1756.

Thottianæ, 1791, Catalogi Bibliothecæ Thottianæ. 5. bd. april. 1791.

Thurah, Lauritz de, ca. 1760: Den danske Vitruvius, 3. del. Gl. kgl. Saml. 728 fol. (Kgl. Bibliotek).

Thurah, Lauritz de, 1967: Den danske Vitruvius, 3. del. Udgivet på grundlag af manuskriptet i Det kongelige Bibliotek. Redaktion, efterskrift og supplerende bemærkninger til tavlerne ved Hakon Lund. 1967.

Weilbachs Kunstnerleksikon, bd. 1-3, 1947-52.

Werlauff, E. C, 1844: Historiske Efterretninger om det store kongelige Bibliothek i København. 1844.

MANUSKRIPTER

Den grevelige Holstein-Ledreborgske håndskriftsamling, 398, 4°. Det kongelige Bibliotek.

Peder Syv, Om Stevensherred, håndskrift i Det kongelige Bibliotek. Rostgaard nr. 21, S. 409-60, 4°.

Synodalia Aalborgensia, 1642-1700. Ny kgl. Saml. 280, 8°. Det kongelige Bibliotek.

Ny kgl. Saml. 716f, 4°. Det kongelige Bibliotek.

Christen Sørensen Testrup, Rinds Herrits Krønike, manus, fra 1740. Ny kgl. Saml. 736c, 4°. 211-215. Udgivet af O. Nielsen i artiklen »Om Resens Atlas«. Danske Samlinger for Historie, Topographi, Personal- og litteraturhistorie. 2. bd. Kbhvn. 1866-67, p. 277-280.

Acta Synodalia Roskildensia 1560-1726. Ny kgl. Samling. 1172, 4°.

Universitetets arkiv. Dok. ang. dansk Videnskabelighed nr. 233, 1560-1767. Rigsarkivet.

KOBBERSTIKKENE FRA PEDER HANSEN RESEN

ATLAS DANICUS 1677

er trykt i lustryk af Nordisk Kunst- og Lustryk.

Efterskrift og kommentarer er trykt af

Fr. Bagges Kgl. Hofbogtrykkeri.

© Ib Rønne Kejlbo 1974.

Bogbinderarbejdet er udført af

Marius Andersens Bogbinderi A/S.